

Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

СУЧАСНА ОСВІТА В РЕАЛІЯХ ТА ПЕРСПЕКТИВАХ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Збірник наукових і науково-методичних праць

Випуск 3

Кривий Ріг
КДПУ
2020

УДК 372.3+373.3

Сучасна освіта в реаліях та перспективах: соціально-педагогічний
С91 аспект: збірник наукових і науково-методичних праць / редкол.
І. М. Шимко, І. О. Талаш. – Вип. 3. – Кривий Ріг: КДПУ, 2020. – 116 с.

У збірнику наукових та науково-методичних праць висвітлено теоретичні та методичні аспекти проблем сучасної психології, педагогіки та соціальної педагогіки, розглянуто традиційні й нетрадиційні підходи до різних психологічних, педагогічних і соціально-педагогічних явищ, відображено результати наукових досліджень та методичних розробок викладачів, докторантів, аспірантів, магістрантів університету, провідних учителів міста та країни.

Матеріали збірника можуть викликати інтерес у широкого кола наукових працівників.

УДК 372.3+373.3

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Шимко І. М.** кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету (головний редактор)
- Мірошник З. М.** доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології Криворізького державного педагогічного університету
- Талаш І. О.** кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету (відповідальний редактор)
- Зичков А. К.** старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету (технічний редактор)

Друкується за рішенням кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Криворізького державного педагогічного університету
(протокол № 5 від 19 грудня 2019 року).

ЗМІСТ

<i>О. Б. Ачкасова</i> Інклюзія в освітньому просторі початкової школи.....	5
<i>А. В. Борзьонок</i> Особливості естетичного виховання молодших школярів в умовах нової української школи	8
<i>Н. О. Бухало</i> Усна народна творчість як одна зі складових формування естетичної культури молодших школярів	12
<i>С. В. Владика</i> Внесок А. С. Макаренка в розробку ідеї організації дитячого колективу в процесі виховання	16
<i>О. В. Войтенко</i> Проблема інтелектуального розвитку молодших школярів у сучасній науці.....	20
<i>С. В. Воронова</i> Зв'язок естетичного та фізичного виховання в соціалізації особистості молодшого школяра	24
<i>Я. Ю. Горбенко</i> Індивідуальний підхід у роботі з батьками у впровадженні інклюзивної освіти	28
<i>С. А. Гриненко</i> Особливості розвитку, своєчасна діагностика та корекція розвитку дітей з особливими освітніми потребами	32
<i>С. В. Діденко</i> Особливості розумового розвитку дітей молодшого шкільного віку	38
<i>В. Ф. Дідик</i> Метод гри в розвитку усного мовлення на уроках німецької мови	41
<i>Л. І. Дядичкіна</i> Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання	45
<i>Л. І. Желязкова</i> Використання інформаційних технологій навчання в початковій школі в умовах НУШ	49
<i>Т. А. Журба</i> Компетентнісне навчання як запорука успіху дитини.....	52
<i>І. М. Зінченко</i> Комунікативна методика у вивченні англійської мови	56

<i>Г. І. Колєснікова</i> Розвиток літературно-творчої діяльності учнів – основа читацької компетентності	60
<i>О. А. Куц</i> Формування творчих здібностей молодших школярів на уроках у початковій школі	64
<i>Т. П. Лисяк</i> Виховання почуттів у дитини молодшого шкільного віку	67
<i>А. І. Литовченко</i> Єдиний інтерактивний інформаційний простір як засіб ефективного впровадження інформаційних технологій в освіті	71
<i>Т. М. Лозовська</i> Реалізація розвивального принципу навчання в контексті нової української школи	75
<i>І. Ю. Мохтан</i> Розвиток креативних інтелектуальних здібностей учнів на уроках української мови та літератури	79
<i>С. І. Савченко</i> Взаємозв'язок оцінки вчителя та самооцінки молодшого школяра	82
<i>І. С. Сидоренко</i> Розвиток креативного мислення на уроках української мови та літератури	86
<i>С. М. Сушко</i> Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами особистісно-орієнтованого навчання в контексті нової української школи	90
<i>Н. С. Тішечко</i> Формування соціально-комунікативних компетентностей молодших школярів	94
<i>А. А. Троїцька</i> Формування комунікативних умінь молодших школярів на уроках розвитку мовлення	97
<i>Л. М. Хоменко</i> Становлення та розвиток життєздатної творчої особистості молодшого школяра засобами сучасних педагогічних технологій	102
<i>Л. О. Черевична</i> Використання інформаційних технологій у професійній діяльності вчителя початкової школи	106
<i>Ж. В. Шишко</i> Інтегративний підхід як сучасна форма навчання молодших школярів	110

О. Б. Ачкасова,
учитель початкових класів КЗШ № 46,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

ІНКЛЮЗІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти впровадження інклюзії в освітній простір початкової школи.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, освітні послуги, діти з особливими освітніми потребами.

Постановка проблеми. Реформування та модернізація в галузі освіти в нашій країні відбувається згідно з демократичними соціально-економічними перетвореннями і пріоритетами сьогодення, які засвідчують право кожної дитини на здобуття освіти, адекватної її пізнавальним можливостям.

В Україні законодавчо визнано право дітей з особливими освітніми потребами на навчання в загальноосвітніх закладах за місцем проживання.

Система освіти, що передбачає надання освітніх послуг в умовах загальноосвітнього закладу й базується на принципі забезпечення основоположного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання набула назву інклюзивної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки нормативно-правова база, що стосується впровадження інклюзії в початковій школі, відчутно вдосконалена. Так, у новому Законі про освіту виокремлено спеціально статтю 20 «Інклюзивне навчання», згідно з якою інклюзивні класи утворюють обов'язково у разі звернення батьків дітей з особливими освітніми потребами [1].

Постановою КМУ від 09.08.2017 №588 внесли зміни й у Порядок організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, затверджений постановою КМУ від 15.08.2011 № 872 – замінили ключові терміни; чітко окреслили підстави й умови створення інклюзивного класу; уточнили кількість учнів з особливими освітніми потребами в класі з інклюзивним навчанням; ясніше прописали питання організації освітнього процесу [4].

Метою статті є висвітлення сучасного стану впровадження інклюзії в освітній простір початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Одним із головних завдань інклюзії є відгук на широкий спектр освітніх потреб у шкільному середовищі та поза його межами.

Для інклюзивного навчання в початкових класах важливо створити такі умови, за яких усі діти матимуть однаковий доступ до освіти. Це стосується й дітей з особливими потребами.

В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, яка забезпечує однакове ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами.

Важлива умова успішності інтеграційних процесів – формування в педагогічних працівників ставлення до інклюзії як до закономірного та прогресивного етапу в розвитку системи освіти. На думку А. Колупаєвої, значною мірою формуванню такого бачення сприяє чітка та послідовна позиція адміністрації школи. Зокрема:

- постійна підтримка інноваційної діяльності вчителя, сприяння освіті та самоосвіті педагогів;

- поліпшення умов роботи вчителя в інклюзивному класі, створення умов для здійснення індивідуального навчання;

- розроблення довгострокових планів і визначення перспективних тенденцій щодо впровадження й поширення інклюзивної освіти [3, с. 208].

Відповідно до ширшого розуміння інклюзивної освіти та міжнародних документів, діти з особливими потребами – це особи до 18-ти років, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі (діти з порушеннями психофізичного розвитку, діти з інвалідністю, діти-біженці, працюючі діти, діти-мігранти, діти – представники національних меншин, діти – представники релігійних меншин, діти із сімей з низьким прожитковим мінімумом, безпритульні діти, діти-сироти та інші).

В українському законодавстві термін «діти з особливими освітніми потребами» використовується у вужчому розумінні інклюзивної освіти й охоплює дітей з порушеннями психофізичного розвитку та дітей з інвалідністю.

Визначаючи причини виникнення проблем у розвитку дітей, Н. Софій зазначає що, корекція дефектів дітей з особливими потребами відбувається у процесі всієї освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти, проводиться на тому навчальному матеріалі, який є змістом того чи іншого навчального предмета [6, с. 114].

Виходячи з цього, мета навчання має бути конкретно сформульована для кожного навчального предмета, уроку, виховного заходу. Особливо важлива ця проблема для спеціальної роботи всього педагогічного колективу.

Комплексний підхід у корекційному вихованні школярів реалізовуватиметься лише тоді, коли педагоги, працюючи з певним класом або групою, уявлятимуть усю систему конкретних корекційних завдань.

Методика педагогічного впливу на дітей з особливими потребами є системою засобів організації різнопланової діяльності, що забезпечує її різнобічний розвиток. Серед таких засобів учені вирізняють гру.

Провідною діяльністю дітей молодшого шкільного віку є гра. Наукові дослідження свідчать, що існують відмінності в кількості та якості ігрових умінь у дітей із вадами та їхніх здорових товаришів. У дітей з особливими потребами гірше розвивається символічне мислення.

У дітей із порушеннями спостерігається затримка розвитку соціальних умінь, необхідних для гри. Набуття необхідних ігрових навичок дітьми з порушеннями слід розглядати як першорядне завдання. Під час оцінювання дитини цьому питанню потрібно приділяти велику увагу і розробляти такі завдання та види діяльності, які допомагали б дітям природним шляхом оволодіти вміннями.

Оскільки діти з особливими потребами часто мають багато специфічних потреб, важливо, щоб над їх задоволенням працювала група фахівців різного профілю. Одна людина не може займатися питаннями когнітивного, моторного, соціального, комунікативного розвитку дитини, її лікуванням, харчуванням тощо. Це може зробити лише команда відповідних фахівців, які активно співпрацюють та обмінюються знаннями й інформацією. Звичайно, членами цієї команди мають бути батьки, оскільки вони відіграють у житті дітей надзвичайно важливу роль.

Проблема адаптації дітей з особливими потребами до різних видів соціально-значущої діяльності – одна з найактуальніших. У численних психологічних дослідженнях наголошується на необхідності враховувати специфіку саме шкільної адаптації дітей із певними вадами. Ігнорування проблем адаптації осіб, що мають деякі порушення, зумовлює труднощі їх подальшого життя та спілкування. Діти з наявними фізичними вадами (інваліди з різним анамнезом, заїки та ін.) особливо легко травмуються. Некоректне поводження і ними призводить до глибокої життєвої трагедії.

Інклюзивна освіта є новітньою формою, вона стикається з рядом економічних, соціальних та інших перепон. Право на освіту є одним із основних для сучасного суспільства. Створення належних умов для реалізації освіти для дітей з особливими потребами об'єктивно забезпечить демократизацію і гуманізацію соціального середовища. Проте інклюзивність має вагомі

позитивні чинники як для суспільства, так й окремого індивідуума. Отже, розвиток інклюзивної освіти є проблемою комплексного характеру.

Висновки. Інклюзивна система навчання передбачає усунення організаційних, психологічних, архітектурних перешкод, включення дитини з особливими освітніми потребами у загальну шкільну програму. Це означає пристосування до потреб дитини середовища, навчальних програм, наочних матеріалів, процедур оцінювання знань та надання додаткових послуг, щоб допомогти увійти у середовище однолітків та засвоїти навчальні програми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.10.2019).
2. Інклюзивна освіта в початковій школі НУШ: <https://www.pedrada.com.ua/article/2593-nklyuzivna-osvta-v-pochatkovy-shkol-nush> (дата звернення: 13.11.2019).
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія / А. А. Колупаєва. Київ: САММІТ-книга, 2008. 300 с.
4. Постанова КМУ від 09.08.2017 № 588. Про внесення змін у Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP170588.html (дата звернення: 15.11.2019).
5. Соціальна адаптація дітей з особливими потребами: <http://inclusive.ostriv.in.ua/publication/code-58B75F76EAC55/list-2A89DA0F727> (дата звернення 7. 11. 2019).
6. Софій Н. З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. /за заг. ред. Л. І. Даниленко. Київ: 2007. 128 с.

А. В. Борзьонок,

*учитель початкових класів КЗШ №32,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії*

ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто особливості естетичного виховання молодших школярів

Ключові слова: естетичне виховання, естетична культура, молодший школяр.

Постановка проблеми. Естетична свідомість суспільства, і кожної людини зокрема, становить цілий світ духовних почуттів, переживань і поглядів, що збагачують людське життя, розуміння його сенсу та своєрідності,

допомагають орієнтуватися у світі та виробляти уявлення про життєві цінності, до яких слід прагнути. Вона є носієм духовних цінностей, що існують у суспільстві й постійно розвиваються внаслідок соціального прогресу, розвитку мистецтва, спілкування народів і культур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема естетичного виховання в естетико-педагогічному аспекті широко висвітлюються в працях О. Деркач, А. Єрохіна, Т. Зайцева, А. Щербо та ін. На сучасному етапі розвитку освіти дану проблему розглядають І. Бондарчук, Т. Браніцька, С. Науменко, Л. Паньків, О. Ростовський та ін.

Мета статті – висвітлення психолого-педагогічних основ естетичного виховання молодших школярів в умовах нової української школи.

Виклад основного матеріалу. З найдавніших часів особливе значення мало естетичне виховання. Здатність відчувати, сприймати, розуміти, усвідомлювати і творити прекрасне – це ті специфічні прояви духовного життя людини, що свідчать про її внутрішнє багатство.

Великого значення в навчанні та вихованні відіграє естетичне виховання, формування естетичного почуття як психічної здібності учня сприймати предмети і явища об'єктивного світу з позицій краси, виховання красою художнього слова й пісні, вдало дібраним колоритом, магією танцю та сценічного мистецтва високих естетичних поглядів й естетичних смаків, започаткування і розвиток прагнення дитини до естетичного ідеалу.

Послідовність у розв'язанні питань естетичного виховання передбачає закладання його підвалин з раннього віку з компетентним залученням сім'ї та школи, у якій початкова школа виступає першою обов'язковою та системною інституцією.

Молодший школяр знаходиться в тому віковому періоді, коли для дитини питання взаємодії з прекрасним є важливими, необхідними, цікавими значущими. Власне крізь призму цієї взаємодії відбувається процес гармонійного становлення особистості – її успішного розвитку, навчання, виховання й соціалізації.

Великого значення естетичному вихованню надавав В. Сухомлинський, який вважав, що це прекрасне могутнє джерело моральної чистоти, духовного багатства, фізичної досконалості. Естетичне виховання має найтісніший зв'язок з усіма сферами духовного життя особистості й колективу. «Краса – могутній засіб виховання чутливості душі», – писав В. Сухомлинський. «Це вершина, з якої ти можеш побачити те, чого без розуміння і почуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не побачиш. Краса – це дзеркало, в якому ти бачиш сам себе і завдяки йому так чи інакше ставишся сам до себе» [5, с. 410].

Зауважимо, що вчити людину відчувати (переживати), розуміти художні цінності і творити за законами краси – це основні завдання художньо-естетичного виховання, які означені в чинних освітніх програмах.

Г. Сирітка наголошує, що в молодших школярів відбуваються зміни в мотиваційній сфері. Це виявляється в тому, що одні учні ставляться до мистецтва і дійсності «естетично». Вони отримують задоволення від читання книжок, слухання музики, малювання, перегляду фільму. Потяг до духовного спілкування з мистецтвом поступово перетворюється для них на потребу. Інші діти спілкуються з мистецтвом поза власне естетичним відношенням. Вони підходять до твору раціоналістично: отримавши рекомендацію прочитати книжку або подивитися фільм, вони читають і дивляться їх без глибокого розуміння суті, тільки тому, щоб мати про них загальне уявлення [4, с. 8].

Уся система естетичного виховання націлена на загальний розвиток дитини як в естетичному плані, так і в духовному, моральному й інтелектуальному. Це досягається шляхом вирішення таких завдань: оволодіння учнями знань художньо-естетичної культури, розвитку можливості до художньо-естетичної творчості та розвитку естетичних, психологічних якостей учнів, що виражені естетичним сприйманням, почуттям, оцінкою, уподобанням та іншими категоріями естетичного виховання.

Концепція Нової української школи встановлює перехід від школи, де основу здебільшого становлять тільки теоретичні знання, до школи двадцятого першого століття.

Серед зовнішніх викликів сьогодення на увагу заслуговує фактор естетико-ціннісної спрямованості, який є складовою духовної безпеки, оскільки різного роду естетичні викривлення та орієнтація щодо споживання масової культури є причиною втрати національної своєрідності, втрати цінності життя в цілому. З огляду на те, що цей фактор є практичне втілення в культурному житті окремої людини, яка так чи інакше потребує духовного джерела, роль естетичного аспекту духовної безпеки в сучасних умовах зростає.

Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексна програма художньо-естетичного виховання в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах складається з таких структурних компонентів:

- базовий компонент,
- позаурочний і позашкільний компоненти художнього виховання,
- компонент художньо-естетичного самоосвіти та самовиховання [2].

Одним із основних принципів виховання духовно-моральних цінностей є принцип культуровідповідності, за яким здійснюється виховання гуманістичних цінностей відповідно до культурних умов суспільства.

Кожен педагог закладу загальної середньої освіти здійснює виховну діяльність. Педагогічна діяльність потребує особливих якостей від людини, яка обрала педагогічну професію.

в естетичному вихованні учнів величезне значення має особистість педагога. Його поведінка, одяг, постава, рухи, міміка, голос, тон – усе це має бути взірцем для учнів. Показники естетичної вихованості учнів – це і їх зовнішній вигляд, манера поводитися, розмовляти, вигляд їхніх підручників, зошитів тощо.

Сучасним педагогам, які ведуть дитину в світ прекрасного – музики, живопису, природи, народних ремесел і традицій, – слід пам'ятати мудрі слова В. Сухомлинського: «Висока місія педагога... – бути творцем дитячого щастя, лікарем та цілителем дитячих душ, щоб в серці людському не оселилися горе та страждання...» [5, с. 399].

Учитель початкових класів виховує та плаєкає ті естетичні засади, які згодом сформуєть справжню людину, громадянина, патріота. Учитель Нової української школи має змогу реалізувати компетентнісний підхід у навчанні, індивідуально підійти до кожної дитини, огорнути її турботою, прищепити любов, навчити вірити в людські цінності, приймати рішення та брати відповідальність за вчинки [1].

Отже, на думку С. Мельничука, естетичне виховання пронизує всі складові частини виховання всебічно розвиненої особистості, торкаючись найбільш чуттєвої сфери дитини – почуття та емоцій, без яких будь-який виховний процес не може бути повноцінним [3, с. 24].

Естетичне виховання знаходиться в тісному взаємозв'язку з розумовим, моральним, трудовим і фізичним. Важко уявити процес засвоєння знань без бачення краси в змісті навчального матеріалу всіх предметів і процесі добування знань: моральне виховання – без бачення й оцінки краси вчинків, поведінки інших учнів і власних; трудове виховання – без пізнання прекрасного в процесі, змісті та меті праці; фізичне виховання – без уяви про досконалість людського тіла, його здоров'я.

Висновки. Естетичне виховання впливає на людину різноманітно, різнобічно збагачує її духовний світ й удосконалює її діяльність. Підґрунтям для інтелектуальної, творчої активності особистості є естетичне ставлення до дійсності. Естетичне виховання молодших школярів має здійснюватися на всіх етапах навчання, забезпечувати всебічний розвиток особистості, її здібностей та обдарувань, і на цій основі сприяти збагаченню інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури, виховання громадянина, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності, спрямованої на процвітання України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція Нової української школи: концептуальні засади реформування середньої школи: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczyia.pdf>. (дата звернення: 15.10.2019).
2. Концепція художньо-естетичних дисциплін у «Новій школі», пріоритетність компетентнісного підходу в навчанні: <https://www.slideshare.net/eranokeranok/ss-82032978> (дата звернення: 22.10.2019).
3. Мельничук С. Г. Теорія виховання. Кіровоград, ТОВ «Рекламне агентство РІК-Медіа», 2016. 244 с.
4. Сирітка Г. Виховання естетичних поглядів молодших школярів *Початкова освіта*. 2012. №13. С. 8.
5. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. *Вибрані твори у 5 т. Т. 2. К.*: Рад. шк., 1976. С. 147–416.

Н. О. Бухало,

*учитель початкових класів ШВК №22,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
вчитель-методист*

УСНА НАРОДНА ТВОРЧИСТЬ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті обґрунтовується важливість використання усної народної творчості для розвитку естетичної культури молодших школярів.

Ключові слова: усна народна творчість, естетична культура.

Постановка проблеми. У наш час дедалі частіше порушується питання естетичного виховання учнів. Діти, особливо молодші школярі, дуже часто не бачать і не помічають краси оточуючого нас світу. Конче необхідно постійно вести роботу, щоб розвинути в дітей прагнення бачити, чути й відчувати світ, а не лише спостерігати його. Слід пам'ятати, що учневі мало дивитися – треба вміти бачити, мало слухати – треба й чути.

Почуття прекрасного, що лежить в основі любові до природи, оточуючого світу, необхідно формувати з дитинства. Провідна роль у цьому процесі має належати усній народній творчості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях окремих учених висвітлюються загальні проблеми естетичного виховання молодших школярів. Виховувати в учнів естетичні почуття можна також звертаючись до народної скарбниці нашого народу (В. Загрієва, Г. Сирітка). Зразки усної народної творчості можна використовувати на уроці як ігровий момент або

як додаткове завдання. Найкраще для молодших школярів використовувати загадки (І. Березовський, Г. Гавришко, Н. Сивачук), легенди та перекази (Л. Удод), історичні пісні (О. Дей), казки (Л. Дунаєвська, В. Пабат), прислів'я та приказки (М. Пазян, Ф. Полішук, Н. Чужа).

Мета статті – обґрунтувати важливість особливості використання усної народної творчості для розвитку естетичної культури молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Виховуючи у молоді естетичні погляди, смаки, які ґрунтуються на народній естетиці та на кращих надбаннях цивілізації, національне виховання передбачає вироблення вмінь власноруч примножувати культурно-мистецьке надбання народу, відчувати й відтворювати прекрасне в повсякденному житті, передбачає формування навичок гарної поведінки, доброзичливого ставлення до людей.

Як зазначає О. Везумська, «естетичний розвиток завжди був однією з важливих складових гармонійної особистості, її взаємодії з навколишнім середовищем. Він вимагає наявності спеціально організованого педагогічного впливу на почуття і свідомість індивіда через провідні види його спілкування й діяльності [1, с. 113].

Інтеграційні явища та глобалізаційні процеси в світовому просторі виступають об'єктивною умовою зближення різних культур, що суттєво впливає й на освітні процеси, викликає необхідність постановки питання щодо забезпечення формування та розвитку в особистості ціннісних орієнтацій, які сприяють розумінню й позитивному ставленню до культурних надбань свого та інших народів, прагнення до духовного вдосконалення, збереження й трансляції загальнолюдських цінностей.

Поглиблене вивчення сучасних проблем суспільства висвітлює необхідність активізації діяльності в площині духовного відродження, переосмислення цінностей, повернення до морально-естетичних надбань українського народу та світової культури. Одним із шляхів прогресивного розвитку суспільства та інтеграції в європейський простір Л. Михайлова визначає об'єднання дітей і дорослих навколо естетичних цінностей, зокрема мистецтва, яке завжди було й залишається ядром будь-якої національної культури, є довговічним і загальноновизнаним, оскільки впливатиме на свідомість та поведінку особистості в напрямі її духовно-естетичної досконалості [2, с. 109].

Естетичне середовище українського соціуму наповнене безліччю різномірних, різножанрових і різноякісних продуктів художньої культури, де знаходять собі місце українські й зарубіжні твори, класичні та сучасні, розважальні й серйозні, збагачуючі чи спустошуючі духовний світ людини. І

якщо ми не навчимо молодь диференційовано ставитись до цього розмаїття, то в подальшому, можливо, пошкодуємо, адже, на жаль, дуже часто вибір молоді припадає на те, що не потребує значних інтелектуальних та емоційних витрат для переробки отриманої інформації. А це, в свою чергу, гальмує розвиток особистості, сприяє формуванню уявлення про життя як неперервне свято.

На жаль, сьогодні рівень естетичного розвитку молодших школярів ще не повною мірою відповідає вимогам часу. Тому треба в загальноосвітньому навчальному закладі зосередити увагу на розв'язанні цієї проблеми. Допоможе у вирішенні цієї проблеми врахування вчителем особливостей естетичного розвитку школярів. Естетичний розвиток особистості – це постійний процес удосконалення впродовж усього життя.

Естетичний розвиток – розвиток здатності переживати різні явища дійсності як прекрасні, тобто з особливим емоційним відношенням.

Сьогодні перед суспільством стоїть завдання – формування національно-свідомої особистості громадянина України. Основна мета нової української школи – виробити цілісний світогляд на основі єдності національних традицій, звичаїв, мови, культури та загальнолюдських моральних якостей.

Усна народна творчість – це художньо-словесна творчість народу в сукупності її видів і форм, де засобами мови збережено знання про життя та природу, давні культу й вірування; а також відбито світ думок, уявлень, почуттів і переживань, народнопоетичної фантазії. Усна народна творчість українського народу формувалася упродовж століть разом із мовою і тому ввібрала в себе багатотисялітній досвід, знання та пам'ять про історичне минуле на різних стадіях розвитку народу.

Основою естетичного виховання є національна художня спадщина, родинні та загальнонародні традиції, звичаї, обряди, скарби народнописаного, поетичного та декоративно-ужиткового мистецтва, художнього ремесла.

Розв'язати завдання естетичного виховання можна, звернувшись до такої науки, як народна педагогіка.

Головне завдання народної педагогіки – навчити відчувати й розуміти красу в різних її проявах, забезпечення єдності між естетичним розвитком дитини та її моральним, фізичним вихованням і трудовою підготовкою, формування потягу до художньої творчості.

Значну роль у виховному процесі відіграють казки, лічилки, скоромовки, прислів'я та приказки. В українському фольклорі є багато пісень, які сприяють розвитку ритму, координації мелодії та рухів.

Народна педагогіка вчить краси в спілкуванні, привчає дітей бути чемними, ввічливими під час розмови. Правила спілкування формують мовний етикет – усталені норми поведінки, ввічливості, вироблені в живій мовній практиці народу.

Вирішення проблеми естетичного розвитку дітей, спираючись на народну спадщину, поглиблює знання учнів, виховує любов до рідної мови, підвищує інтерес до народних традицій, сприяє формуванню естетичного смаку на високому художньому рівні.

Естетичне виховання в школі починається з молодших класів у процесі вивчення мови, доступних літературних творів. Основний напрям цієї роботи зводиться до практичного ознайомлення дітей з різними видами мистецтва, привчання до їх естетичного сприйняття та простих естетичних думок.

Формування естетичних уявлень, понять і смаків учнів молодшого шкільного віку, досить складне педагогічне завдання. Дуже важливо в молодших класах збагатити учнів уявленнями про художні засоби передачі настрою людини, які використовуються в літературі, музиці й образотворчому мистецтві.

У молодших школярів важливо пробудити: здатність оцінити естетичні риси окремого явища або його елементів; смак до оцінки естетичних властивостей даної науки, самого процесу пізнання, учбово-трудова та інших видів діяльності, пов'язаних з природною дійсністю. Треба прагнути до розвитку уявлення про цілісну естетичну картину світу, до естетичних оцінок власної діяльності та ставлення до природи.

Щоб формувати в учнів міцні навички естетичної культури, щоб розкрити перед дітьми світ прекрасного, світ почуттів, учитель повинен творчо підходити до організації будь-якого уроку. Разом із тим, треба пам'ятати, що навіть при систематичній роботі з дітьми, стійкі результати можуть з'явитися не одразу. І це природно: формування стійких навичок потребує багато часу, наполегливості та майстерності вчителя.

Висновки. Формуючи моральні й естетичні якості молодших школярів, слід не тільки викликати в них позитивні емоції, а й робити все для того, щоб високими почуттями вони керувалися й у своєму житті.

Успішне розв'язання цієї важливої проблеми потребує пильної уваги вчителів початкових класів.

Вирішити проблему естетичного виховання молодших школярів, можна звернувшись до творів народного мистецтва, зокрема усної народної творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Везумська О. М. Естетичний розвиток учнів початкових класів. *Таврійський вісник освіти*. 2011. № 4 (36). С. 109–116.
2. Михайлова Л. М. Естетично ціннісний розвиток особистості в навчально-виховному просторі закладу освіти: теорія і практика: наук.-метод. посіб. для керівників шкіл, педагогів, студ. пед. спец. / автор уклад. Л. М. Михайлова. Харків: Видавництво «Точка», 2018. 248 с.

С. В. Владика,
учитель початкових класів КЗШ №62,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
старший вчитель

ВНЕСОК А. С. МАКАРЕНКА В РОЗРОБКУ ІДЕЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧОГО КОЛЕКТИВУ В ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ

У статті обґрунтовується значущість педагогічної творчості А.С. Макаренка в організації дитячого колективу в процесі виховання.

Ключові слова: дитячий колектив, виховання, педагогічна діяльність.

Постановка проблеми. У своїй творчій педагогічній діяльності А. С. Макаренко яскраво показав, що колектив – організація розумна, активна, наступальна, яка кристалізує в усіх, і в кожному зокрема членові колективу, найкращі духовні якості. Його колективи прокреслювали лінію поведінки кожного вихованця в сучасному і тим самим серйозно готували його до майбутнього. У колективах, якими керував педагог, доля кожного була включена в загальну справу, якою зайнятий увесь колектив.

Мета статті – визначення шляхів організації дитячого колективу на засадах творчого використання педагогічної спадщини А. С. Макаренка.

Виклад основного матеріалу. В останні роки продовжує зростати інтерес до педагогічної спадщини та діяльності видатного педагога ХХ століття А. С. Макаренка. Саме тому перед будь-яким дослідником, на думку О. Більовського, в першу чергу, виникає гостра потреба знаходження теоретичної основи, первинної «клітини» аналізу – такого особливого явища, яке одночасно було б всезагальною формою розвитку [1, с. 43].

Розробка й творче використання істинно гуманістичних, оптимістичних ідей А. С. Макаренка сприяють моральній та психологічній перебудові свідомості вчителів і вихователів; виробленню нового педагогічного мислення, відмові від стереотипів в освітньо-виховній роботі.

В. Кумарин, досліджуючи теорію колективу, наголошує, що вся практична й наукова діяльність А. С. Макаренка – це невтомна боротьба за людину, яка повинна жити по-новому, «яка має бути щасливою» [2, с. 88].

А. С. Макаренко вважав за потрібне домагатися того, щоб у колективі дітей систематично нагромаджувався позитивний досвід старших поколінь і передавався молодшим у вигляді різноманітних норм. З іншого боку, у старших має вироблятися піклування про молодших і виховання в них таких якостей, як: увага до людини, великодушність, вимогливість, якості майбутнього сім'янина і багато-багато інших.

Цей стиль стосунків старших з молодшими, на думку А. С. Макаренка, є найвищою організацією виховного процесу, який, у свою чергу, вимагає кваліфікованого і вдумливого педагогічного керівництва та постійності первинних колективів (класів, загонів) протягом тривалого часу як вирішальної обставини [4, с. 11].

Цілком ясно, що робота школи в галузі правильної організації дисципліни діяльності, дисципліни дотримання моральних норм неодмінно повинна сполучатися з такою ж організацією дисципліни діяльності в побуті, в сім'ї. Інакше не можна собі уявити можливість створення повної динамічної систематичності в умовах школи, якщо вона не сполучається з такою самою систематичністю в сім'ї.

Отже, він вважав, що для морального виховання мають важливе значення такі фактори: постійність і тривалість роботи педагогічних колективів і їх керівників, постійність і тривалість складу колективів дітей, єдина система школи та сім'ї в організації правильної дисципліни діяльності дітей, уважне ставлення до зміцнення позитивного стилю, тону і традицій кожної школи з боку органів освіти.

Вплив одного індивіда на іншого є фактором вузьким і обмеженим, міркував А. С. Макаренко. Об'єктом виховання повинен бути цілий колектив. На виховання колективу й треба спрямовувати організований педагогічний вплив. Виходячи з цього, педагог вважав, що найважливіше – це включити вихованця в багатогранне життя колективу, добитися того, щоб він усвідомлював себе його членом з усіма правами й обов'язками, які звідси випливають. З іншого боку, сам колектив повинен залучати кожного свого члена до різних форм активної участі в житті колективу, привчаючи його нести відповідальність за покладені на нього обов'язки. Колектив є вихователем особи. Оцінку колективом поведінки індивіда, на думку А. С. Макаренка, індивід має відчувати в першу чергу. Оцінка його поведінки педагогом має виявлятися, головним чином, через оцінку й реагування

колективу [3, с. 288].

Майстерність педагогів повинна проявлятися в умінні зосередити думку, волю колективу, допомагати йому порадою, впливом, ідеєю, а іноді й примусом. Це дуже складний комплекс робочого напруження.

«Колектив, – говорив А. С. Макаренко, – це соціальний живий організм, який через те і організм, що він має органи, що там є повноваження, відповідальність, співвідношення частин, взаємозалежність, а якщо нічого цього немає, то немає і колективу, а є просто юрба або зборище» [3, с. 213].

Принцип виховання через колектив, висунутий А. С. Макаренко, з успіхом застосовується й у шкільній практиці.

У школі, твердив А. С. Макаренко, нема пари: учитель плюс учень, а є організація, шкільний дитячий колектив; уся навчально-виховна робота в ній повинна зміцнювати роль колективу й усвідомлення обов'язків кожного перед ним.

Отже, найпершим завданням має бути створення з кожного класу міцного колективу учнів, що живуть спільним життям, спільно борються за найкраще виконання своїх учнівських обов'язків, спільно налагоджують свій відпочинок і свою позакласну роботу.

Колектив, за А. С. Макаренко, особливо в школі, де дитина перебуває 8–10 років, має бути дорогоцінним інструментом виховання.

Колективові, який повинен бути першою метою нашого виховання, треба мати цілком певні якості, що впливають з його характеру. Головні з цих якостей, за Макаренко, такі:

«А. Колектив об'єднує людей не тільки спільною метою і спільною працею, але і спільною організацією цієї праці...

Б. Кожна дія окремого учня, кожен його успіх або неуспіх повинні розцінюватися як неуспіх на фоні спільної справи, як успіх у спільній справі...

В. Досягнення цілей колективу, спільна праця, обов'язок і честь колективу не можуть стати грою випадкових примх окремих людей. Колектив – не юрба. Колектив є соціальний організм, отже, він має свої органи управління і координування, що уповноважені насамперед представляти інтереси колективу і суспільства...» [3, с. 312–314].

Особливе місце в досвіді відомого педагога посідає робота зі створення провідного ядра в колективі.

Відомо, що практичне здійснення всіх передових педагогічних ідей А. С. Макаренка нерозривно зв'язане з радою командирів, яка була, по суті, вищим розпорядчим органом дитячого самоуправління.

У своїй «Методиці організації виховного процесу» А. С. Макаренко докладно розробив принципи керівної участі старших товаришів у дитячому самоуправлінні.

Говорячи про регламентацію загальних зборів в колективі навчально-виховних закладів, про те, що ці збори мають бути завжди строго діловими та не відбирати у вихованців багато часу, А. С. Макаренко підкреслював, що постійний точний регламент розробляє навчально-виховна частина і цей регламент затверджується на загальних зборах [3, с. 332].

З наведеного можна зробити висновок, з якою гостротою підходить А. С. Макаренко до забезпечення правильного впливу в колективі.

Вивчення педагогічної спадщини А. С. Макаренка дає підставу зробити висновок: дотримання єдності поваги й вимогливості в його виховній системі стало вирішальним засобом у становленні людської особистості, перетворенні соціально запущених безпритульних дітей у гідних громадян суспільства.

Підводячи підсумки роботи А. С. Макаренка в колонії і комуні, а також аналізуючи його найважливіші науково-педагогічні положення, слід сказати, що в його системі, по-перше, успішно розв'язувалося завдання виховання у дітей не тільки суми правильних уявлень, а й суми правильних звичок. По-друге, створення системи додержання моральних норм проходило шляхами підсилення вимог колективу до особистості в усіх галузях громадської, навчальної, виробничої, фізкультурної та естетичної роботи. По-третє, розгортання роботи в галузі виховання моралі в процесі навчання, громадської та інших сторін діяльності поєднувалося з успішним проведенням бесід на етичні теми, які сприяли виробленню кожним вихованцем обов'язкових для себе форм і формул моралі.

Висновки. Звернення до процесу освоєння та розробки спадщини А. С. Макаренка як до передісторії сучасних педагогічних проблем дозволяє глибше усвідомити їх зміст, шляхи і способи вирішення та переосмислити й активно впроваджувати його ідеї у виховну практику сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біловський О. А. Педагогічна творчість А. С. Макаренка в світлі освітніх проблем ХХІ століття. *Вісник НТУУ «КПІ»: Філософія. Психологія. Педагогіка.* 2007. № 2 (20). – С. 41–44.
2. Кумарин В. В. Теорія колектива в трудах А. С. Макаренка. Київ: Вища школа, 1979. – 121 с.
3. Макаренко А. С. Методика організації виховного процесу. *Вибр. пед. тв.: у 7 т. Т.5.* Київ: Рад. школа, 1953–1955. – 512 с.
4. Макаренко А. С. Лекції о воспитании детей. Минск: Нар. асвета, 1978. – 96 с.

О. В. Войтенко,
учитель початкових класів КЗШ №32,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
старший вчитель

ПРОБЛЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНІЙ НАУЦІ

У статті розглядаються основні тенденції інтелектуального розвитку молодших школярів у сучасній науці.

Ключові слова: інтелект, інтелектуальні здібності, інтелектуальне виховання, розумовий розвиток.

Постановка проблеми. Інтелектуально розвинені, обдаровані люди приносять велику користь суспільству, державі, є її гордістю. Тому перед суспільством, державою, школою і сім'єю постає проблема інтелектуального розвитку дітей, починаючи з молодшого шкільного віку.

Досягнутий людиною рівень розумового розвитку залежить від її інтелектуальних здібностей та якостей. Інтелект – не сума знань і розумових операцій, а те, що сприяє їх успішному засвоєнню. Якщо інтелект – це умова засвоєння знань і вмінь, то розумовий розвиток характеризує, в першу чергу, зміст, способи та форми мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування інтелектуальних здібностей учнів як проблема досліджувалася психологами: Б. Ананьєвим, Г. Айзенком, Д. Богоявленською, В. Дружиніним, М. Холодною та ін., – і методистами: В. Крутецьким, О. Хохліною та ін.

Результати їх експериментальних досліджень дали підстави вперше поставити перед педагогікою питання про побудову процесу інтелектуального виховання відповідно до закономірностей психічної діяльності дитини.

Мета статті – дослідити основні тенденції інтелектуального розвитку молодших школярів у сучасній науці.

Виклад основного матеріалу. Досягнутий людиною рівень розумового розвитку залежить від її інтелектуальних здібностей. Інтелект (або загальна розумова здатність) – не сума знань і розумових операцій, а те, що сприяє їх успішному засвоєнню. Якщо інтелект – це умова засвоєння знань і вмінь, то розумовий розвиток характеризує, в першу чергу, зміст, способи та форми мислення.

На сьогодні психологічна наука встановила, що в процесі психічного розвитку людини утворюється певна ієрархія структур, які надбудовуються одна над іншою, взаємодіють між собою, однак не зводяться одна до одної.

На вершині цієї ієрархії міститься інтелект, який здійснює визначальний вплив на сукупність усіх адаптаційних процесів людини. Отже, будучи найбільш досконалою з психічних адаптацій, інтелект виступає найефективнішим знаряддям взаємодії суб'єкта з оточуючим світом.

Б. Ананьєв та його учні довели, що кожна інтелектуальна функція актуалізується в психічному процесі разом з іншими інтелектуальними функціями, пов'язаними з нею. Більше того, її робота забезпечується спряженими з нею глибинними функціями організму [1, с. 9]. Отже, ефективність інтелектуальної діяльності залежить не тільки від самого інтелекту, але й від енергетичного забезпечення його діяльності з боку глибинних органічних функцій індивіда.

Коли інтелектуальні можливості особистості знижені, то вона вимушена діяти на основі простих, примітивних форм регуляції, які формуються стихійно у вигляді поведінкових стереотипів.

Високий рівень розвитку інтелекту сприяє розвиткові цілісних і системних форм саморегуляції, а низький обумовлює випадкове пристосування до ситуації, яке за своєю суттю має компенсаторний характер.

Інтелектуальне виховання передбачає, поряд з пізнавальними процесами (передача молодій людині системи знань про світ, що її оточує, та озброєння її методами наукового пізнання) також реалізацію психологічної функції (формування суб'єктивного світу особистості).

Отже, інтелект – відносно стійка структура здібностей, в основі яких лежать процеси, що забезпечують переробку різноякісної інформації й усвідомлену оцінку її. Інтелектуальні якості – якості особистості, що зумовлюють особливості функціонування інтелекту.

Як зазначала Д. Богоявленська, інтелект – це дуже загальна розумова здатність, яка включає можливість робити висновки, планувати, вирішувати проблеми, абстрактно мислити, розуміти складні ідеї, швидко навчатися й учитися на підставі досвіду. Це не просто вивчення книг, вузькі академічні знання або навички писати тести. Навпаки, на думку ученого, інтелект відображає ширшу й глибшу здатність пізнавати навколишній світ, розуміти суть речей і міркувати, що робити в тій або іншій ситуації [3, с. 132].

О. Хохліна дає більш повне визначення поняття – інтелект, це здібність людини до пошуку, сприйняття, аналізу, систематизації й ефективного використання інформації для досягнення поставленої мети. Тільки недалека, обмежена людина, накопичену індивідуумом, несистематизовану, не аналізовану й не вживану інформацію, може сприйняти як інтелект індивідуума [7, с. 25].

Інтелект як здатність, звичайно, реалізується за допомогою інших здібностей, а саме: здібності пізнавати, навчатися, мислити логічно, систематизувати інформацію шляхом її аналізу, визначати її застосовність (класифікувати), знаходити в ній зв'язки, закономірності та відмінності, асоціювати її з подібною тощо.

На думку М. Холодної, інтелект – це форма організації індивідуального ментального (розумового) досвіду [6, с. 44]. Отже, людина розумна тією мірою, якою «всередині» неї є наявним ментальний досвід у тих формах організації, які обумовлюють можливість розумного відношення людини до того, що відбувається. Особливості складу і будови ментального досвіду зумовлюють конкретні властивості інтелекту, які знаходять себе як в характеристиках індивідуального складу розуму та буденної інтелектуальної поведінки, так і в показниках психологічного тестування й експериментально-психологічного дослідження.

Відсутність однозначності у визначеннях інтелекту пов'язана з різноманітним його проявом. Проте всім їм властиво те загальне, що дозволяє відрізнити їх від інших особливостей поведінки, а саме: активізація в будь-якому інтелектуальному акті мислення, пам'яті, уяви – всіх тих психічних функцій, які забезпечують пізнання навколишнього світу.

Дійсно, в багатьох роботах показано, що дані, одержані за допомогою тестів інтелекту, значущо корелюють з успішністю навчання. Але оцінки успішності відображають не процес навчання, а його результат.

Відповідно, деякі учені, під інтелектом, як об'єктом вимірювання, мають на увазі ті прояви індивідуальності людини, які стосуються її пізнавальних властивостей і особливостей. Цей підхід має давні традиції. Проте, розуміючи інтелект як здібність до навчання, його, тим самим, прив'язують до задач тільки одного виду діяльності. Крім того, є й інші причини, що не дозволяють прийняти це визначення інтелекту.

Можна провести більш загальну класифікацію існуючих на даний момент підходів до проблеми інтелекту, це дозволяє виявити декілька кардинально різних напрямів. Так Г. Айзенк виділяє три базові концепції:

- 1) інтелект як біологічний феномен;
- 2) інтелект як соціокультурний феномен;
- 3) психометричний інтелект [2, с. 122].

Р. Стернберг вперше зробив спробу дати визначення поняттю «інтелект» на рівні опису буденної поведінки. Як метод він вибрав аналіз чинника думок експертів. У результаті виділилися три форми інтелектуальної поведінки:

- 1) вербальний інтелект (ерудиція, вміння розуміти прочитане);
- 2) практичний інтелект (уміння добиватися поставленої мети та ін.);
- 3) здатність вирішувати проблеми [5, с. 224].

В. Дружинін додає четвертий підхід, що виходить за рамки суто наукового, але без якого характеристика даного поняття не буде повною, – це буденні характеристики інтелекту [4, с. 264].

Розглянуті вище концепції, далеко не повністю розкривають поняття «інтелект» – вони лише дозволили наблизитися до розуміння того, що інтелект, як явище, знаходиться на межі між індивідуально-типовими особливостями людини та психологічними процесами і станами.

Висновки. Основним виміром подальшого прогресу стає розвиток особистості, людський розвиток і саме освіта стає його загальнонаціональним пріоритетом. Але, не дивлячись на досягнуті успіхи у вивченні проблеми інтелекту людини, перед сучасними дослідниками стоїть цілий ряд питань, на які психологічна наука поки що не може дати відповіді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания: пособ. Москва: Наука, 1991. – 456 с.
2. Айзенк Г. Ю. Интеллект: новый взгляд. *Вопросы психологии*. 2000. № 1. С. 111–131.
3. Богоявленская Д. Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества: пособ. Ростов-на-Дону: Изд-во Рост, ун-та. 1983. – 288 с.
4. Дружинин В. Н. Психология общих способностей: учеб. пособ. Санкт-Петербург: «Питер Ком», 1999. – 398 с.
5. Стернберг Р. Практический интеллект. Санкт-Петербург: Питер, 2002. – 272 с.
6. Холодная М. А. Психология интеллекта: парадоксы исследования: пособ. Санкт-Петербург: Питер, 2002. – 486 с.
7. Хохліна О. Методика формування загальних інтелектуальних здібностей дитини. *Практична психологія і соціальна робота*. 2000. №6. – С. 23–25.

С. В. Воронова,
учитель початкових класів КЗШ №62,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
вчитель-методист

ЗВ'ЯЗОК ЕСТЕТИЧНОГО ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розкривається проблема взаємозв'язку фізичного та естетичного виховання в процесі соціалізації учнів початкової школи.

Ключові слова: соціалізація, естетичне виховання, фізичне виховання.

Постановка проблеми. У всі часи в цивілізованих суспільствах приділяли велику увагу естетичному вихованню. Роль естетичного виховання у формуванні особистості важко переоцінити. Особливого значення воно набуває в період технізації суспільних процесів, коли над «емоцію» превалює «раціо», коли головним кредо в школах стали науки, оволодіння певною сумою знань, а не робота з учнями над розвитком почуття прекрасного, збагачення його духовного світу та моральності. Ось чому за сучасних умов естетичне виховання є тією ділянкою роботи вчителя і вихователя, увага до якої постійно зростає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою емоційно-позитивного ставлення до фізкультури цікавилися упродовж останніх років Ю. Бабанський, С. Гончаренко, О. Козленко, О. Савченко, Б. Шиян. Авторами досить детально висвітлені питання потреб і мотивів фізичного виховання, зроблено аналіз методів і прийомів, які суттєво сприяють вихованню в молодших школярів інтересу до занять фізичною культурою.

Мета статті – обґрунтування взаємозв'язку фізичного та естетичного виховання в процесі розвитку особистості учнів молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація – це процес формування та розвитку соціальності індивіда відповідно до «вимог» і «цілей» суспільства. У зв'язку з цим, на думку Л. Калініна, виникає необхідність виявити в процесі соціалізації закономірності взаємодії «вимог», «цілей» суспільної системи і якостей особистості, що реалізує ці «вимоги», а також з'ясувати умови виникнення таких зв'язків, які забезпечують реалізацію можливостей і оптимальний розвиток як суспільства, так й окремої особистості [3, с. 25].

Формування особистості як суб'єкта діяльності стає можливим завдяки розгортанню процесів сфери спілкування, тобто розширенню соціальних зв'язків дитини, а також становленню персональної системи особи-

стісних смислів, за якими стоїть, відповідно, орієнтація в системі предметних діяльностей, які задаються суспільством. Важлива роль у соціалізації особистості надається розвитку та примноженню її контактів з іншими людьми і в умовах суспільно значущої сумісної діяльності. Так поступово в процесі спілкування дедалі повніше й глибше розкриваються різні грані людської особистості.

На початковому етапі виховання, після того, як дитина приходять до школи, рухова активність її суттєво падає у зв'язку з регламентованістю занять. І це є закономірним явищем педагогічного процесу. Перед школою постає одне з найважливіших завдань – не допустити різкого зниження рухової активності, що може призвести до різноманітних захворювань та порушень у фізичному розвитку. На це свого часу звертали увагу С. Лесгафт, К. Роджерс, відомі наші вчені й педагоги В. Кащенко, С. Русова та ін.

Сутність виховання емоційно-позитивного ставлення до занять фізичною культурою, за твердженням С. Олександрова, полягає в розвитку інтересу до фізичної культури, який формується в молодших школярів у навчальному процесі. Однак, досі не вирішено питання про введення інтересу до фізичної культури в систему категорій педагогічної науки [1, с. 53].

Завдання естетичного виховання – формувати здібності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах суспільної діяльності, художньо освоювати дійсність, наслідком чого є світ мистецтва. Практичне перетворення людиною навколишнього, у тому числі самої себе, сумірне з естетичним змістом усіх речей, художнє перетворення й освоєння дійсності впливає на вироблення певних естетичних поглядів і смаків відповідно до суспільно-естетичних ідеалів.

Фізичне виховання розширює сферу естетичного впливу навколишнього середовища на особу. У процесі занять фізичними вправами в контексті зв'язку з естетичним вихованням можна вирішувати такі завдання:

- виховувати здатність сприймати, відчувати й оцінювати красу в сфері фізичної культури та в інших галузях її прояву;
- формувати естетично зріле прагнення до фізичної досконалості,
- формувати естетику поведінки і міжлюдських стосунків у фізкультурній діяльності;
- виробляти активну позицію в утвердженні прекрасного.

Засоби естетичного виховання, які можуть бути використані в практиці фізичного виховання, Т. Єрмолаєва об'єднує у такі групи:

- засоби, безпосередньо пов'язані з самою руховою діяльністю (основні види рухів, стройові вправи, види спорту);

- засоби мистецтва, які вводяться (музика, елементи танців);
- спілкування з природою (походи, екскурсії, загартування);
- естетична обстановка занять (естетичне оформлення інтер'єрів, спортивних приміщень);
- спортивні свята [2, с. 56].

Б. Лихачов виділив такі відмінності фізичного й естетичного виховання. Мета першого – фізична досконалість, другого – естетичний смак. В естетичному вихованні як предметі шкільного навчання центральне місце посідають споглядальні методи формування естетичних здібностей, а у фізичному – суто практичні, предметно-чуттєві. Естетичне виховання вчить сприймати й перетворювати дійсність за законами краси, а фізичне – обмежується, на наш погляд, розв'язанням системи рухових завдань без врахування естетичного компонента [4, с. 51].

У сприятливіші умови потрапляє учень у фізичному й естетичному вихованні, коли вони зливаються в єдиний і неподільний процес. Учень через естетичні емоції та почуття сприймає, а пізніше й усвідомлює цілісність, гармонію, пропорцію, симетрію, ритм у просторі, часі й зусиллях, що існують у його рухах. Згодом вони стають основними розумовими засобами вдосконалення – змістом його естетичної свідомості та використовуються в проектуванні дій і рухів.

Для вирішення завдань естетичного виховання в процесі занять фізичними вправами необхідно забезпечити відповідну естетичну спрямованість у застосуванні засобів і методів педагогічного впливу, підкреслюючи естетичні властивості фізичної культури, акцентуючи на них увагу. Великої уваги в цьому плані необхідно надавати естетичній оцінці дій учителя й учнів.

Що ж до найближчих конкретних організаційних перспектив поєднання фізичного й естетичного виховання, то вони обумовлені Державним стандартом початкової загальної освіти, який передбачає забезпечення свідомого ставлення до свого здоров'я як найвищої соціальної цінності; сприяє фізичному розвитку дитини, забезпечує формування фізичної культури особистості шляхом засвоєння основ рухової діяльності, формує основи здорового способу життя.

Формування емоційно-позитивного ставлення учнів до занять фізичною культурою залежить від педагога. Тому розглядаючи вплив фізичного виховання на соціалізацію особистості можемо констатувати, що завдання педагога полягає в тому, щоб допомогти кожній дитині повірити у власні сили, прогнозувати свій рух вперед, тобто зробити так, щоб учень щоденно

відчував свій невеличкий успіх, переживав радість досягнутого, прагнув, до вищого результату.

Регулярні заняття фізичною культурою і спортом здатні впливати не лише на фізичний розвиток дитини, зміцнення здоров'я, досягнення високого рівня сили, швидкості, витривалості, координації рухів, але й на естетичне виховання, яке веде за собою естетичний розвиток, у процесі якого в учнів формуються духовні потреби, емоційно-естетичне ставлення до дійсності, мистецтва, формуються поняття краси, розвиваються творчі здібності. Високий емоційний фон виконання різних фізичних вправ, особливо у формі емоційно забарвлених змагань, сприяє розвитку в дітей схильності до співпереживання, взаємодопомоги і виконання дружних колективних дій, взаємної відповідальності за досягнення загальної мети.

Висновки. Естетичне та фізичне виховання – це найважливіші компоненти всебічного гармонійного розвитку особистості, де взаємозв'язок фізичного та естетичного розглядається крізь призму єдності фізичної і духовної сфер дитини, які не можуть окремо мати пріоритет або бути самоціллю, вони рівноправні, тісно пов'язані між собою, взаємодоповнюють і взаємозбагачують один одного в процесі соціалізації особистості дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александров С. Э. Социальные функции физической культуры как составной части общечеловеческой культуры. *Теория и практика физической культуры*. 1990. – №11. – С. 51–54.
2. Єрмолаєва Т. М. Основи взаємозв'язку фізичного та естетичного виховання в процесі розвитку особистості. *Педагогіка психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. – №5. – С. 54–57.
3. Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема. *Рідна школа*. 2006. – №3. – С. 24–26.
4. Лихачев Б. Т. Теория эстетического воспитания школьников: учеб. пособие по спецкурсу для студентов пед. ин-тов. Москва: Просвещение, 1985. – С. 51.

Я. Ю. Горбенко,
асистент вчителя
КЗ «Новомиколаївська СЗШ№2 I–III ступенів»
Верхньодніпровського району Дніпропетровської області

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД У РОБОТІ З БАТЬКАМИ У ВПРОВАДЖЕННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються питання реалізації права на освіту дітей з особливими потребами засобами індивідуального підходу в роботі з батьками.

Ключові слова: інклюзія, діти з особливими потребами, батьки, взаємодія педагогів з сім'ями.

Постановка проблеми. В останні роки, зважаючи на впровадження інклюзивного навчання, що передбачає залучення батьків, як активних учасників освітнього процесу, в теорії та практиці педагогічної науки виникла необхідність активного вивчення сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами.

Саме з власної сім'ї дитина виносить у доросле життя перші уявлення про морально-людські цінності, норми поведінки, характер взаємовідносин між людьми. У сім'ї діти не лише наслідують близьких, орієнтуються на їхні соціальні та моральні установки. Тому психологічна зрілість батьків, їхні ідеали, досвід соціального спілкування найчастіше мають вирішальне значення в розвитку дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У Концепції сімейного і родинного виховання наголошується на тому, що «сучасна сім'я має стати головною ланкою у вихованні дитини, забезпечити їй належні матеріальні та педагогічні умови для фізичного, морального і духовного розвитку» [4]. І це закономірно, адже побудувати повноцінну національну школу без активної участі й підтримки сім'ї неможливо.

Мета статті – визначення шляхів реалізації індивідуального підходу в роботі з батьками дітей з особливими потребами.

Виклад основного матеріалу. Для успішної реалізації інклюзивних програм надзвичайно важлива ефективна співпраця педагогів і родин дітей з особливими освітніми потребами.

На думку С. Єфімової, існує три фактори, які допомагають школі залучати батьків до активної участі в ухваленні всіх рішень, що стосуються дитини:

– сприятлива атмосфера, коли педагогічний колектив дружньо налаштований і допомагає в усьому;

- постійне двостороннє спілкування між родиною дітей і школою;
- сприйняття батьків як колег [2, с. 47].

Родини дітей з особливими освітніми потребами відповідальні за них упродовж усього життя. Тому одне з найважливіших завдань педагогів – допомогти батькам повірити в себе, у власні сили, аби вони могли подолати всі проблеми.

До кожної родини слід віднайти індивідуальний підхід, оскільки в кожній є свої потреби, можливості та пріоритети; одні потребують більшої підтримки, другі – меншої.

Як зазначають Е. Р. Даніелс та К. Стаффорд, батьків дітей з особливими потребами необхідно:

- 1) навчити краще розуміти внутрішній стан дітей і стати компетентними захисниками їхніх прав та інтересів;
- 2) оцінити потреби та забезпечити надання освітніх, соціальних та інших послуг сім'ям дітей з особливими потребами;
- 3) забезпечити інформаційною підтримкою для задоволення їхнього професійного зростання у відстоюванні прав та інтересів дітей з особливими потребами;
- 4) спонукати до розвитку активної громадянської позиції, сприяти створенню батьківських організацій [2, с. 183].

Саме завдяки підтримці школи батьки отримують необхідний досвід і стають менш залежними від фахівців, коли приймають рішення стосовно догляду за дітьми з особливими потребами та визначення їхнього майбутнього.

Ми виходили з того, що важливо, щоб у школі були передбачені різні види спілкування та взаємодії між родинами та педагогами. Деякі батьки хочуть спілкуватися в письмовій формі, іншим потрібні особисті зустрічі. Поступово сім'ї набувають певного педагогічного досвіду, внаслідок чого поліпшуються знання та вміння, підвищується їхня самоповага.

Слід зауважити, що оскільки родини є головними наставниками своїх дітей, вони мають повне право на особливу увагу й повагу з боку професіоналів. Педагог може багато в чому допомогти батькам. Скажімо, ініціювати розмову на теми, про які сім'я говорити не наважується. Коли ж вони бачать, що вчитель розуміє їхні переживання, вони охоче йдуть на контакт.

У цьому зв'язку вчитель має позитивно й відверто ставитися до батьків дітей, незалежно від їхніх особистих якостей. Коли педагог не дає оцінок, не критикує, а делікатно, без будь-якого тиску заохочує родини до прийняття власних рішень, імовірність позитивного результату збільшується. Якщо ж

учитель не схвалює дії батьків стосовно дитини, це може спричинити відчуженість і опір з їхнього боку.

Безсумнівно, батьки проводять зі своїми дітьми найбільше часу й знають їх краще за інших. Можна сказати, що батьки – експерти з питань, що стосуються їхніх дітей. Педагоги ж – експерти з питань розвитку й освіти дітей у цілому. Коли вчителі та батьки активно співпрацюють, їхні знання та ресурси подвоюються, що справляє загальний позитивний вплив на розвиток дитини.

Одні родини повністю задоволені своєю взаємодією з фахівцями, іншим може здаватися, що їхню точку зору не враховують, і це призводить до втрати довіри. Якщо батьки не відчують довіри до педагогів та інших фахівців, їм дуже важко ділитися з ними інформацією та спільно приймати важливі рішення. Коли батьки є активними членами команди, навчальна програма дитини стає насиченою та максимально ефективною. Коли ж батьки не залучені до справи, навчальні програми дітей здебільшого компромісні.

Для успішної взаємодії педагогів з сім'ями варто врахувати такі рекомендації, запропоновані В. Засенко:

- чітко й послідовно наголошувати на цінності дитини. Батьки цінують здатність учителів бачити різні аспекти особистості дитини, а не лише її академічну успішність; вміння звертати увагу на індивідуальний прогрес дитини, а не ставити інших дітей як взірць для наслідування;

- ставте себе на місце батьків. Батьки цінують зусилля педагогічних працівників, які намагаються зрозуміти, що означає мати дитину з особливими потребами;

- поглиблюйте своє розуміння культурної різноманітності. Якщо вчителі глибше розумітимуть наявну різноманітність культур, вони зможуть краще навчати дітей та ефективніше співпрацювати з сім'ями;

- умійте бачити індивідуальність, боріться зі стереотипами. Деякі батьки вважають, що є вчителі, які судять про них і роботу з дітьми лише за фактом наявності в їхньої дитини відхилень у розвитку;

- наполегливо працюйте над створенням партнерств;

- виявляйте зацікавленість до мети, визначеної батьками для дитини.

Першим кроком на шляху до діалогу є необхідність встановити особисті контакти з батьками;

- використовуйте мову, якою спілкуються в повсякденному житті;

- розробляйте довгострокові плани загальношкільної роботи, яка передбачає участь усіх дітей;

– домовтеся з батьками, в який спосіб вони хочуть обмінюватися з вами інформацією [3, с. 34].

Один із найефективніших способів залучення до освітнього процесу батьків – запросити їх до класу. Це дає їм змогу ознайомитися із сучасними стратегіями роботи з дітьми, які вони потім зможуть використовувати вдома.

Зустрічаючи членів родин у класі, вчитель може вручати їм персональні листи з конкретними вказівками, щоб не витрачати час на пояснення. Важливо не забувати в той чи інший спосіб висловлювати вдячність членам родин, які допомагають налагоджувати успішну роботу в класі.

Висновки. Побоювання батьків дітей з особливими потребами щодо несприйняття спільного навчання соціумом і батьками здорових дітей мають певне підґрунтя: толерантність поки що не є глибинним переконанням і принципом суспільного життя, хоча готовність до визнання рівних прав усіх людей уже існує. Існуючі батьківські стереотипи та побоювання можуть бути подолані через постійну просвіту і поширення інформації про принципи та можливості інклюзії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Елен Р. Даніелс, Кей Стаффорд. Залучення дітей з особливими потребами загальноосвітніх класів: посіб. Львів: Товариство «Надія», 2000. 256 с.
2. Єфімова С. М. Налагодження партнерських стосунків з родинами. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. / за заг.ред. Даниленко Л.І. Київ. 2007. 128 с.*
3. Засенко В. В. Рівний доступ до якісної освіти дітей з особливими потребами. *Кроки до демократичної освіти. 2002. №1. С. 34.*
4. Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012-2021 роки: nvklokachi.at.ua/kontseptsiya_shasluva_roduna (дата звернення 1.11.2019).

С. А. Гриненко

учитель-дефектолог НВК «ДНЗ-ЗОШ» №291,
спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ, СВОЄЧАСНА ДІАГНОСТИКА ТА КОРЕКЦІЯ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті автор звертає увагу на знання фізіологічних, психологічних особливостей розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Завдяки чому необхідно якісно, ефективно будувати корекційно-освітній процес для своєчасного усунення відхилень у розвитку здобувачів знань дошкільного віку.

Ключові слова: особливі освітні потреби (ООП), здобувачі знань, раніше втручання, корекційно-освітня діяльність, діагностика, медико-біологічні чинники.

Збільшення чисельності дітей, які потребують корекційного втручання, особливої вибудови освітньої діяльності, нашою хвилює на звернення уваги на причини психофізичного розвитку здобувачів знань дошкільного віку. Дослідження та практика світового рівня свідчать про наявність різноманітних вроджених та набутих порушень розвитку в наслідок впливу негативних соціально-економічних, екологічних, демографічних, медико-біологічних чинників, що не можуть не турбувати наше суспільство.

Це явище спільне для різних країн світу, однак в сучасній Україні, де є регіони з обтяженим тлом, воно видається особливо гострим.

Частка народження здорових дітей, за офіційними даними МОЗ, 36,5% на сьогодні й прослідковується тенденція до зниження цих показників. Кількість дитячого населення віком від 0 до 14 років складає 6 531 530. Серед них виявлено 2,7% вроджених захворювань. Частка народження дітей з відхиленнями в розвитку складає 110,8% від загальної кількості новонароджених. Головними причинами порушень є – вродженні аномалії 27%, хвороби нервової системи 28,1% і розлади психіки та поведінки 14,4%.

Демографічні дані свідчать, що вступаючи до школи, близько 80% дітей мають ті чи інші порушення стану здоров'я. Сьогодні кожна 5-та дитина має поведінкові, когнітивні, емоційні проблеми або мовленнєві порушення. Більшості дітей необхідна корекційна допомога (психолога, вчителів логопеда та дефектолога).

Водночас дані медико-психолого-педагогічних закладів засвідчують, що, дітей, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку в Україні понад 1 мільйона. Це становить 12,2% від загальної кількості дітей у країні.

Такі статичні дані значно відрізняються від показників офіційної медичної статистики, відповідають середньосвітовим показникам та мають неупереджений характер.

Зростає й кількість дітей з мовленнєвими порушеннями, структура яких у низці випадків набуває більш складного характеру, що викликає в подальшому вторинні й навіть третинні порушення в розвитку дитини (М.К. Шеремет, С.Ю. Конопляста, В.В. Тарасун). Це, в свою чергу, знижує в майбутньому можливість успішного засвоєння навчальної програми в освітніх закладах, що призводить до шкільної дезадаптації.

Мене як спеціаліста турбує своєчасна корекційна допомога дітям з ООП, відповідно до синдетивних періодів у розвитку, орієнтуючись на норму. І тому, беручи до уваги, що 50% навчальних здібностей розвивається у перші 4-роки життя, ще 30% – від 4 до 8 років і тільки решта 20% впродовж життя – наша допомога повинна бути ефективною, якщо враховувати:

- час залучення дитини і сім'ї до практики раннього втручання (ефективним періодом слід вважати якомога ранній вік малюка);
- інтенсивність ранньої допомоги (активне надання підтримки сім'ї та дитині лікарями, психологами, педагогами – суттєвіші результати її розвитку);
- створення всіх необхідних умов для розвитку вікових навичок дитини;
- зосередження уваги на всіх сферах її розвитку;
- урахування індивідуальних відмінностей дітей у швидкості та темпі засвоєння навичок.

Зупинимось на психологічних і фізіологічних особливостях дошкільників з ООП (із затримкою психічного розвитку) це:

- фізична незрілість;
- слабка пам'ять;
- загальмованість психічних процесів або надмірна рухову активність (гіперактивність).

Більш системне вивчення цієї категорії дітей почалося:

- з кінця 50-х років в Англії;
- з кінця 70-х років в нашій країні.

Діти з ООП (особливими освітніми потребами) мало чим відрізняються від однолітків. Відхилення в розвитку виявляються, як правило, в процесі навчання, коли до дітей пред'являють вимоги, на виконання яких вони повинні витратити відповідну розумову роботу.

Серед основних форм затримки психічного розвитку, за якої діти спроможні засвоювати програмовий матеріал є:

- 1) психічний інфантилізм. Він характеризується емоційно-вольовою незрілістю, яка часто поєднується з інфантильним типом будови тіла;

2) соматичний інфантилізм. Він має соматогенне (тілесне) походження. Наслідки тривалого захворювання, що виснажує дитину, знижує її психічний тонус й активність;

3) психогенний інфантилізм. Причинами його виникнення є несприятливі умови виховання (гіпоопіка або гіперопіка). Знання нами, спеціалістами, причин затримки психічного розвитку в дошкільників з ООП дає змогу застосовувати під час освітньо-корекційного процесу, в повсякденному житті, в роботі з родинами методи, прийоми, які спрямовані, перш за все, на усунення прогалин у розвитку, а потім і наслідків. За рахунок цілеспрямованої активізації різних сторін інтелектуальної та емоційної сфери вдається повністю або значною мірою компенсувати затримку психічного розвитку психогенного походження;

4) затримка психологічного розвитку органічного походження. Тобто ця форма ЗПР має найбільш стійкий характер. Вивчення анамнезу цих дітей показує наявність раннього органічного ураження головного мозку по причинам:

а) патології вагітності:

- важкі токсикози;
- інфекції;
- травми;
- несумісність плоду матері та плоду;
- недоношеності плода та інше.

б) асфіксії (задухи – обвиття пуповиною, довгий безводний період під час пологів), травми під час пологів;

в) важкі соматичні захворювання, травми перших років життя.

Наслідками органічних вражень для більшості таких дітей є:

– різні форми мовленнєвого недорозвитку;

– запізнілий розвиток ходьби, навичок самообслуговування, етапів ігрової діяльності;

– затримка фізичного розвитку (зросту мускулатури, м'язового тону). Для дітей з ООП, які мають ЗПР органічного походження характерні:

- байдужість до оцінок;
- бідність уяви й творчості;
- монотонність й одноманітність;
- рухова розгальмованість;
- пасивність під час освітньої діяльності, бездумна присутність;
- моторна незграбність або ж рухова розгальмованість;
- нерішучість або підвищена збудливість;

- невпевненість у своїх діях або впертість;
- нерідко має місце виникнення тривожності, страхів.

Поряд з цим у таких дітей спостерігається:

1) нейродинамічні розлади:

- порушення інтелектуальної працездатності;
- зниження здібності до запам'ятовування та концентрації уваги;

2) емоційні розлади:

- вразливість, сльозливість у дівчаток;
- роздратованість, збудження у хлопчиків;
- не грубі, але стійкі розлади слухового, зорового, дотикового сприй-

мання;

- моторної і сенсорної сторін мовлення;
- координації, автоматизації рухів і дій;
- недостатня просторова орієнтація.

Проте поряд з недостатністю одних функцій існує повна збереженість інших. У роботі з дітьми дошкільного віку з ООП ми, спеціалісти, повинні враховувати загальні відхилення в пізнавальній діяльності. У зв'язку з цим є необхідність більш повного висвітлення наступного:

- стану пізнавальної активності дітей цієї категорії;
- структури їх пізнавальної діяльності (розуміння учбової інструкції, збереження її свідомості, вміння організовувати та контролювати свою діяльність;

- характеру розумової діяльності (аналіз, синтез, узагальнення);
- особливостей пам'яті, уваги усного мовлення.

Стан пізнавальної активності дітей з ООП (з ЗПР) такий:

– у них не сформована готовність до напруженої інтелектуальної діяльності;

– вони, як правило, без бажання відповідають на питання і самі різко їх задають;

- їх важко зацікавити тим чи іншим явищем;

– за ними спостерігаються чітка спрямованість уникнути будь-якої інтелектуальної напруги;

– вихованці цієї категорії недостатньо розуміють інструкцію, не здатні зберігати її у свідомості протягом виконання всього завдання, або ж виконують самостійно лише деякі операції вказані в ній.

У чисельних дослідженнях відмічається, що відхилення в розвитку, які спостерігаються при різних дефектах, особливо чітко проявляються в про-

цесах узагальнення. Їх два види: інтуїтивно-практичний та словесно-логічний.

Звертає на себе увагу невідповідність між словесно-логічним та інтуїтивно-практичним рівнем мислення. Правильно групуючи предмети, поняття, явища діти часто не можуть адекватно словесно пояснити своє рішення.

Здебільшого це відбувається внаслідок труднощів відтворення термінів, що позначають загальні поняття. Здобувачі знань з ООП потребують значної освітньо-корекційної діяльності з усунення їх мовленнєвих порушень:

- обмеженості активного словника;
- недостатності у використанні граматичних форм;
- нерозуміння лексичного значення окремих слів і текстів в цілому;
- відсутності вміння самостійно складати речення;
- слабе володіння навичками звукового аналізу та синтезу;
- недостатньої сформованості вмінь самостійно виділяти й абстрагувати ознаку спільну для декількох предметів, понять, явищ.

Знання психологічних, фізіологічних і педагогічних особливостей дітей з особливими освітніми потребами надзвичайно важливі для вчителів, логопедів, дефектологів, психологів, вихователів, батьків, оскільки дозволяють виробити спільне правильне педагогічне ставлення до маленьких здобувачів знань.

Окремо слід зазначити значимість питання розвитку дітей з порушенням психофізичного та розумового розвитку. Для цієї категорії дітей важливою складовою людського розвитку є забезпечення належної освіти. Адже ефективна адаптація й інтеграція дітей з ООП даного розвитку в суспільство неможлива без здобуття ними повноцінної дошкільної та шкільної освіти. Так можна констатувати, що в 1,7 тисяч спеціальних дошкільних навчальних закладів здобуває освіту 31,1 тисяча дітей-інвалідів станом на 2012 рік.

Керівник громадської організації «Родина» Лариса Самсонова, яка бере участь у створенні руху «Батьки за раніше втручання в Україні ...», досліджуючи питання повідомляє таку інформацію. Точно визначити скільком дітям у країні у віці до 3-х років необхідна професійна корекційна допомога неможливо: офіційної статистики немає. За даними Л. Самсонової зараз в країні 151 тисяча дітей з особливими потребами. Проблеми зі збором статистики обумовлені ще й тим, що в Україні немає розвиненої системи ранньої діагностики специфічних захворювань для дітей до 3-х років.

Радник міністра охорони здоров'я У. Супрун, О. Коломійчук повідомляє, що до недавнього часу в країні не ставили психіатричні діагнози дітям

до 7-ми років, незважаючи на те, що діти раннього віку можуть пройти адекватне діагностування.

Для вирішення цієї проблеми Кабінет міністрів прийняв розпорядження №948, згідно якого діти з порушенням розвитку у віці до 3-х років зможуть розраховувати на новий вид допомоги від держави. Мова йде про діагностування відставання в розвитку на ранньому етапі виявлення, яке в міжнародній практиці називають «раннє втручання». Раніше в Україні не було програм раннього втручання. «Будь-яка подібна програма, спрямована на профілактику і раннє виявлення відхилень розвитку завжди набагато дешевше, ніж лікування», – зазначає О. Коломійчук. За досвідом інших країн, у послугах з раннього втручання потребують до 10% дітей від 0 до 4 років.

Урядом плануються відкриття пілотних проектів, створення центрів з надання кваліфікованої допомоги, для цього, згідно з документом, протягом 4-х років вже з 2017 року в Закарпатській, Львівській, Одеській та Харківській областях планується реалізувати пілотні проекти щодо формування системи надавання в тому числі освітніх послуг раннього втручання, з залученням медиків, педагогів, реабілітологів. Для нас практиків такі підходи та зміни надважливі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будяк Л. Сучасні підходи до навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку. *Збірник наукових праць АПНУ, 2007.*
2. Золотоверх В. Ігротерапія як засіб подолання порушень у дітей з особливостями психофізичного розвитку. *Дефектолог. 2008. №12.*
3. Калупаєва А. Сучасні наукові підходи до проблем інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку. *Збірник наукових праць АПНУ, 2007.*
4. Мітенічева С. Діти з обмеженими можливостями. *Дефектолог. 2008. №1.*
5. Михайлова Т. Формування математичних уявлень, як засіб розвитку пізнавальної діяльності дітей з порушеним зором. *Дефектолог. 2007. №12.*
6. Шамаріна Є. Навчання дітей із ЗПР. Москва, 2003.
7. Афрузова Г.І. Корекційна підтримка в контексті психологічної допомоги дітям з психофізичними вадами. Київ, 2011.
8. Бондарь В.І. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен. *Дефектологія. 2010. №1. С.47-48.*
9. Нечипоренко В.В. Системний розвиток навчально-реабілітаційного центру, як умова формування життєвих компетенцій в учнів з обмеженими можливостями здоров'я. Москва: Владос, 2006.

С. В. Діденко,
учитель початкових класів КЗШ №32,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті приділено увагу особливостям розумового розвитку особистості молодшого школяра.

Ключові слова: розумовий розвиток, освітній процес, молодший шкільний вік.

Постановка проблеми. Щоб успішно керувати розумовим розвитком дітей і спрямовувати його в потрібному напрямі, необхідно знати, від чого він залежить, з чим дитина народжується на світ, які є вроджені передумови до розвитку різних психічних процесів та як впливають середовище, виховання і навчання на їх формування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розумового розвитку особистості на сьогодні є дуже актуальною. Вона була і залишається в центрі уваги досліджень багатьох учених, зокрема Ж. Руссо, М. Монтесорі, Й. Герберта, Й. Песталоцці, К. Ушинського, Л. Виготського, Л. Занкова, П. Гальперіна, О. Савченко, Я. Пономарьова, В. Штерна та ін.

Мета статті – висвітлити специфіку розумового розвитку молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Створювати умови для активізації розумового розвитку школярів, підвищувати ефективність освітнього процесу через розвиток інтелектуальних здібностей учнів є актуальним завданням сучасної педагогіки. Значна увага на сьогодні приділяється створенню умов для розумового розвитку дитини, здатної самостійно приймати рішення, нести відповідальність за свої вчинки, мислити логічно та критично. Відомо, що закріплення, зміцнення, становлення психічних процесів мислення в дитини формується в період її навчання в початковій школі, тобто у віці 6-11 років.

Дитина успадковує деякі індивідуальні особливості батьків, що виявляються в зовнішніх ознаках: кольорі волосся, очей, рисах обличчя. В окремих випадках успадковуються особливості внутрішньої будови мозку, органів чуття, тип нервової системи, схильність до деяких захворювань. Але не все те, з чим народжується дитина, успадковане. Не все вроджене є спадковим.

Безперечно, не можна не зважати на те, що діти вже з перших днів життя поведуться неоднаково: одні – крикливі, збудливі, інші – спокійні, врівноважені. Тому говорять, що діти народжуються з різними задатками до функціонування нервової системи.

Задатки – це певні анатомо-фізіологічні передумови розвитку тих чи інших педагогічних процесів та властивостей дитячого організму.

Кожна дитина не успадковує готові, якісно визначені психічні процеси такі, як: воля, почуття, сприймання, пам'ять, увага, мислення. І вона не народжується здібною чи нездібною, доброю чи злою, мужньою чи боязкою. Задатки – це анатомічна організація, будова нервової системи, органів чуття й органів руху, органічна потреба в їжі, питті тощо, а також цілий ряд безумовно-рефлекторних актів.

Спадковість наперед не визначає, якою буде людина, наскільки успішно вона справлятиметься з тією чи іншою професією, як швидко оволодіє тими чи іншими вміннями, навичками й нормами поведінки, засобами розумової діяльності.

Не можна, спираючись тільки на природжені задатки, передбачити, наскільки конкретна людина може справитись, наприклад, з професією, що вимагає точного розрізнення кольорів (текстильник, маляр, декоратор та ін.). Безперечно, природжені анатомічні особливості зорового аналізатора матимуть при цьому певне значення, але самі по собі вони не забезпечать успіху в роботі. Він залежить головним чином від практичної діяльності людини, від того, скільки вона знає кольорів, їх відтінків, як тонко і швидко вміє їх розрізняти. Якщо людина раніше не займалася розрізненням відтінків кольорів, якщо не набула «відповідного» досвіду, то вона не зможе відразу успішно справлятися з такою роботою.

Суспільство визначає напрям, ступінь і характер використання тих можливостей, які має природа кожної людини. Але умови розумового розвитку дитини – це не тільки суспільний лад. На перших порах таким середовищем для неї є найближче оточення – батьки, стосунки в сім'ї, предмети і явища, з якими дитина зустрічається.

Умови життя і виховання відіграють у цьому процесі провідну роль. Спеціальні дослідження показують, що навіть у рослин і тварин з однакової спадковістю за різних умов існування виникають різні ознаки та властивості. Тим більше навколишні умови життя і виховання впливають на розвиток дитини, на формування дитячої особистості, різних сторін її психічного життя. Цей вплив такий великий і різноманітний, що в одних випадках він може сприяти повному розвитку, виявленню й збагаченню задатків, а в інших, навпаки, зовсім спустошити, приглушити їх.

У міру того, як дитина росте, розвиваються її потреби й урізноманітнюється діяльність, розширюються зв'язки з навколишнім світом. Дитині стає доступним те, чого вона раніше не могла сприйняти чи відчутти. На неї впливає багато того, що раніше не впливало. Тепер уже не тільки сім'я, а й

школа, товариші, стосунки між людьми, які оточують дитину, впливають на неї, стають, умовами її розвитку. Цей вплив здійснюється через організацію ігрової, трудової та навчальної діяльності завдяки планомірному й ефективному керівництву з боку дорослих.

Згідно з сучасними психологічними даними, розумовий розвиток молодших школярів має великі резерви, які в загальноосвітній школі практично не використовуються. Багаторічні дослідження під керівництвом Д. Ельконіна і В. Давидова, показали, що в сучасних дітей, в силу принципово нових соціальних умов їх становлення, можливо сформувати багатші розумові здібності.

Молодший шкільний вік характеризується значним потенціалом для розумового розвитку дитини. За перші три-чотири роки навчання в школі інтелектуальний прогрес у розумовому розвитку дітей досить помітний. Від недостатнього рівня логічних міркувань школяр підіймається до словесно-логічного мислення на рівні конкретних понять. Цей період життя дитини відомий швейцарський психолог Ж. Піаже назвав віком становлення «конкретних операцій» [3, с. 47].

Навчальна діяльність має яскраво виражену суспільну значущість і ставить дитину в нову позицію стосовно дорослих й однолітків, змінює її самооцінку, перебудовує взаємини в сім'ї. Діти молодшого шкільного віку спершу надають перевагу навчанню як суспільно корисній діяльності взагалі, потім їх приваблюють окремі види навчальної роботи (читання, письмо, малювання), пізніше вони починають самостійно перетворювати конкретно практичні завдання на навчально-теоретичні, цікавлячись внутрішнім змістом навчальної діяльності.

Н. Завгордня вважає, що розумові здібності – це здатність ефективно виконувати інтелектуальну роботу, яка потребує тривалої пізнавальної напруги, що вимагає інтенсивної уваги до об'єктів спостереження, запам'ятовування, аналізу й синтезу, узагальнення тощо. Розвиток здібностей під час організації розумової діяльності означає виконання різних видів праці з дотриманням умов, що можуть забезпечити максимальну її продуктивність при найменших затратах енергії [2, с. 10].

Важливе значення в розумовому розвитку дітей молодшого шкільного віку відводиться грі. Так, О. Богданова, окреслюючи ігрову діяльність із точки зору розумового розвитку зауважує, що «гра вдосконалює предметну діяльність, логіку і прийоми мислення, формує і розвиває вміння і навички ділової взаємодії з людьми. Індивідуальні предметні ігри здобувають конструктивний характер Гра в цьому віці продовжує займати друге місце після навчальної діяльності й істотно впливає на розвиток дітей» [1, с. 89].

Життя переконує, що дидактичні ігри розвивають кмітливість, допитливість, увагу, пам'ять й уяву, уточнюючи уявлення про предмети, їх призначення. Саме ці ігри допомагають готувати дітей до школи, виробляти в них елементарні дії та вміння, необхідні для навчальної діяльності.

Глибоко продумані заняття не втомлюють дитину, а розвивають у неї дисциплінованість, спостережливість, збагачують її чуттєвий досвід, сприяють свідомому, смислово запам'ятовуванню та послідовному логічному мисленню, привчають зосереджувати увагу на головному, найпотрібнішому в даному випадку, породжують цікавість, яка може перерости в допитливість. Дії дітей стають більш цілеспрямованими, довільними.

Висновки. Ураховуючи вище сказане, ми хотіли б зауважити, що в системі нарощення інтелектуального потенціалу молодших школярів основною є педагогічна діяльність, яка спрямована на формування основних складових розвитку творчого, логічного, послідовного мислення, зокрема: високого рівня розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення систематизація); високого рівня активності, розкутості та гнучкості мислення, яке дозволяє дитині бачити декілька варіантів вирішення проблеми, висувати різні гіпотези, ідеї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова О. С. Методика воспитательной работы в начальных классах. Москва: Наука, 1999. 215 с.
2. Завгородня Н. М. Педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього закладу. Київ, 2006. 22 с.
3. Піаже Ж. Вибрані твори: Психологія інтелекту. Москва: Міжнародна академія, 1998. 680 с.

В. Ф. Дідик,

*учитель німецької мови КЗШ №32,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
вчитель-методист*

МЕТОД ГРИ В РОЗВИТКУ УСНОГО МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються проблеми розвитку усного мовлення на уроках німецької мови в контексті сучасних стратегій навчання, використовуючи метод гри.

Ключові слова: дидактична гра, рольова гра, ігрові дидактичні вправи, розумова діяльність, уроки німецької мови.

Постановка проблеми. Важливою проблемою для педагогічної теорії та практики залишається питання урізноманітнення навчального процесу, активізації пізнавальної діяльності учнів, розширення сфери їхніх інтересів.

Одним із ефективних засобів активізації розумової діяльності на уроці іноземної мови є гра. Гра є інструментом викладання, який активізує розумову діяльність учнів. На початковому етапі навчання гра є необхідним компонентом уроку. За допомогою неї учасники освітнього процесу пізнають світ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На важливості застосування дидактичної гри на уроках німецької мови в початковій школі та її ефективності наголошували також такі відомі методисти, як: Ю. Пассов та М. Скаткін.

Упродовж декількох років простежується зацікавленість Р. Миронова, В. Семенова та інших педагогів у проблемі використання дидактичної гри на уроках німецької мови.

Мета статті – обґрунтування доцільності використання гри як адаптованого засобу навчання учнів при вивченні німецької мови.

Виклад основного матеріалу. Відродження нашого суспільства, його успішний розвиток на сучасному етапі значною мірою залежить від творчості й активності людей, їх ініціативи, тих умов, які створюються для розвитку кожної особистості. При цьому велика увага повинна приділятися підростаючому поколінню. Вирішення цієї проблеми значною мірою залежить від учителя, вихователя дитячого колективу, діяльність яких повинна бути спрямована на створення в освітньому процесі сприятливих умов для розвитку потенціальних творчих можливостей учнів, їх творчої сутності.

Цінність методу розвитку та виховання грою полягає в тому, що в ігровій діяльності освітня, розвиваюча і виховні функції діють у тісному взаємозв'язку. А. Макаренко наголошує: «Гра має важливе значення в житті дитини, має те саме значення, яке в дорослого має діяльність, робота, служба. Яка дитина в грі, такою в багатьох поглядах буде в роботі, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається в грі» [4, с. 66].

Прийом гри має безсумнівну дидактичну цінність, адже гра сприяє ефективному засвоєнню матеріалу та поліпшенню загального настрою в класі, а також ламанню психологічних бар'єрів, як у самому класі, так і між класом і педагогом.

Для дитини гра – дуже захоплююча справа, яка повинна бути обов'язково в русі, де всі рівні. Бо гра – це спосіб життя й діяльності дитини. Ігри мають різні види та характери: лексичні, граматичні, фонетичні, усні та письмові.

Разом із тим, важливо відзначити, що ефективність гри як засобу навчання залежить від дотримання ряду вимог таких, як: наявність уявної ситуації, плану, в якому діятимуть учні; обов'язкове усвідомлення ігрового результату правил гри.

Гра – це не просто колективна розвага. Це основний спосіб досягнення всіх задач навчання, тому необхідно: точно знати, яка навичка й уміння потрібні, що учень не вмів і чому навчився в ході гри; гра повинна поставити учасника перед необхідністю розумового зусилля.

Рольова гра може зображувати елементарний комунікативний акт (покупка, поздоровлення, знайомство) і складний комунікативний акт, що складається із серії елементарних актів (вибір маршруту подорожі у бюро подорожей, у касі).

На важливість рольових ігор у розвитку усного мовлення вказує Н. Солоха, виділяючи найбільш поширені форми рольових ігор: презентація, інтерв'ю, заочна подорож, прес-конференція, круглий стіл, телеміст, екскурсія, казка, репортаж, клуб по інтересах [6, с. 25].

Усні та письмові навчальні ігри можуть бути використані вчителями іноземних мов і служити для підвищення мотивації в навчанні.

Коли вчитель використовує на уроці елементи гри, в класі панує доброзичлива атмосфера, бадьорий настрій, бажання вчитися. Гра, як метод навчання, організовує, розвиває, збагачує пізнавальні можливості учнів, виховує особистість. У процесі навчання іноземної мови можна використати будь-яку гру на розвиток мовлення.

На кожному занятті діти виконують ігрові дидактичні вправи. Вправи в навчанні іноземної мови – це, як правило, не відокремлений елемент заняття, а органічна частина ігрової діяльності педагога та дітей. Ігрова діяльність дитини впродовж заняття – це, власне, і є виконання низки рецептивних, репродуктивних і практичних творчих вправ.

Коли вивчається новий матеріал, здебільшого виконуються вправи рецептивного характеру. Вони є основним видом при організації ігор, як-от: «Виконай наказ», «Так? чи Ні?», «Відгадай», «Що зникло?» та ін. [2, с.14].

Продуктивні вправи найважчі для дітей – дитина змушена самостійно, на основі засвоєних лексико-граматичних структур, напружуючи мислення, пам'ять й увагу, будувати звертання, прохання, відмову, давати відповідь, розповідати, описувати тощо.

Встановлено, що поняття «дидактична гра» можна розширити, виділивши з нього групу ігор, що власне є підготовкою до комунікативної діяльності, та ігри, що забезпечують комунікативну діяльність. М. Василенко таку

диференціацію зображує схематично. Дидактичні ігри, що є:

- підготовкою до комунікативної діяльності та сприяють формуванню й удосконаленню навичок (фонетичних, орфографічних, лексичних, граматичних);

- забезпечують комунікативну діяльність і сприяють формуванню й удосконаленню вмінь (аудіювання, говоріння, читання, письмо) [1, с.105].

Під час вивчення іноземної мови учні зазвичай здійснюють іншомовне спілкування на основі вивченого мовного матеріалу лише в межах окремих тем. Та насправді реальне спілкування не обмежується однією темою. Виникає природна потреба в об'єднанні мовного матеріалу кількох вивчених тематичних циклів в одній сфері спілкування. І саме гра, на думку Ю. Куліковської допомагає в розв'язанні цієї проблеми, виконуючи функцію формування механізмів іншомовного спілкування учнів у різних видах мовленнєвої діяльності на матеріалі кількох вивчених тем [3, с. 22].

Ігри допомагають спілкуванню, сприяють передачі накопиченого досвіду, отриманню нових знань, правильній оцінці вчинків, розвитку комунікативних навичок людини, її сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, емоцій, таких рис, як: колективізм, активність, дисциплінованість, спостережливість, уважність.

Більшість учнів оцінюють ігри позитивно, вбачаючи в них велику практичну користь. Л. Михайлова вважає, що оволодіння формами усного іншомовного спілкування можливо тільки за допомогою ігор, причому успішність гри залежить від рівня та старанності її підготовки, правильності організації, регулярності застосування даного прийому навчання і, звичайно, від майстерності вчителя і його відданості своїй справі [5, с. 4].

Таким чином, гра додає навчальному спілкуванню комунікативну спрямованість, зміцнює мотивацію вивчення іноземної мови та значно підвищує якість оволодіння іноземною мовою. Гра – це могутній фактор психологічної адаптації дитини в новому мовному просторі, що може вирішити проблему природного ненасильницького впровадження іноземної мови у світ дитини.

Висновки. Дидактична гра в навчанні німецької мови в сучасній школі є ефективним методом навчання, оскільки за допомогою гри засвоєння та запам'ятовування навчального матеріалу відбувається ефективніше, в учнів розвивається інтерес, підвищується мотивація до вивчення мови.

За допомогою дидактичної гри легше зосередити увагу здобувача освіти, залучити його до активної роботи з граматичним матеріалом, який є основою для навчання всіх видів мовленнєвої діяльності. Ігрова діяльність

допомагає дитині адаптуватися в іншомовно-комунікативному просторі, відчути потребу у вивченні іноземної мови та мотивує цю діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко М. Граючись – віграємо: Використання гри як основного методу навчання іншомовного спілкування на початковому етапі. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2003. №1. С. 104-108
2. Іванюк Н. В. Навчальні ігри на уроках німецької мови: посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 48 с.
3. Куліковська Ю. С. Навчаємось граючись. Мовні ігри на уроках іноземної мови. *Німецька мова в школі*. 2010. №1. С. 22-25.
4. Макаренко А. С. Методика виховання колективу. Київ: Радянська школа, 1986. 162 с.
5. Михайлова Л. Д. Знати іноземні мови – бути успішним у житті! *Німецька мова в школі*. 2014. №12. С. 2-5.
6. Солоха Н. В. Використання ігрових моментів на уроках німецької мови. *Німецька мова в школі*. 2012. №5. С. 24-26.

Л. І. Дядичкіна,

*учитель початкових класів КЗШ №62,
вчитель вищої категорії, старший вчитель*

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

У статті розглядаються дидактичні можливості літературного читання як засобу творчої діяльності в умовах впровадження новітніх технологій.

Ключові слова: творчість, творча особистість, самореалізація особистості, читацька компетентність, літературна компетентність.

Постановка проблеми. Навчання в сучасній школі має забезпечувати оптимальні передумови для самореалізації особистості молодшого школяра, розкриття всіх закладених у ній природних задатків, її здатності до свободи, відповідальності й творчості. Розвиток творчих здібностей має бути невід'ємною умовою змісту всіх навчальних предметів початкової школи, органічно доповнювати навчальний процес, щоб забезпечити єдність знань, умінь і навичок учнів та їхніх творчих можливостей.

Велику роль у цьому процесі відіграє книга. Тому пропаганда читання, виховання інформаційно-бібліографічної та читацької культури, формування вміння користуватися бібліотекою, її послугами, книгою, довідковим апаратом, розвиток творчих здібностей – пріоритетні напрямки спільної діяльності педагогів, бібліотеки, батьків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість як форму розвитку творчих здібностей досліджували О. Дяченко, Л. Занков, Я. Пономарьов – вони стверджували, що провідним напрямом розвитку уяви молодших школярів є заохочення дитячої творчості й постійне залучення учнів до різноманітних видів творчих завдань.

Питання формування творчої особистості розглядаються в дослідженнях Б. Ананьєва (дослідження проблематики креативності та творчого потенціалу), І. Беха (дослідження потенціалу особистості, її творчої активності та здібностей), В. Андреева, Г. Костюка (дослідження формування творчих здібностей) та ін.

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури виявити особливості розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на уроках літературного читання

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи такі документи, як Концепція «Нова українська школа», Державний стандарт загальної середньої освіти, можна сказати, що вони орієнтують на формування учнів, здатних самостійно мислити, приймати сміливі й нестандартні рішення, творчо ставитись до роботи. Тільки реалізуючи ці вимоги, ми зможемо сформувати творчу особистість кожного учня.

У психологічному словнику під редакцією В. Зінченка та Б. Мещерякова творча особистість трактується, як індивід, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального. Для творчої особистості творча діяльність є життєвою потребою, а найбільш характерним стилем поведінки є творчий [4, с. 87].

Під творчістю І. Медведева розуміє розвиток будь-якого виду діяльності самою особистістю, коли здійснюється вихід за межі заданих вимог. В основі творчості лежить системна організація психічних властивостей, що розвивається впродовж всього життя і визначає можливість досягнення людиною більш високих результатів у певному виді діяльності [2, с. 25].

У психолого-педагогічній теорії О. Мальцевої психологічні передумови розвитку і становлення творчої особи включають такі компоненти: 1) домінування пізнавальної мотивації; 2) дослідницька спрямованість мислєдіяльної активності; 3) можливість досягнення нестандартних рішень; 4) можливість прогнозування й передбачення результату пошуку (творчості, дослідження); 5) здатність до створення ідеальних еталонів, що можуть забезпечити високі естетичні, етичні й інтелектуальні оцінки [1, с. 129].

Застосування психолого-педагогічних технологій, що забезпечують самостійну активність учнів у процесі творчої діяльності має гарантувати

позитивну мотивацію творчої діяльності молодших школярів і надавати дієвий арсенал психолого-педагогічних стимулів, які спрямовуватимуть активність учнів у необхідному напрямі.

Відомо, що кожен вид діяльності людини в сучасних умовах неможливий без постійного здобування інформації, а це завжди пов'язане з пошуком, потребою глибокого знання спеціальних джерел.

Розвиток новітніх технологій потребує набагато кращого вміння читати, ніж раніше. Це пов'язано з тим, що в останні десятиріччя стрімко зростає обсяг інформації, яку необхідно засвоїти для успішної подальшої життєдіяльності. А це, своєю чергою, потребує збільшення темпу читання, швидкості розуміння та прийняття рішення. Тож читання стає основою освіти й самоосвіти, неперервною навичкою освіти людини протягом усього життя.

Ми виходимо з того, що змістові лінії: коло читання; формування й розвиток навички читання; робота з дитячою книжкою, робота з інформацією; розвиток літературно-творчої діяльності учнів на основі прочитаного є взаємозалежними, взаємопов'язаними та спрямованими на формування ключових і предметних компетентностей.

Стосовно нашого дослідження в структурі читацької компетентності Д. Стіл виділяє такі складові:

- мовленнєву – передбачає формування й розвиток мовленнєвих умінь і навичок;
- літературознавчу – передбачає формування основ теоретико-літературних знань і вмінь ними користуватися;
- бібліотечно-бібліографічну – передбачає вміння учня працювати з книгою, періодичними виданнями як джерелами отримання інформації; наявність у молодших школярів певного кола читання; знання початкових бібліотечно-бібліографічних понять та вміння користуватися довідковою літературою;
- емоційно-ціннісну – передбачає розвиток емоційної і почуттєвої сфери учнів, уміння висловлювати оцінні судження щодо прочитаного;
- літературно-творчу – передбачає розвиток і реалізацію літературно-творчих умінь і здібностей учнів [5, с. 12].

Однією з важливих складових літературної компетентності є особистісно-діяльнісна компетенція молодшого школяра. Вона передбачає реалізацію літературно-творчих здібностей дітей, зумовлену високим інтересом до читання літературних творів. Її можна тлумачити як здатність читача до власної літературної діяльності, яка сприяє розвитку творчих літературних здібностей.

Підготовка вчителя до розвитку в молодших школярів творчих здібностей на уроках літературного читання передбачає дотримання наступних етапів:

- 1) визначення для учнів кожного класу конкретних цілей щодо формування в них творчих здібностей;
- 2) визначення в підручниках для читання текстів, які дозволяють цілеспрямовано формувати творчі здібності;
- 3) введення в зміст уроків літературного читання творчих завдань, які стимулюють розвиток літературно-творчих здібностей.

Значну кількість творчих вправ можна запропонувати школярам на основі текстів, що передбачені для вивчення в діючих підручниках для читання. Наприклад: доповнення та перебудова тексту (опис подій, які могли передувати зображенням; розширення змісту оповідання новим епізодом; вигадання нових обставин сюжету; складання нового закінчення оповідання, казки); словесне малювання та «екранізація» прочитаного тощо.

Важливе місце, за словами М. Пристінської, займає групова робота з учнями. Педагоги переглядають нотатки групи трьох дітей, які працювали над книгами одного автора, і відпрацьовують стратегію навчання ставити запитання. Вони роблять у журналі відмітку про перевірку певної дитини щодо досягнення нею мети й використання та засвоєння слів [3].

Отже, у роботі над розвитком творчих здібностей молодших школярів дуже важливими є педагогічна тактовність і толерантність учителя. Необхідно, щоб він заохочував дітей до творчості, стимулював нестандартні й цікаві рішення, а потім разом із дітьми оцінював їх рівень і якість.

Висновки. Освітній процес у школі підпорядковується високій меті – розвитку творчих здібностей особистості. Людина від природи має багато задатків. Найважливішим з них є здатність до літературної творчості, можливість висловити свою думку, проникнути в «душу» твору, його автора, реалізувати свої комунікативні вміння та навички, «насититися» духовним багатством людства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мальцева Е. А. Психологический анализ развития младших школьников. *Психология младшего школьника* / под ред. Е. И. Игнатьева. Москва: Просвещение, 1960. 330 с.
2. Медведева І. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів : метод. рекомендації. *Початкове навчання та виховання*. 2012. №16-18. С. 22-26.
3. Пристінська М. ІІІ серпневий інтернет-марафон «Сучасні методи розвитку мовлення і навчання читанню в початковій школі» – заступник директора НВК «Новопечерська школа» – 2016: <http://www.edustartup.com.ua/>. (дата звернення : 1.10.2019).

4. Психологический словарь / под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. Москва: Педагогика-Пресс, 1997. 100 с.
5. Стіл Д., Мередіт К., Темпл Ч. Методична система «Розвиток критичного мислення в навчанні різних предметів»: посібники 1-2. Київ: Інтелект, 1998. 76 с.

Л. І. Желязкова,
учитель початкових класів КЗШ №32,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
вчитель-методист

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ НУШ

У статті проаналізовано роль інформаційних технологій у забезпеченні освітнього процесу в умовах нової української школи.

Ключові слова: комп'ютер, нова українська школа, здобувачі освіти, інформаційних технологій навчання, інформаційне суспільство.

Постановка проблеми. Створення інформаційного суспільства є одним із значущих пріоритетів розвитку нашої країни. У даний час сформована правова основа процесів інформатизації, розвивається національна інформаційно-комунікаційна інфраструктура, яка дозволяє надавати нові телекомунікаційні та інформаційні послуги здобувачам освіти.

Ключова мета нової української школи – створити школу, «у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й вміння застосовувати їх у житті» [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психолого-педагогічних дослідженнях теоретичні питання впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій у навчальний процес висвітлено такими науковцями, як В. Биков, О. Буйницька, В. Гриценко, А. Гуржій, М. Жалдак, Ю. Машбиць, Н. Морзе, Н. Петрікова, С. Семеріков, Г. Хакімова та ін.

Мета статті – розкриття основних напрямів використання інформаційних технологій навчання в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Навчити людину жити в інформаційному світі – найважливіше завдання нової української школи. Необхідність нових знань, інформаційної грамотності, вміння самостійно здобувати знання сприяли виникненню нового виду освіти – інноваційного, в якому інформаційні технології покликані зіграти системоутворюючу, інтегруючу роль. Використання інформаційних технологій у початковій школі є засобом підвищення пізнавального інтересу школярів до навчальної діяльності.

Актуальність інформаційних освітніх технологій зумовлена тим, що вони вдосконалюють систему освіти й роблять ефективнішим освітній процес.

Сучасні інформаційні технології у сфері освіти відіграють роль критичних базових інформаційних технологій, оскільки саме вони є основою освітніх технологій, які використовують ресурси інформаційно обчислювальної техніки й утворюють технологічну інфраструктуру закладу освіти.

На думку Н. Петрикової, наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі та управлінні закладами освіти й системою освіти має стати інструментом забезпечення успіху нової української школи. Запровадження інформаційних технологій в освітній галузі має перейти від одноразових проєктів у системний процес, який охоплює всі види діяльності. Інформаційні технології суттєво розширяють можливості педагога, оптимізують управлінські процеси, таким чином формуючи в учня важливі для нашого сторіччя технологічні компетентності [4].

З цією метою здійснюється розширення використання в освітній галузі нових інформаційних освітніх технологій, які базуються на сучасній комп'ютерній базі, нових інтерактивних методах: комп'ютерні навчальні програми, технічні засоби навчання на базі аудіо-відеотехніки, дистанційні засоби навчання, телеконференції тощо.

Інформаційні технології розділять на два види:

- 1) традиційні інформаційні технології – засновані на використанні книг та іншої книговидавничої продукції;
- 2) сучасні інформаційні технології – засновані на використанні комп'ютера).

Г. Хакімова аргументує доцільність застосування інформаційних технологій у початкових класах такими факторами:

- 1) вік учня початкової школи є переломним етапом у розвитку дитини, пов'язаний з початком навчання в школі, зміною основного виду діяльності з ігрової на навчальну;
- 2) йде формування набору життєвих пріоритетів, що відбувається в процесі сприйняття складних соціальних взаємозв'язків і механізмів та пошуку свого місця в системі соціальних ролей і інститутів;
- 3) це період інтенсивного розвитку мови, мислення, пам'яті, сприйняття, самосвідомості [3].

На думку О. Буйницької, інформаційні технології навчання передбачають використання поряд з комп'ютерною технікою спеціалізованих програмних засобів:

- комп'ютерні підручники (уроки);

- програми-тренажери (репетитори);
- контролюючі (тестові);
- інформаційно-довідкові (енциклопедії);
- демонстраційні (слайд або відеофільми);
- дозвільні (комп'ютерні ігри: рольові, логічні, спортивні та ін. типи).;
- навчально-ігрові [1, с.22].

Використовуючи у своїй освітній діяльності комп'ютер, здобувачі освіти формують навички змістовного запам'ятовування матеріалу. Ускладнений матеріал учням легше запам'ятати користуючись таблицями та схемами, у яких поетапно, наочно та стисло показано проблему, яка досліджується.

Мета використання інформаційних технологій в початковій школі:

- формування початкової комп'ютерної грамотності та елементів інформаційної культури;
- оволодіння практичними способами роботи з інформацією: пошук, аналіз, перетворення, передача, зберігання інформації, її використання;
- виховання інтересу до інформаційної та комунікаційної діяльності, етичних норм роботи з інформацією, дбайливого ставлення до технічних пристроїв;
- оволодіння вміннями використовувати комп'ютерну техніку для роботи з інформацією в навчальній діяльності та повсякденному житті.

За допомогою інформаційних технологій освітній процес можна зробити більш цікавим, таким, що відповідає вимогам НУШ, своєчасно надаючи необхідну інформацію. Реалізується діяльнісний підхід, пізнавальна діяльність дитини організовується в такій формі, за якої вона сама відкриває для себе знання. Здобувач освіти стає суб'єктом діяльності, оскільки програми вимагають від нього активного управління.

Науковці виокремлюють різноманітні можливі напрямки використання комп'ютерів у процесі навчання саме в початковій школі.

Перші самостійні кроки в навчальній діяльності здобувача освіти, які пов'язані з новизною роботи на комп'ютері, виступають саме для підвищення мотивації навчання.

Комп'ютер виступає в ролі помічника задля розкриття практичної значимості досліджуваного матеріалу, дозволяє проявити свою оригінальність, а також поставити питання та самостійно запропонувати власні рішення.

Працюючи індивідуально за комп'ютером, учень перебуває в умовах комфортності, виконуючи завдання вчителя, які передбачені навчальною програмою. Комфортність проявляється в тому, що кожен здобувач освіти може працювати з таким навантаженням, яке для нього є оптимальним, тому що з боку вчителя немає впливу та педагогічного тиску.

Сьогодні вчитель початкової школи повинен бути не стільки носієм професійної інформації, скільки організатором і консультантом освітньої діяльності здобувачів освіти, їх самоосвітньої і творчої роботи.

Висновки. Використання інформаційних технологій навчання в початковій школі є актуальним питанням у сучасній освіті.

Інформаційні технології мають виконувати певну освітню функцію: допомагати дитині розібратися в масиві інформації, опанувувати її, запам'ятати, однак без шкоди для здоров'я.

Отже, якщо сучасний учитель буде постійно впроваджувати в практику своєї педагогічної діяльності використання інформаційних технологій у навчанні здобувачів освіти та поєднувати їх з традиційними методами навчання, тим самим він значно підвищить якість освітнього процесу нової української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 239 с.
2. Концепція нової української школи: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/ (дата звернення 29.11.2019)
3. Хакимова Г. Н. Применение информационных технологий в начальной школе. *Nauka-Rastudent.ru*. 30.09.2016: <http://nauka-rastudent.ru/33/3650/> – (дата обращения 03.11.2019).
4. Петрікова Н. І. Упровадження інформаційно-комп'ютерних технологій у навчально-виховний процес. Освіта.УА. Методика та технологія: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/33682/ (дата звернення 29.11.2019)

Т. А. Журба,

*учитель початкових класів КЗШ №110,
спеціаліст першої кваліфікаційної категорії*

КОМПЕТЕНТІСНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАПОРУКА УСПІХУ ДИТИНИ

У статті розглянуто питання реалізації компетентнісного підходу в навчанні учнів початкової школи.

Ключові слова: компетентнісний підхід, навчальна діяльність, ключові компетентності.

Постановка проблеми. Освітня спільнота сьогодні ставить перед собою нове завдання – сформувати в школяра та дорослого вміння вчитись. Об'єктом спеціального формування в початковій школі виступає ключова

компетентність «вміння учнів самостійно вчитися». Ядром цієї компетентності в початкових класах є оволодіння молодшими школярами загальнонавчальними вміннями й навичками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед публікацій, присвячених питанням компетентнісного підходу в шкільній освіті, і зокрема в початковій школі, слід відзначити дослідження Н. Бібік, Т. Байбари, О. Савченко, О. Овчарук та багатьох інших українських учених.

Компетентнісний підхід висуває на перше місце не інформованість учнів, а вміння вирішувати проблеми, що виникають у практичній діяльності, та оволодіння способами діяльності.

Мета статті – полягає у визначенні компетентнісного навчання, що забезпечує ефективність формування успіху в дитини.

Виклад основного матеріалу. Навчання виступає як вид діяльності, метою якої є здобуття людиною знань, умінь і навичок. Особливості навчальної діяльності полягають у тому, що вона прямо служить засобом психологічного розвитку індивіда, виступає провідним видом діяльності молодшого школяра. Відмінність навчальної діяльності від будь-якої іншої полягає в тому, що учень завжди входить у нову дійсність, поступово переходить від одного компонента до іншого, оволодіває кожним структурним елементом нової діяльності. Саме це, на думку дослідників, збагачує дитину, розвиває її психіку.

О. Масюк зазначає: «Носій навчальної діяльності – її суб'єкт. Молодший школяр у цій ролі виконує власну навчальну діяльність спочатку разом з іншими й за допомогою вчителя. Розвиток суб'єкта відбувається в самому процесі його становлення, коли школяр поступово перетворюється в учня, тобто в дитину, яка змінює й удосконалює сама себе» [3].

Учителям початкових класів слід пам'ятати, що базовою компетентністю є вміння вчитися. Учень уміє вчитися, якщо він визначає сам або приймає мету, яку ставить учитель, відповідно до неї планує і виконує необхідні дії, контролює й оцінює свої результати. Навчальна діяльність визріває в надрах ігрової і лише поступово стає провідною.

Основні види діяльності людини відповідають загальним потребам, які можна виявити практично в усіх без винятку людей: спілкування, гра, навчання й праця. Їх розглядають як основні види діяльності людини.

Відомим є той факт, що знання здобуваються та проявляються тільки в діяльності, за вміннями й навичками завжди стоїть дія, яка має певні характеристики. Результатом навчальної діяльності є зміна дитини; змістом навчальної діяльності – оволодіння школярами узагальненими способами дій.

Будь-яка діяльність характеризується єдністю змістового, операційного та мотиваційного компонентів, які взаємодоповнюють один одного.

У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що основним завданням початкового навчання є оволодіння учнями ключовими компетентностями.

О. Пометун зазначає, що «компетентнісний підхід до навчання тісно пов'язаний з особистісно-орієнтованим і діяльним, оскільки стосується особистості того, хто навчається, і може бути реалізованим та перевіреном у процесі виконання конкретною особистістю певного комплексу дій. Він потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі, яка існує «об'єктивно» для «всіх», на суб'єктивні надбання однієї, конкретної особистості, надбання, що їх можна виміряти» [4, с. 66].

Компетентнісний підхід – спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів, якими є такі ієрархічно підпорядковані компетентності учнів, як ключова, загальнопредметна і предметна.

Способом розвитку необхідних компетенцій стає спеціально організована діяльність учня, основними напрямками якої стають: його самостійна творча робота, навчальне й наукове дослідження, проектування, експеримент.

Компетентнісний підхід сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей.

В. Химинець та М. Кірик виокремлюють трирівневу ієрархію компетентностей: предметні, міжпредметні та ключові [6, с. 214].

Предметні компетентності формуються лише в рамках відповідних навчальних предметів і мають конкретну будову.

Предметна компетенція – це здатність учня застосовувати сукупність знань, умінь і навичок із певної галузі знань відповідно до життєвої ситуації.

Міжпредметні належать до групи предметів або освітніх галузей. Компетентнісна освіта на предметному та міжпредметному рівнях орієнтована на засвоєння особистістю конкретних навчальних результатів – знань, умінь, навичок, формування ставлень, досвіду, рівень засвоєння яких дозволяє їй діяти адекватно в певних навчальних і життєвих ситуаціях.

Найбільш універсальними є ключові компетентності, які формуються засобами міжпредметного й предметного змісту. Перелік ключових компетентностей визначається на основі цілей загальної середньої освіти та основних видів діяльності учнів, які сприяють оволодінню соціальним досвідом, навичками життя й практичної діяльності в суспільстві.

Формування компетентностей учнів, їх здатностей мобілізувати знання в реальній життєвій ситуації – найактуальніша проблема нової української школи.

Основними завданнями початкової освіти в умовах компетентнісного підходу, на думку О. Овчарук, є:

- формування в учнів системи знань, на яких ґрунтується середня базова освіта й уявлень про цілі та функції навчання;
- прищеплення інтересу до навчання, вироблення позитивних мотивів здобуття освіти;
- набуття дитиною досвіду самостійної навчальної діяльності під керівництвом учителя [2, с. 91].

О. Дідик виділяє компетентність уміння вчитися як цілісне індивідуальне психологічне утворення, яке має кілька складників та інтегрує психолого-особистісні характеристики учня зі змістовою й процесуальною основою учіння та характеризується розвинутою навчальною діяльністю. Уміння вчитись добре розвивається за умови цілеспрямованого спеціального формування його кожного складника [1, с. 22].

Однією з важливих умов роботи вчителя є реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі, яка передбачає дотримання низки дидактичних умов. Перша з них полягає в чіткому усвідомленні учасниками навчального процесу дидактичної специфіки, закладеної в поняття «компетентність» як педагогічної категорії, яка може характеризувати як певний етап в освітньому процесі, так і його кінцевий результат – результат освіти.

За результатами досліджень О. Савченко, загальнонавчальні вміння й навички виступають як операційний компонент повноцінної навчальної діяльності та компонент ключової компетентності вміння вчитися [5, с.39].

У практиці роботи загальноосвітньої школи перехід до компетентнісного підходу означає орієнтацію на результат освіти в діяльнісному вимірі, тобто на забезпечення випускника школи такою базою знань, аби він міг стати конкурентоспроможною особистістю на ринку праці.

Висновки. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів буде успішною за умов комплексного забезпечення всіх складових навчального процесу – цілей навчання, побудови компетентнісно орієнтованого змісту освіти, відповідна розробка методичного забезпечення.

Саме це вимагає від учителя нових підходів до організації освітнього процесу, зокрема оптимального вибору ефективних прийомів, форм і методів навчання та виховання молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дідик О. В. Компетентнісно-орієнтоване навчання у процесі формування творчої особистості молодшого школяра. Харків: Основа, 2010. 144 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи

- ви: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.» , 2004. 112 с.
3. Масюк О. М. Роль вчителя у формуванні критичної самооцінки школяра у процесі становлення його позиції як суб'єкта навчальної діяльності: <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення 13. 10 2019 р.)
 4. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ: К.І.С., 2004. С.66-72.
 5. Савченко О. Я. Уміння вчитись як ключова компетентність загальної середньої освіти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С.33-44.*
 6. Химинець В., Кірик М. Інновації в початковій школі. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 312 с.

І. М. Зінченко,
учитель англійської мови КЗШ №32,
спеціаліст I кваліфікаційної категорії

КОМУНІКАТИВНА МЕТОДИКА У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті висвітлені аспекти використання комунікативного методу навчання англійської мови.

Ключові слова: комунікативний підхід, комунікативний метод, інноваційні педагогічні технології, мовленнєві здібності.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день у навчанні іноземних мов учнів загальноосвітніх навчальних закладів спостерігаються значні зміни, зумовлені появою нових стандартів, навчальних планів і програм, що дозволяє використовувати інноваційні технології на уроках англійської мови.

Інтеграція України у світову спільноту потребує досконалого володіння іноземними мовами шляхом інноваційних технологій. Тому їх використання визначене як один із пріоритетних напрямів реформування освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найефективнішими шляхами реалізації комунікативного підходу до вивчення іноземної мови є застосування інтерактивних методів навчання. Дослідження Н. Суворової, В. Лозової, Л. Зарецької, Г. Троцько доводять, що інтерактивні технології принципово змінюють схеми комунікації в навчальному процесі. Вони орієнтовані на реалізацію пізнавальних інтересів і потреб особистості, тому особлива увага приділяється організації процесу ефективної комунікації, в якій учасники процесу взаємодії більш мобільні, більш активні.

Мета статті – аналіз комунікативного методу як засобу вивчення англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Одним із пріоритетних напрямів реформування освіти, визначених Державною національною програмою «Освіта. Україна XXI сторіччя», є необхідність «досягнення якісно нового рівня у вивченні іноземних мов». На відміну від інших предметів, іноземна мова – це ціла галузь знань, оскільки розкриває перед людиною скарбницю іншомовної культури, нові стилі життя.

Сучасні інноваційні форми навчання характеризуються високою комунікативною можливістю й активним включенням учнів у навчальну діяльність, активізують потенціал знань і вмінь, навичок говоріння та аудіювання, ефективно розвивають навички комунікативної компетенції у школярів. Це сприяє адаптації до сучасних соціальних умов, оскільки суспільству потрібні люди, які швидко орієнтуються в сучасному світі, самостійні та ініціативні, які досягають успіху у своїй діяльності.

Проблема інноваційних педагогічних технологій розглядається багатьма дослідниками. Так, І. Дичківська переконує, що впровадження інноваційних технологій на уроках англійської мови неможливе без педагога-дослідника, який володіє системним мисленням, розвинуеною здатністю до творчості, сформованою й усвідомленою готовністю до інновацій [2, с. 114].

Паралельно з розвитком в учнів мовленнєвих навичок і вмінь повинна здійснюватися робота з формування інтелектуальних і мовленнєвих здібностей. Особлива увага науковцями звертається на розвиток лінгвокраєзнавчих знань і культури спілкування, завдяки чому збагачується уява школярів про країни, мову яких вони вивчають.

Оскільки мова залишається єдиною універсальною базою мислення, знання іноземної мови слід розглядати з погляду вдосконалення інтелектуальних здібностей, а саме: пам'яті, уяви, критичного, логічного, креативного мислення. Як наголошує Л. Панова, творча здібність – це здатність дивуватися й пізнавати, уміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, це спрямованість на відкриття нового й здатність глибокого усвідомлення свого досвіду [4, с. 99].

Учитель досягне успіху лише тоді на своїх уроках, коли зрозуміє, що дітям подобається все нове й цікаве. Завдяки творчій діяльності в дитини розвивається здатність самостійно реалізувати свої можливості, самореалізація веде до особистісного зростання.

С. Ніколаєва також визначає суть комунікативного методу, говорячи, що навчання мови має діяльнісний характер: постановку і вирішення учня-

ми конкретних навчальних завдань. Учена пропонує і засоби реалізації: рольові ігри, проблемні ситуації, вільне спілкування. Висуваються і вимоги до організації навчального процесу: комунікативна поведінка учителя на уроці, широке використання ситуацій спілкування, паралельне засвоєння граматичної форми та її функції в мовленні, врахування індивідуальних особливостей учня, передусім його особистісної сфери [3, с. 42].

Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження в навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу.

Представник комунікативного методу навчання Ю. Пассов вважав, що комунікативність полягає в тому, що наше навчання має бути організовано так, щоб за основними своїми якостями, рисами воно було подібним до процесу спілкування. Практична мовна спрямованість є не тільки метою, але й засобом, де і те, й інше діалектично взаємообумовлено [5, с. 36].

У контексті комунікативного методу увага зосереджується на мовленнєвому комунікативному акті як цілісній одиниці мовленнєвого спілкування. Комунікативний акт включає елементи фізичної, інтелектуальної, емоційної, несвідомої та не мовленнєвої семіотичної діяльності. До компонентів комунікативного акту належить тезаурус тих, хто спілкується (комунікантів), комунікативний текст, комунікативні цілі та наміри, а також обставини (фоніві та мовленнєві).

Важливо відзначити, що використовуючи на уроках принципи комунікативності, інтерактивності й автентичності спілкування здійснюється вивчення мови в культурному контексті автономності та гуманізації. Саме ці принципи надають можливість розвиватися міжкультурній компетенції як компоненту комунікативної здатності.

Для досягнення комунікативної компетенції – комунікативних умінь, сформованих на основі мовних знань, навичок і вмій – педагоги використовують новітні методи навчання, що поєднують комунікативні та пізнавальні цілі. Інноваційні методи навчання іноземних мов, які базуються на інноваційному підході, спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу.

Сучасному вчителю важливо знати новітні методи викладання іноземної мови, спеціальні навчальні техніки та прийоми, щоб оптимально підібрати той чи інший метод викладання відповідно до рівня знань, потреб та інтересів учнів.

Як саме з перших уроків учитель зацікавить учнів до вивчення англійської мови і сприятиме всебічному розвитку дитини, то такий і буде його

кінцевий результат. І якщо він не викличе інтерес в учня з перших днів, то ця дитина назавжди залишиться байдужою до вивчення іноземної мови, буде жити без радощів пізнання і відкриття чогось нового й невідомого під час уроків англійської мови.

Учителю потрібно створити для кожного учня умови практичного опанування мови, вибрати такі методи навчання, які б дозволили кожній дитині проявити свою активність і творчість, активізувати пізнавальну діяльність у процесі вивчення іноземної мови.

Уроки англійської мови мають яскраво виражений комунікативний характер, спрямовані на реалізацію основних дидактичних і методичних принципів. Досконале володіння методикою, постійний творчий пошук шляхів удосконалення уроку, раціональний вибір форм і прийомів навчання, оптимальне використання режимів роботи з класом, елементів проблемного навчання, педагогічний такт, знання дитячої психології дозволяють учителю досягти високого рівня вмінь і навиків учнів з основних видів мовленнєвої діяльності.

Отже, процес навчання за використанням комунікативного методу – це не автоматичне вкладання навчального матеріалу в голову учня. Він потребує напруженої розумової роботи дитини та її власної активної участі в цьому процесі.

Висновки. Методи навчання іноземних мов, що ґрунтуються на гуманістичному підході, допомагають розкрити творчий потенціал учнів і сприяють їх розвитку та вдосконаленню під час навчально-комунікативного процесу.

Сьогодні в центрі уваги – учень, його особистість, неповторний внутрішній світ. Тому основна мета сучасного вчителя – вибрати методи та форми організації навчальної діяльності учнів, які оптимально відповідають поставленій меті розвитку особистості. Інноваційні форми навчання сприяють організації та активізації навчальної діяльності школярів, підвищують результативність навчання, створюють сприятливий мікроклімат на уроках англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Формування мовної особистості учня: посіб. / О. М. Горошкіна, О. М. Рудіна, О. С. Кузьмішина та ін. Луганськ: СПД Резников В. С., 2008. 212 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 351 с.
3. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): навч. посіб. Київ: Ленвіт, 2008. 285 с.
4. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова, С. І. Потапенко, Г. С. Чекаль та ін. Київ: Академія, 2010. 328 с.

5. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычной речи: метод. пособ. Москва: Просвещение, 2004. 324 с.

Г. І. Колеснікова,
учитель початкових класів КЗШ №125,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
старший вчитель

РОЗВИТОК ЛІТЕРАТУРНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ – ОСНОВА ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглянуто питання літературно-творчої діяльності молодших школярів та реалізація компетентнісного підходу в навчанні дітей початкової школи

Ключові слова: читацька компетентність, літературно-творча діяльність, літературне читання.

Постановка проблеми. Стратегічним загальнодержавним завданням розбудови української освіти в умовах нової української школи є створення умов для особистісного зростання і творчого самовираження кожного громадянина нашої держави.

Підтримка читання – це стратегічно важливий елемент культури, інструмент підвищення інтелектуального потенціалу нації, творчого розвитку особистостей та соціальної активності українського суспільства.

Сучасний освітній процес спрямований на виховання учня – суб'єкта культури і власної життєтворчості. Школа, учитель, класний керівник мають забезпечити духовний розвиток і саморозвиток особистості, навчити вихованців мистецтву творити себе і своє життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування читацьких інтересів і потреб як засобів пізнання світу та самопізнання особистості залишається в центрі уваги методичної науки та практики. У працях Л. Айзермана, Г. Беленького, Т. Бугайко, Ф. Бугайка, Н. Волошиної, С. Гуревича, І. Збарського, Є. Квятковського, Є. Пасічника та інших пропонуються ефективні шляхи вирішення поставленої проблеми.

Про важливість навчання сприйняття художніх творів школярами пишуть методисти – М. Васильєва, М. Оморокова, Т. Чернецька.

Мета статті – обґрунтування підготовки учнів початкової школи до формування читацьких компетентностей на уроках читання.

Виклад основного матеріалу. Читацька культура – це складова частина загальної культури особистості, комплекс знань, умінь і почуттів читача,

що передбачає свідомий вибір тематики читання, його системність з метою повноцінного й глибокого сприйняття та засвоєння літературного тексту. Оцінка впливу літератури на школярів проводиться з трьох аспектів: освітньо-змістового, практичного та ціннісно-орієнтаційного.

Сьогодні світ комунікаційної техніки володіє великими можливостями, що інколи не укладаються в розумінні людини. Більшість людей відчують себе неготовими впевнено користуватися новими інформаційними системами, які передбачають високий рівень розумових здібностей, організовану свідомість.

Важливі кроки на шляху набуття необхідних якостей – це розвиток мовних можливостей, навичок читання.

Уміння й навички – складова читацької компетентності, які формуються на уроках літературного читання, мають не лише предметний, а й загальнонавчальний характер, є засобом вивчення практично всіх навчальних предметів, забезпечують їх подальше засвоєння в наступних ланках загальноосвітньої школи.

Т. Чернецька визначає: «...читацька компетентність інтегрує в собі такі компоненти:

- когнітивний (знання);
- комунікативний (слухання, читання, говоріння, письмо);
- ціннісний (оцінні судження і ставлення учня до прочитаного);
- діяльнісний (уміння, навички, способи діяльності);
- особистісно-творчий (мотиваційно-ціннісні ставлення, прагнення особистості до навчання, пізнання і діяльності)» [5, с. 163].

Вибір літератури, уміння опрацювати її, інтерпретувати, усно й письмово висловлювати свої роздуми стосовно того чи іншого літературного явища вказують на наявність читацької культури та її рівень у практичній діяльності, спрямованій на опанування самостійним читанням.

Літературне читання – один із основних предметів у системі початкової освіти. Поруч із рідною мовою він формує функціональну грамотність, сприяє загальному розвитку й вихованню дитини. Якість читання забезпечує результативність навчання з інших предметів початкової школи.

В. Сухомлинський дитячу літературну творчість вважав вагомим засобом творчого розвитку, народження образного мислення – умовою повноцінного інтелектуального розвитку: «Без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці, читання – це найважливіший інструмент навчання та джерело багатого духовного життя» [4, с. 278].

Глибока начитаність, літературна ерудиція значною мірою визначають особистість учня, його світогляд, коло інтересів, уміння сприймати прекрасне в мистецтві й у житті. Від учителя залежить, чи перетвориться читання книг у їх стійку звичку.

Залучення учнів до читання книг здійснюється як у навчальній, так і в позакласній їхній діяльності, на спеціально організованих заняттях. Адже в початкових класах учень має оволодіти читацькими навичками й уміннями, способами роботи з художньою літературою, орієнтуватися у світі дитячих книжок, періодиці, довідкової літературі, бути готовим до навчання в середній ланці школи на основі розвинутого в нього інтересу до читання, до книжки.

Ш. Амонашвілі писав: «Якщо вчитель хоче виховати в дітей сміливість розуму, інтерес до серйозної інтелектуальної роботи, самостійність як особистісну рису, вселити в них радість творчості, то він повинен створити такі умови, щоб іскринки їхніх думок створили царство думки, дати їм можливість відчувати в ньому себе володарями» [1, с. 75].

З метою вдосконалення якості читання ефективними, на думку М. Вашуленка, рекомендується застосування вправ, спрямованих на розвиток чіткості вимови, вироблення уваги до слова і його частин, розвиток оперативного поля читання та пам'яті [2, с. 207].

Результатами апробації освітніх прийомів, спрямованих на розвиток і формування усвідомленого читання, є такі вміння роботи з текстом:

- уміння підбирати до кожного заголовка відповідну частину тексту;
- уміння визначати смислову структуру тексту, зв'язки смислових частин через схеми, малюнки;
- уміння розуміти текст на різних рівнях;
- розуміння предметного та загального змісту тексту (факти, події);
- розуміння прихованої думки (підтексту), тобто основної думки тексту;
- визначення особового ставлення до прочитаного.

Однією із провідних ліній літературного читання є формування й розвиток читацьких навичок, що передбачає повноцінне оволодіння учнями технічною та смисловою його сторонами.

Технічна сторона охоплює такі компоненти, як: спосіб, правильність, виразність і темп читання. Кожен із цих компонентів підпорядкований смисловій стороні, тобто розумінню тексту.

Слід зазначити, що високий рівень сформованості всіх якостей читання забезпечується тісним взаємозв'язком та взаємовпливом. Так, свідомість читання залежить від правильності й виразності, правильність – від

темпу й усвідомленості, а виразність – від усвідомленості, правильності й темпу. Темп має відповідати звичайній швидкості усного мовлення людини.

І. Зязюн наголошує, що: «Уповільнене ж, неправильне, поскладове читання, як і надто швидке, заважає усвідомленню твору, не сприяє сприйняттю його образності, реалізації виховного потенціалу» [3, с. 207].

Отже, пріоритетною метою навчання читанню в початковій школі є формування читацької компетентності молодшого школяра, усвідомлення себе як грамотного читця, здатного використовувати ці навички для самоосвіти. Це вимагає від педагога особливої уваги до своїх учнів – вивчення їх індивідуальних особливостей і навчальних можливостей, встановлення пізнавальних потреб та інтересів, визначення перспектив особистісного розвитку, передбачення й подолання труднощів у навчанні тощо.

Висновки. Читацька компетентність як індивідуальне володіння читацькою компетенцією може вважатися результатом компетентнісного навчання, тому доцільно визначити її місце в загальній психолого-педагогічній системі людських компетентностей.

Рівень сформованості читацької компетентності свідчатиме про готовність випускника початкової школи до повноцінного сприйняття складніших за художньою формою й змістом літературних творів, засвоєння літературознавчих термінів в основній школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике. Москва: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1995. 496 с.
2. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2010. 364 с.
3. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. Київ: Вища шк., 2004. 422 с.
4. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. *Вибрані твори у 5 т. Т. 2.* Київ: Рад. шк., 1976. С. 147-416.
5. Чернецька Т. І. Сучасний урок: теорія і практика моделювання: навч. посіб. Київ: Праймдрук, 2011. 351 с.

О. А. Куц,
учитель початкових класів КЗШ №126,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто сутність формування творчих здібностей молодших школярів на уроках у початковій школі.

Ключові слова: креативне мислення, навчальна діяльність, творчі здібності, освітній процес, нова українська школа.

Постановка проблеми. Реалізація концепції Нової української школи потребує підготовки вчителів, здатних до творчого саморозвитку та розвитку творчої особистості учня.

Одне з головних завдань освітнього процесу в школі є формування самостійної, творчо мислячої особистості учня початкової школи та розвиток його здібностей, творчих зокрема. У Державному стандарті початкової загальної освіти вказано, що формування творчих здібностей молодших школярів реалізується при вивченні всіх навчальних дисциплін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми творчості у вітчизняній психології й педагогіці займалися такі вчені: В. Андреев, Г. Балл, Д. Богоявленська, М. Лейтес, О. Лук, Я. Пономарьов, Г. Костюк, М. Холодна, О. Кульчицька та ін. Такі видатні постаті педагогічної науки, як: П. Блонський, О. Духнович, Я. Коменський, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін., – працювали над проблемою розвитку творчих здібностей особистості.

Мета статті – визначення шляхів формування творчих здібностей молодших школярів під час навчання в школі.

Виклад основного матеріалу. У теорії й практиці навчання особливо гостро стоїть питання про розвиток креативних здібностей учнів. Це пов'язано з тим, що орієнтація закладів освіти на формування в учнів в основному репродуктивного мислення призвела до того, що більшість випускників, які на відмінно знали шкільну програму, не вміють використовувати отримані в школі знання в нестандартній ситуації, під час розв'язання проблемних завдань у різних сферах суспільного життя. Проте відомо, що діти від природи допитливі й сповнені бажання вчитися. Для того, щоб кожна дитина могла розвинути свої креативні можливості, необхідне розумове керівництво з боку вчителя.

У Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI ст.)» одним із

стратегічних завдань є створення умов для формування творчої особистості громадянина, реалізації та самореалізації його природних здібностей і можливостей в освітньому процесі, які визначені на перехідний період від директивної до особистісно-зорієнтованої моделі навчання й виховання. Це націлює на пошук нових шляхів і засобів, що забезпечуватимуть розвиток творчого потенціалу особистості, внутрішніх можливостей учнів, їхніх потреб, інтересів [4].

В «Українському педагогічному словнику» творчість характеризується як «свідома, цілеспрямована, активна діяльність людини, спрямована на пізнання та перетворення дійсності, створення нових, оригінальних предметів, витворів, які ніколи ще не існували» [1, с. 326].

Креативне мислення учнів виявляється в умінні аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагуватися, конкретизувати. Особливу увагу приділяємо розвитку вміння аналізувати й узагальнювати.

С. Сисоєва співвідносить здібності з творчістю і подає їх як синтез властивостей та особливостей особистості, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності та обумовлюють рівень її результативності [6, с. 78].

На думку С. Маслоу, творчі здібності – це якості й властивості особистості, які виявляються в синтезі мотиваційної, інтелектуальної, організаційної та комунікативної сторін творчої діяльності, від яких залежить можливість та рівень її успіху [3, с. 59].

Науковці виокремлюють такі головні ознаки навчальної діяльності, які особливо сприяють формуванню творчих здібностей молодших школярів: розвиток потреб і мотивів, розвиток теоретичного мислення, діяльність, спрямована на зміну себе.

Одним із важливих завдань педагога є забезпечення формування творчої особистості в процесі навчальної діяльності. М. Савчин та Л. Василенко наголошують, що цього можна досягти, стимулюючи школярів до експериментування, якому властиві перетворення уявлень, образів, понять, реальних предметів; розкриття нових властивостей об'єктів; нових запитань, складніших перетворень, які породжені новими знаннями, отриманими під час експерименту [5, с. 189].

У Концепції НУШ представлено коментар щодо особливостей організації освітнього процесу в школі першого ступеню згідно з новою структурою. Так, в початковій школі виділено два цикли навчання: перший – адаптаційно-ігровий (1–2 класи); другий – основний (3–4 класи). Метою першого циклу навчання, відповідно до його назви, буде природне входження

дитини в шкільне життя, послідовна адаптація до нового середовища. А, відповідно, метою другого циклу є здійснення навчального процесу з концентрацією педагогічної уваги на формуванні в учнів відповідальності й самостійності; підготовка до успішного навчання в основній школі [2, с.43].

Новий стандарт початкової школи в рамках Нової української школи пропонує дітям цікаве навчання, вчителям надає педагогічну свободу, визначає очікувані результати навчання учня в початковій школі, поєднує набуття знань і вмінь, які готують до вирішення життєвих завдань.

Пізнавальна діяльність учнів початкової школи включає в себе знання, вміння та навички. У процесі навчання постійно відбувається перехід сформованих умінь у навички, перетікання цих навиків у нові вміння, доведення знову цих умінь до автоматизму і т.д. Саме такий взаємозв'язок умінь та навичок створює стимул для успішної пізнавальної діяльності.

Таку властивість можна пояснити потребою в нових враженнях і природною допитливістю, її відносить до числа сприятливих передумов формування в молодших школярів позитивних мотивів навчання та прояву своїх здібностей. Водночас, учні цієї вікової групи переважно готові до оволодіння цілеспрямованим процесом пізнавальної діяльності, збагачення досвіду новими видами діяльності.

Окрему увагу науковці звертають на розвиток мовлення молодших школярів. У дітей молодшого шкільного віку активно вдосконалюються навички усного мовлення.

Важливим механізмом розумової діяльності є внутрішнє мовлення, яке інтенсивно розвивається в цей період. Через мовлення особистість може продемонструвати свій креативний потенціал.

Особливого значення набуває формування грамотності, передусім читання й письма, як форм символічної комунікації, яка здійснюється з допомогою уваги, пам'яті, сприйняття, асоціацій і т.п. Ці форми комунікації взаємопов'язані й забезпечують зв'язок учнів із зовнішнім світом, формують їх внутрішній світ.

Опанування в початкових класах читання й письма відкриває додаткові можливості для розвитку граматичного, лексичного та стилістичного аспектів мовлення дитини, розвитку їх комунікативної компетентності.

Формування й розвиток базових умінь і навичок грамоти є важливою частиною загального розвитку дитини. Це основа успішної наступної навчальної діяльності в школі, спілкування з іншими людьми, розвитку незалежної, впевненої в собі особистості. Значною мірою цьому сприятиме мотивація всіх видів навчальної діяльності дітей на шляху оволодіння грамотою.

Загальний розвиток і творчі здібності розвиваються як паралельно, так і взаємопов'язано. У процесі навчання молодший школяр повинен мати можливість отримати знання й розвинути свої здібності, в тому числі творчі. До програм з різних предметів вносяться корективи. Отже, формування творчої особистості, розвиток індивідуальних здібностей і таланту є пріоритетним напрямом освітньої роботи школи на сучасному етапі її розвитку.

Висновки. Проблема розвитку творчої обдарованості індивідуума в останні роки стає однією з центральних проблем педагогіки сучасної початкової школи.

Формування творчих здібностей та їх розвиток є певним цілеспрямованим процесом і здійснюється в спеціально створеному освітньому середовищі, за допомогою системи педагогічного впливу, шляхом спеціально організованої взаємодії з учителем.

У процесі навчання учнів початкових класів результатом творчої діяльності є формування їх творчих здібностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / гол. ред. С. Головка. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
2. Нова українська школа: поради для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
3. Маслова С. Е. К вопросу о творческих качествах личности. *Высшее бразование сегодня*. 2007. №3. С. 58-61.
4. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»): Постанова КМУ від 03.11.1993 № 896: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення 29.11.2019).
5. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2011. 384 с.
6. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ: Міленіум, 2006. 344 с.

Т. П. Лисяк,

*учитель початкових класів КЗШ №32,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії*

ВИХОВАННЯ ПОЧУТТІВ У ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглядається проблема виховання почуттів у дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: почуття, навчання, виховання почуттів.

Постановка проблеми. Молодший шкільний вік має цілий ряд власних, притаманних лише йому психологічних і соціально-педагогічних характеристик особливостей. Дитина стає членом шкільного й класного колективів, що

вимагає від учня побудови стосунків молодшого школяра як з ровесниками, так і з дорослими, підпорядковувати свою поведінку встановленим моральним нормам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях сучасних педагогів та психологів (І. Бех, Н. Басюк, Т. Дуткевич, О. Никоненко, С. Максименко, М. Савчин та інші) проблеми виховання почуттів вважаються етапом важливих соціальних змін у житті дитини молодшого шкільного віку, тому цей період є найбільш сприятливим для розвитку особистісних якостей, для початку формування гуманістичних цінностей.

Метою статті є розгляд почуттів успіху, впевненості в собі, моральних почуттів як складових загального процесу виховання молодших школярів

Виклад основного матеріалу. З приходом до школи для дитини закінчується безтурботний період, сповнений ігор, розваг. Тепер перед нею виникають нові проблеми: треба вивчити уроки, встигнути все зробити вчасно, слухати на уроці пояснення вчителя, запам'ятовувати, над чимось думати, щось вирішувати. Як зазначає дослідник Т. Дудкевич, у сучасному освітньому процесі дитина повинна стати суб'єктом формування активної поведінки, а в молодших школярів з'являються психічні вміння – пояснювати свої дії, знаходити й виправляти помилки [2, с. 11].

Одним із найважливіших новоутворень психічного розвитку дитини цього віку є формування довільності поведінки.

З приходом до школи перед дитиною виникає проблема обов'язковості запам'ятовування, засвоєння навчального матеріалу, розв'язання задач: хоч і не завжди хочеться щось робити, але треба. Ось тоді і формується почуття зусилля над собою: потрібно перебороти небажання, бо виконати те чи інше шкільне завдання необхідно. Це найважливіше новоутворення психіки, яке характеризує початок формування суто людських форм психічної діяльності.

Адже тільки людина може ставити перед собою мету, переборювати внутрішнє небажання, стримувати якісь потяги, що йдуть врозріз із поставленою метою, тільки людині притаманне усвідомлене розуміння необхідності виконання тих чи інших дій. І тільки людина може зусиллям волі перебороти себе й свої бажання, виконати щось в ім'я «треба».

Ось чому правильне розуміння батьками цього новоутворення, створення умов для його розвитку має дуже важливе значення для формування особистості дитини. Для того, щоб зберегти в дитини бажання пізнавати, але при цьому перетворити пізнання в керований і систематизований процес – навчання, треба дуже вміло спрямовувати це бажання в правильне русло – русло самостійного пошуку.

У молодшому шкільному віці необхідно розвинути й закріпити в дитини й друге важливе почуття, що зароджується, – почуття успіху. Адже, по суті, все наше життя – це певною мірою чергування радості, навіть триумфу, пов'язаного з успіхом у певній галузі діяльності, і прикростей, викликаних невдачею. У дитини дуже рано зароджуються ці почуття – вона відчуває задоволення, коли її хвалять, і засмучується, якщо їй за щось докоряють.

Проте, напевно, ці почуття необхідні: успіхи стимулюють бажання ще старанніше, ще краще виконати ту чи іншу справу, невдачі, в свою чергу, можуть або погасити наш запал, або викликати приплив енергії та прагнення виправити промахи, добитися хороших результатів. Однак, як і взагалі всі позитивні почуття є більш сильним стимулятором психічної діяльності особи, порівняно з негативно забарвленими, так і почуття успіху, в порівнянні з почуттям невдачі, продуктивніше за своїми результатами, і тому його необхідно всіляко розвивати.

На кожному кроці батьки стикаються з тим, що якісь дії, вчинки дитини повинні заохочувати і якісь інші засуджувати. І от у цій діалектиці заохочень і покарань потрібно виявляти надзвичайну гнучкість, уміти передбачати, які наслідки матиме для дитини та чи інша система впливу.

Батьки мають помічати найменше досягнення дитини, не забувати похвалити за найменший успіх. Ця похвала, підсилена почуттям упевненості дитини в можливості добитися ще більших успіхів, вселяє в неї віру у свої сили, викликає почуття гордості за себе, радості, піднімає її настрої, викликає бажання збагачувати свої знання, вдосконалювати вміння.

Адже без почуття впевненості в собі, по суті, немає особистості. Кожна людина повинна чітко знати, уявляти, які її ресурси – можливості, здібності, чого вона повинна досягти. І коли людина впевнена у своїх силах, їй легше подолати будь-які перешкоди й труднощі на своєму шляху, вона не розгубиться в складній ситуації. Таку сильну, ініціативну, наполегливу в здійсненні своїх задумів особистість ми зможемо сформувати, якщо будемо стимулювати розвиток у неї почуття успіху й впевненості в собі.

І. Бех та С. Максименко зазначають, що в міру розвитку дитини безпосередні емоції поступово трансформуються в сталі почуття, перетворюючись таким чином у мотив поведінки. І тому в розвитку інтелектуальної діяльності, у першу чергу активності дитини, а потім і творчого пошуку, почуття успіху й упевненості в собі буквально необхідні. Такою ж мірою в дитини мають бути розвинуті й почуття, що мотивують і регулюють її моральне життя – почуття моральні [3, с. 42].

Совість визначають і як форму моральної свідомості, і як почуття. Вона наче заздалегідь оцінює той чи інший вчинок людини як позитивний чи негативний. Це той внутрішній оціночний «голос», який говорить, що добре і що погано, і який допомагає людині прийняти правильне рішення в складних життєвих обставинах.

Особистість мучать докори сумління, коли вона робить щось або врозріз з її моральними уявленнями, або коли розуміє, що її вчинок оцінений оточуючими негативно. Як правило, людина не може заспокоїтися, поки не виправить наслідки свого негативного вчинку. При цьому вона може знати, що її ніхто не покарає за цей вчинок, що навіть ніхто й не дізнається про нього, але совість мучить, вона врешті-решт змушує зізнатися. І тільки тоді муки можуть закінчитися.

Сором і совість – дуже близькі почуття. У «муках» совісті завжди є почуття сорому. Власне, на основі здатності дитини соромитись і з'являються перші прояви почуття совісті.

На думку І. Беха, на відміну від сорому, совість – не просто емоціональний стан, вона – глибоке, стаłe утворення особи, тісно зв'язане з її моральними позиціями. Крім того, совість відрізняється від почуття сорому тим, що завжди спонукає людину розкритися, виправити допущені помилки в поведінці, в той час як почуття сорому, навпаки, іноді змушує людину приховати від оточуючих свій ганебний вчинок [2, с. 301].

І тільки тоді можна говорити про справжній моральний розвиток особи, коли мотивом морального вчинку стає моральне почуття: співчуття, співпереживання, жаль, сором, совість, почуття честі й власної гідності, почуття поваги до інших людей, визнання їх прав, бажань. Людина допомагає комусь, робить добро не з корисливих мотивів, а тому, що так підказує їй власна совість, вона так вихована, так звикла діяти по відношенню до інших людей. Тому справді моральною є та особа, яка не може за будь-яких обставин вчинити аморально.

Виконання певних обов'язків у шкільному колективі, спільна навчальна діяльність, взаємна відповідальність одного перед одним і перед класом у цілому призводять до того, що учні набувають необхідний практичний досвід моральної поведінки. На основі цього досвіду в школярів формується почуття обов'язку та відповідальності, вміння підкоряти свої почуття та особисті інтереси спільній меті й інтересам колективу.

Поведінка самої дитини продовжує зумовлюватися здебільшого безпосередніми мотивами. Причому, протиріччя між бажанням діяти правильно й реальною поведінкою не викликає вини або самоосуду вихованця.

Водночас, коли виникає протиріччя між моральним зразком і власною поведінкою дитини вона, як правило, не відчуває докорів сумління й легко заспокоюється на тому, що це вийшло випадково, й вона того робити не хотіла.

Висновки. Важливою умовою розвитку почуттів в учнів початкових класів є включення їх у систему діяльності, задоволення в ній основних особистісних потреб. У молодшому шкільному віці формування почуттів часто випереджує знання дитиною норм моральної поведінки. Моральне почуття, сформоване на основі попереднього життєвого досвіду, правильно підказує їй, який вчинок добрий і який поганий. Тому, виховуючи почуття в дітей, необхідно спиратися на їхній практичний досвід моральної поведінки, створювати умови для збагачення цього досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності. Київ: Либідь, 2006. 272 с.
2. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
3. Критерії моральної вихованості молодших школярів: книга для вчителя / за ред. І. Д. Беґа, С. Д. Максименка. Київ: Рад. шк., 1989. 96 с.

А. І. Литовченко,
*учитель математики КЗШ №125,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії*

ЄДИНИЙ ІНТЕРАКТИВНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ

В статті досліджено сутність впровадження інформаційних технологій в єдиний інтерактивний інформаційний простір.

Ключові слова: інтерактивний інформаційний простір, освітній простір, інформаційні технології, освітні технології.

Постановка проблеми. Інформаційне забезпечення сучасного освітнього простору повинно знаходитися на такому рівні, який би дозволяв педагогу вирішувати всі поставлені перед ним освітні завдання швидко й ефективно. Інформаційні технології дозволяють знайти рішення для тієї або іншої педагогічної ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи формування освітнього середовища розглядали В. Биков, Ю. Жук, А. Манак, Т. Менг, Н. Морзе.

Шляхи використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі досліджували – М. Жалдак, Т. Коваль, О. Кузьмінська.

Різні підходи до визначення освітньої технології можна узагальнити як сукупність способів реалізації навчальних планів і навчальних програм, що представляє собою систему форм, методів і засобів навчання, що забезпечує досягнення освітніх цілей. Відмінності освітніх технологій фахівці зазвичай виводять з різноманітності застосовуваних засобів навчання. Інформаційні освітні технології виникають при використанні засобів інформаційно-обчислювальної техніки в навчанні.

Мета статті – визначення сутності єдиного інтерактивного інформаційного простору при впровадженні інформаційних технологій в освіті.

Виклад основного матеріалу. Важливою та ефективною умовою прогресу будь-якого суспільства було і є створення й розширення єдиного інтерактивного інформаційного простору. Саме єдині інформаційні простори історично значною мірою сприяли прискоренню розвитку всього людства в цілому, були вирішальним фактором вдосконалення цивілізації в усіх сферах. Обмін знаннями, об'єднання зусиль щодо подальшого пізнання природи, розвитку науки, техніки, культури – все це сприяє ефективному підвищенню матеріального рівня людства.

Тому створення єдиного інтерактивного інформаційного простору можна вважати стратегічною метою впровадження сучасних і перспективних інформаційних технологій у всі сфери людської діяльності.

Одним із визначень інформаційного освітнього середовища, що формулює її розуміння як інформаційну систему, яка об'єднує за допомогою мережевих технологій, програмні та технічні засоби, є організаційне, методичне та математичне забезпечення, призначене для підвищення ефективності та доступності освітнього процесу.

Основні цілі побудови єдиного інформаційного простору в освіті пов'язані з наданням принципово нових можливостей для пізнавальної творчої діяльності людини.

У Доповіді ЮНЕСКО про основні напрямки діяльності в галузі освіти та інформатики «Інформатика і освіта» вказано, що важлива не сама технологія, а її взаємодія з навчанням та її роль у контексті системи освіти в цілому [3].

Для підвищення якості освіти передбачається також інтенсивно використовувати нові освітні технології

Однак, зараз багато дослідників освіти вважають, що термін «освітні технології» сьогодні не зовсім адекватний. Як зазначає Ю. Рамський: «Найчастіше, як правило, говорять про інформаційні технології, про комп'ютерні

технології, трохи рідше – про комунікаційні технології, і зовсім рідко – це вже предмет спеціальних обговорень – про аудіовізуальні технології» [4].

Під освітніми технологіями в закладах загальної середньої освіти розуміють систему наукових та інженерних знань, а також методів і засобів, які використовуються для створення, збору, передачі, зберігання й обробки інформації. Формується пряма залежність між ефективністю виконання навчальних програм і ступенем інтеграції в них відповідних інформаційно-комунікаційних технологій.

Освітнє середовище, в якому здійснюються освітні інформаційні технології, визначає компоненти які працюють з ним:

- технічний (вид використовуваної комп'ютерної техніки та засобів зв'язку);
- програмно-технічний (програмні засоби підтримки реалізованої технології навчання);
- організаційно-методичний (інструкції учням і вчителям, організація освітнього процесу) [5].

Одну з тенденцій впровадження інформаційних технологій в освіті наголошено підкреслюють представники Майкрософт: на першому місці має бути навчання, і тільки потім доцільно думати про прилади й обладнання. Корпорація забезпечує освіту різноманітними технологіями, проте наполягає на тому, що прилади повинні допомагати освітянам перебудовувати освіту, а не змушувати їх пристосовуватися до нових технологій.

За визначенням В. Бикова, «інформатизація освіти – це сукупність взаємопов'язаних, організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих та управлінських процесів, спрямованих на задоволення інформаційних обчислювальних і телекомунікаційних потреб (інших потреб, що пов'язані із впровадженням методів і засобів інформаційно-комунікативних технологій) учасників навчально-виховного процесу, а також тих, хто цим процесом управляє та його забезпечує (у тому числі здійснює його науково-методичний супровід і розвиток)» [2, с. 33].

Суть інформатизації освіти складають структуризація професійних знань у заданих предметних галузях і забезпечення вільного доступу здобувачів освіти до баз даних. Процес навчання має бути спрямованим не на вміння працювати з певними програмними засобами, а на технології роботи з різною інформацією: аудіо та відео-, графічною, текстовою, табличною. Важливо, щоб навчальні програмні продукти не перетворювались на аналоги існуючих підручників. Особливо доцільним є використання інформаційних технологій для вивчення процесів і явищ, які не піддаються візуальному дослідженню.

Розвиток і розширення використання освітніх інформаційних технологій безпосередньо пов'язується з проблемою зміни ефективності навчання. Визначення ефективності будь-якого методу, технології навчання включає – вимір досягнутого результату, витрат матеріальних ресурсів і часу на його досягнення. Ефективність навчання вимірюють або за результатами контрольних робіт у балах, або за результатами тестування в процентах вирішених завдань. При цьому зазвичай порівнюють групи учнів, які користувалися і не користувалися комп'ютерними засобами підтримки навчання.

Оцінку ефективності методів навчання із застосуванням інформаційних технологій дають зазвичай в порівнянні з так званими традиційними методами й обмежуються вимірюванням результату навчання, іноді з огляду на і витрати часу учнів.

Застосування такого підходу до оцінки інформаційних технологій у навчанні має на увазі, що останні не вносять нічого нового в цілі й завдання навчання. Насправді, впровадження інформаційних технологій впливає на якість і зміст освіти.

Висновки. Сучасними світовими тенденціями розвитку інформатизації освіти є технології, які мають значною мірою урізноманітнити методики навчання, що дає змогу значно підвищити якість освіти. Процес забезпечення цілісності освіти ускладнюється дуже швидкими темпами розвитку науки і, відповідно, великими обсягами знань, які потрібно отримати сучасним здобувачам освіти, тому одним із пріоритетних завдань впровадження інформаційних технологій в освіті має стати саме забезпечення умов для створення єдиного інтерактивного інформаційного простору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2010. №1(15): <http://www.ime.edu-ua.net/em.html> (дата звернення 12.10. 2019).
2. Биков В. Ю. Відкрита освіта в Єдиному інформаційному просторі. *Педагогічний дискурс: зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура*. Хмельницький: ХГПА, 2010. Вип. 7. С.30-35.
3. Декларація та рекомендації Пешого Міжнародного конгресу ЮНЕСКО з освіти та інформатики: <https://www.searchnewworld.com/search/search2.html?partid=imnksnsch&p> (дата звернення 13.10. 2019)
4. Рамський Ю. С. Інформаційне суспільство. Інформатизація освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія №2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010.

№7: http://www.ii.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=section&id=11&Itemid=64&lang=uk (дата звернення 7.11. 2019).

5. Современные информационные технологии в образовании. *Информационные технологии*: http://technologies.su/informacionnye_tehnologii_v_obrazovanii (дата обращения 10.10. 2019).

Т. М. Лозовська,
учитель початкових класів КГ №91,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
ВЧИТЕЛЬ-МЕТОДИСТ

РЕАЛІЗАЦІЯ РОЗВИВАЛЬНОГО ПРИНЦИПУ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються окремі закономірності розвивального принципу навчання, що мають велике значення в процесі формування особистості молодшого школяра.

Ключові слова: розвивальне навчання, формування особистості.

Постановка проблеми. Розбудова української системи освіти на засадах демократизації, гуманізації, цінності особистісного розвитку людини зумовлює особливу актуальність проблеми розвивального навчання школярів.

Сьогодні заклад освіти покликаний забезпечити формування й розвиток інтелектуальної, творчої та ініціативної особистості, здатної жити в принципово нових умовах, реалізувати себе в житті, бути успішною й сприяти розвитку суспільства. Отже, педагог має не лише дати учням певний обсяг знань, але й сформувати людину, здатну до мобільності, швидкої зміни соціальних ролей, творчо мислити, приймати рішення, мати свою позицію, брати на себе відповідальність, адаптуватися до умов життя,

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема становлення розвивального освітнього середовища в початковій школі в різних аспектах відображена в наукових працях педагогів минулого й сучасності. Для нашого дослідження вартісними є ідеї щодо стимулювання пізнавальних інтересів учнів (І. Гавришак, Н. Бібік, О. Біда, О. Савченко, Г. Щукіна), реалізації розвивальної функції освітнього процесу в початкових класах (В. Бондар, М. Вашуленко, Я. Кодлюк, О. Матвієнко, Л. Хомич та ін.).

Мета статті – обґрунтувати сутність проблеми реалізації розвивального принципу навчання в системі початкової освіти України.

Виклад основного матеріалу. Молодший шкільний вік, як жодний інший етап шкільної освіти, особливо багатий ресурсами, які треба вчасно виявити, підтримати, розвинути. Молодших школярів відрізняє особлива пластичність і вразливість, готовність сприймати й емоційність.

Метою Нової української школи є формування такого рівня соціальної зрілості учнів, який буде достатнім для забезпечення їхньої самостійності в різних сферах життєдіяльності.

Сучасна освіта має спрямовуватися на формування особистості дитини, сприяти максимальній інтеграції в соціум й адаптації до сучасних вимог життя. Оптимальною умовою реалізації цього завдання є освіта протягом усього життя, яка визначена як ключова компетентність у Державному стандарті початкової освіти 2018 року. Саме вона відповідає за готовність початківця до змін, які очікують його в дорослому житті.

На думку О. Савченко, результату «...можна досягти, якщо впливати на навчально-виховний процес системно, поєднуючи засоби опосередкованого впливу і методики цілеспрямованого формування самостійної розумової діяльності. За цих умов можна навчити дітей самостійно вчитися, тобто розуміти і приймати мету діяльності, організовувати свою працю, уміти спілкуватись, вступати в діалог, користуватись мисленнєвими вміннями, контролювати й оцінювати результати своєї праці, прагнути їх поліпшити» [4, с. 3].

На сучасному етапі методика пропонує багато дуже цікавих активних, інтерактивних, нестандартних форм роботи. Для активізації розумової діяльності учнів, для формування ключових компетентностей важливе гармонійне поєднання звичних, традиційних форм з інноваційними. Корисне все, що примусить дитину зрозуміти, запам'ятати, засвоїти, принести до власної ціннісної системи, стати компетентною.

Технологія змістовно-операційного розвивального навчання концептом має ідею про співвідношення прямого та побічного продуктів діяльності. Розвиток учнів має бути основним продуктом діяльності, як і предметні знання. Як констатує В. Паламарчук, принципами реалізації цієї технології, є: цілеспрямовання, міжпредметність, активність навчально-розвивальної діяльності в умовах мотиваційного забезпечення, випереджального навчання, операційно-системного формування, поетапності. Її технологічною реалізацією є програма й технологія розвитку інтелектуальних умінь учнів для всіх класів школи. У програмі виділяються такі блоки.

I. Сприймання і осмислення інформації (аналіз і виділення головного; порівняння).

II. Узагальнення, систематизація, оцінка (узагальнення й систематизація; визначення понять, оцінка; конкретизація; доведення та спростування).

III. Творчі вміння. Технологія розвитку інтелектуальних умінь учнів має відбуватися за такими етапами: кумуляція; діагностика; мотивація; рефлексія; відпрацювання; узагальнення та систематизація; перенесення [3, с.51].

Реалізація принципу розвивального навчання великою мірою залежить від індивідуального стилю роботи вчителя, його досвіду, наявності дидактичних матеріалів тощо. Великий вплив на цей процес має рівень учнів, з яким вони приходять до школи, середовище, в якому виховуються.

Багато уваги саме загальному розвитку молодших учнів приділяв В. Сухомлинський. Працюючи в Павлівській школі, учений справді створив оригінальну систему розвивального навчання молодших школярів. Змістом цієї системи В.О. Сухомлинський вважав:

1) постановку вчителями з поступовим ускладненням перспективних цілей розвитку творчих здібностей учнів;

2) досягнення тісного взаємозв'язку мовленнєвої, розумової і трудової діяльності молодших школярів;

3) проведення уроків мислення в природі;

4) систему творчих робіт із розвитку мовлення;

5) стимулювання інтелектуальних і естетичних почуттів дитини [6, с. 344].

Педагог часто використовує у своїй практиці цілі уроки розвивальної спрямованості, системи розвивальних уроків, на яких домінує розвивальний компонент, а розвивальній меті підпорядковуються навчальна та виховна.

Учитель на своїх уроках повинен постійно застосовувати цікаві вправи, роботу в парах, де діти залюбки спілкуються між собою, розвиваючи при цьому мовлення та мислення, насичують бесіди питаннями на зразок: «Доведи це...», «Чому ти так вважаєш...» тощо.

Досвід шкіл розвивального навчання показує, що з перших днів перебування дитини в школі в неї формується творче мислення, стійкий інтерес до знань. Принцип діяльності цих шкіл – знання, вміння й навички виступають як засоби для розвитку особистості учня

Н. Безлюдна пропонує на уроках читання знайти рядки, які можна заспівати, вдома спробувати придумати мелодію до поезії. Якщо вірш треба завчити напам'ять, учитель спочатку сам, а за ним діти по-різному проспівують рядки; учні цих класів можуть писати на уроках розвитку мовлення твір «Що я почув у музиці» [1, с.71].

Втілення ідей розвивального навчання в сучасній педагогічній науці й практиці спрямовується так, щоб поряд із формуванням знань, умінь і навичок забезпечувався розвиток мотиваційного компонента навчання й розвивалась культура, здоров'я учасників освітнього процесу.

Важливими особливостями реалізації педагогічних технологій навчання в умовах нової української школи є те, що вони мають працювати в перехідний період її функціонування, забезпечувати освітній процес в умовах сучасної школи, виконувати різноманітні завдання відповідно до постійних змін у змісті навчання, пов'язувати освітні процеси в закладах загальної середньої освіти.

Висновки. Отже, інтелектуальний і соціальний розвиток молодшого школяра, спрямовуючись метою та змістом освіти, практично реалізується засобами педагогічних технологій.

Кожна з них є певною підсистемою в загальній системі сучасних навчальних технологій і має свою мету й завдання, основні поняття, зміст, умови реалізації. Класифікація технологій навчання постійно змінюється, але деякі з них залишаються провідними і в умовах нової української школи. Це, зокрема, технологія змістовно-операційного розвивального навчання, яка по суті, є комплексним засобом підвищення якості та ефективності процесу навчання, спрямована на взаємозв'язок навчання й розвитку учнів, сприяє формуванню єдиної картини світу, націлена на гуманізацію та гуманітаризацію навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безлюдна Н. В. Навчай, розвиваючи : посіб. для студ. пед. навч. закл. Київ: Науковий світ, 2001. 93 с.
2. Нова Концепція української школи / Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець та ін.; за заг. ред. М. Грищенко: <http://www.oblosvita.mk.ua/attachments/article/3935/> (дата звернення: 11.11.2019).
3. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики. Київ: Освіта України, 2005. Т.1. 420 с.
4. Савченко О. Я. Виховання розумної особистості, яка вміє самостійно вчитися. *Початкова школа.* №8. 2007. С. 1-5.
5. Савченко О. Я. Початкова освіта в контексті ідей нової української школи: <http://lib.iitta.gov.ua/714505/1/Початкова%20освіта%20в%20контексті%20ідей%20НУШ.pdf> (дата звернення : 20.11.2019).
6. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа. *Вибрані твори. В 5 т.* Київ: Рад. шк., 1977. Т.4. 640 с.

І. Ю. Мохтан,
учитель української мови та літератури КЗШ №93,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
старший вчитель

РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

У статті акцентовано увагу на необхідності розвитку креативної інтелектуальної особистості в сучасній школі.

Ключові слова: креативні інтелектуальні здібності, творчий потенціал.

Постановка проблеми. Соціокультурна ситуація розвитку сучасного суспільства диктує необхідність стимулювання творчого потенціалу особистості та її залучення в систему культурної творчості.

Становлення творчої індивідуальності сьогодні є необхідною умовою подальшого повноцінного розвитку особистості. Як найбільш важливу особистісну якість, необхідну для повноцінної творчої самореалізації людини виділено креативність, що розглядається як джерело нових технологій.

Уроки української мови та літератури відкривають можливість для розвитку креативних інтелектуальних здібностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в галузі креативності проводили вітчизняні та зарубіжні вчені: І. Бех, М. Гнатко, В. Дружинін, О. Запорожець, І. Зязюн, В. Козменко, Г. Костюк, С. Медник, В. Роменець, О. Савченко, В. Сухомлинський, Е. Торренс, М. Холодна та інші.

Питання розвитку креативної особистості та технологія креативного навчання стали предметом досліджень А. Сологуба, Н. Череповської та ін.

Мета статті – визначення передумов розвитку креативної інтелектуальної особистості в процесі навчання.

Виклад основного матеріалу. Розвиток творчого потенціалу особистості, креативних інтелектуальних здібностей, творчого мислення – досить актуальне питання в освітньому процесі.

Розвиток інтелектуального потенціалу особистості – це складна і багатофакторна проблема, яка потребує системного дослідження з боку педагогів та психологів.

Головним завданням закладів освіти є створення умов для розвитку творчої обдарованості, найважливішими якими є творча діяльність, вправне спілкування, креативний пошук, життєва активність, продуктивне мислення учнів. Потреби життя та шкільна практика дають нове розуміння

процесу навчання, зокрема запровадження сучасних інформаційних технологій, які зумовлюють пізнавальні інтереси школярів, глибше сприйняття й розуміння матеріалу на уроках української словесності тобто поетапне формування креативної особистості, ознаками якої є сміливість у розв'язанні життєвих проблем, імпульсивність, оригінальність і незалежність суджень, багата уява, без якої неможливе генерування оригінальної ідеї та важливого рішення.

Проблема розвитку дитячої обдарованості, творчої особистості, формування творчих здібностей набула широкої популярності в системі освітнього процесу. На практиці часто спостерігаємо картину, коли успіхи школярів не завжди збігаються з їхніми творчими здібностями. Школа сама нерідко гальмує процес становлення творчої особистості.

Невичерпним джерелом у цьому аспекті є праці педагога-класика В. Сухомлинського, у яких обґрунтовано модель творчої особистості вчителя й учня, розглянуто специфіку формування її креативності.

У психологічному словнику креативність розуміється з точки зору творчої продуктивності, як «...здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилитися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації».

Актуальним на сьогодні є питання креативності – рівня творчої обдарованості. Процес формування креативності учнів є досить нелегким і потребує управління саме педагогами, творчими, цікавими, креативними, неординарними для своїх наступників, а також педагогічно та психологічно освіченими. Важливим в освітньому процесі є оновлення змісту освіти, впровадження інноваційних форм і методів навчання; спрямування методичної діяльності вчителів на розробку навчально-методичного забезпечення, проведення сучасних форм методичної роботи; матеріально-технічне забезпечення процесу навчання на сучасному рівні, творчих майстерень на уроках та в позаурочній діяльності.

Креативність проявляє себе в різних аспектах людської поведінки та її результатах. В її сутності лежить інтелектуальна активність та чутливість до другорядних продуктів своєї діяльності. Вона, на думку Н. Педенко, притаманна кожній конкретній людині й відображає її специфіку та неповторність [2, с. 9].

Ознаками креативності є інтелектуально-творча активність, ініціатива та потенціал, індивідуальність, здатність до саморозвитку. Творчі люди характеризуються високою інтуїцією, володіють нестандартним баченням і мисленням. Вони є досить допитливі, переконливі та незалежні.

В Україні триває пошук шляхів якісної підготовки школярів до життя, здійснюється пошук нових підходів, технологій у процесі навчання. Особли-

ву увагу слід надавати розвитку творчих здібностей на уроках української мови та літератури.

Викладання української мови й літератури усвідомлюється як процес, що сприяє вихованню особистості, яка вчиться для власного задоволення та самовдосконалення.

Завдання вчителя навчити дитину самостійно мислити, а не давати великий обсяг непотрібної для дитини інформації, використовувати творчі, а не репродуктивні методи навчання, стимулювати пізнавальну активність школярів, а не привчати до шаблонності у виконанні завдань. Це призводить до зниження активних процесів мислення, зокрема творчих.

В основу креативної педагогіки покладені евристичні методи навчання та пошукова діяльність учнів. Об'єктами пізнавальної діяльності є не тільки проблеми та завдання, але й індивідуальний потенціал учнів. Креативна педагогіка – це сукупність теорії, методів, методології пошуку принципово нових рішень, яка розглядається як предмет, що забезпечує виховання творчої особистості.

Як стверджує В. Черноус, креативність слід розглядати як підґрунтя творчої активності людини, що необхідна для самоактуалізації та творчої самореалізації особистості в різних видах життєдіяльності. Отже, з огляду на вище сказане, креативність є характерною ознакою творчої особистості, яка спроможна реалізувати свій творчий потенціал з власної ініціативи й обирати для цього відповідні засоби. Крім того, креативність можна тлумачити і як передумову будь-якої творчої діяльності, змотивовану прагненням індивідуума до самовираження та самоствердження [3, с. 84].

Використання технології розвитку критичного мислення не самоціль, а засіб створення доброзичливості й порозуміння, зняття з душі дитини відчуття страху, навіювання впевненості у своїх силах, налаштування на успіх, виявлення здібностей до творчості.

У poradniku для вчителя «Нова українська школа» наголошується: «Для ефективності розвитку пізнавальних інтересів здобувачів освіти необхідні відповідні умови, зокрема: усвідомлення учнем особистої та суспільної цінності знань і вмінь, які набуваються; переживання успіху у роботі, наявність позитивної емоційної атмосфери; помірна складність і посиленість завдань; опора на попередній досвід учня; активний, продуктивний і творчий характер діяльності; сформованість в учнів провідних прийомів навчальної діяльності» [1, с. 44].

Дуже важливим напрямом цієї роботи є формування в учнів креативної компетентності – здатності до розв'язання будь-якого навчального завдання творчо; бажання й уміння діяти не за зразком, а оригінально. Навчання дитини має бути таким, щоб воно активізувало розвиток її креативності.

Учитель повинен зосередити увагу на відборі оптимальних та ефективних завдань, враховуючи вікові особливості школярів; шукати такі завдання, які б пробуджували дитячі душі до творчості, заохочувати дітей шляхом постійного тренування, творчими вправами, спрямованими на розвиток допитливості, фантазії, уяви; для творів підбирати теми, які порушують актуальні проблеми, дають можливість висловитися; створювати проблемні ситуації, що вимагають пошуків альтернативи; під час опрацювання програмового матеріалу залучати учнів до творчої пошукової роботи з використанням випереджувальних завдань.

Висновки. Уроки української мови та літератури покликані допомогти учням доєднатися до кращих зразків повсякденного й ділового мовного спілкування, щоб у подальшому здійснювати плідну комунікацію. Головне завдання вчителя-словесника – формувати мотивацію до читання літературних творів, креативний інтелект і творчий потенціал кожного учня; розвивати навички осмислення й переживання того, що зображує автор, оцінки та співвіднесення відкритого зі своїми уявленнями й цінностями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
2. Педенко Н. І. Розвиток креативного потенціалу учнів на уроках словесності. *Вивчаємо українську мову і літературу*. 2006. №32. С. 2-12.
3. Чорноус В. Творчі здібності особистості: визначення, сутність, структура. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. №5 (Ч.1). С. 82-87: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpsv_2012_5%281%29__14 (дата звернення 02.10.2019).

С. І. Савченко,

*учитель початкових класів КГ №91,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
вчитель-методист*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОЦІНКИ ВЧИТЕЛЯ ТА САМООЦІНКИ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розкриваються особливостей формування самооцінки молодших школярів і їх взаємозв'язок з оцінкою вчителя.

Ключові слова: самооцінка, самоконтроль, оцінні судження.

Постановка проблеми. Формування у молодших школярів адекватної позитивної самооцінки у зв'язку з навчальними досягненнями впливає на ставлення до школи й до процесу навчання в цілому, сприяє становленню

інтересів, формування життєвої позиції, виступає як значущий етап розвитку особистості учнів, який повинен розумітися педагогом як одне з найважливіших завдань на початковому етапі навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Самооцінка, як свідчать дослідження Н. Бібік, Л. Виготського, Г. Костюка, К. Левіна, О. Спіркіна, В. Століна та інших, є складним, багатоаспектним феноменом, що досліджується в філософії, соціології, психології та педагогіці, тобто є предметом дослідження взаємозв'язку оцінки вчителя та самооцінки молодшого школяра.

Мета статті – дослідження особливостей формування самооцінки дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Наукові дослідження дають підставу вважати, що вплив низької успішності в навчанні на становлення самооцінки учня не однозначний, його наслідки залежать від багатьох факторів. Проте, постійна ситуація неуспіху, негативного оцінювання, безумовно, виступає для дитини як психотравма. Це, в свою чергу, викликає негативні емоційні переживання, спричиняє утворення компенсаторних механізмів, що детермінують шкільну та часом й соціальну дезадаптацію.

Науковцями самооцінка розглядається як найважливіше особистісне утворення, що бере безпосередню участь в регуляції людиною своєї поведінки й діяльності, як автономна характеристика особистості, її центральний компонент, що формується за активної участі самої особистості та відображає якісну своєрідність її внутрішнього світу [3, с. 44].

У педагогіці поняття «самооцінка» має вагоме значення в усіх основних її категоріях: навчання, виховання та розвиток. В Українському педагогічному словнику С. Гончаренка наведене таке визначення: «Самооцінка – судження людини про міру наявності в неї тих чи інших якостей, властивостей у співвідношенні їх з певним еталоном, зразком. Самооцінка – вияв оцінного ставлення людини до себе. Самооцінка є результатом передусім розумових операцій – аналізу порівняння, синтезу». [2, с. 296]

Результати психологічних досліджень свідчать про те, що первинна оцінка дитиною своїх особистісних якостей, вчинків є простим відзеркаленням тієї оцінки, яку дають цій діяльності й цим якостям вихователі, вчителі, батьки. Тому цю стадію в розвитку самооцінки вважають «перед самооцінкою».

Процес же формування справжньої самооцінки включає, за даними К. Балютіної, два етапи:

- 1) самооцінка піддається зовнішнім діям;
- 2) у сферу самооцінки включається внутрішній стан учня, його особистісні якості [1, с. 8].

Самооцінка в процесі навчання розглядається як метод підвищення навчально-пізнавальної діяльності й контролю навчальної діяльності. Він передбачає критичне ставлення до своїх здібностей і можливостей та об'єктивне оцінювання досягнутих успіхів.

Матеріали психічних досліджень показують, що засвоєння учнями вимог, які повинні задовольняти їх учбову діяльність, здійснюються опосередковано, через оцінку результатів цієї діяльності вчителем.

Результати цих спостережень показують, що школярі ведуть оцінку своїх знань паралельно, але не погоджено з учителем.

Організуючи освітню роботу, вчитель звичайно співвідносить результати, що досягаються дітьми, з їх розумовими здібностями й ставленням до навчання, не враховуючи самооцінку дитини, її власні уявлення про свої здібності, свою особистість і про рівень реалізації цих можливостей і здібностей в учбовій діяльності. Від цих уявлень залежить велика або менша впевненість учня в своїх силах, усвідомлення одержаного результату як успіху або неуспіху, відношення до допущених помилок, вибір для вирішення задачі залежно від ступеня її складності та багато інших моментів учбової діяльності,

Тому необхідність сформувати в школярів контроль і самооцінку не викликає жодних сумнівів. Необхідно довести до свідомості молодшого школяра те, що повторюючи урок самому собі, товаришам, батькам, можна переконатися, вивчив ти його чи ні, тобто показати контролюючу функцію повторення. Необхідно привчати дитину весь час, і в процесі роботи, і після її закінчення, порівнювати свою роботу з якимсь зразком.

Як зразок для порівняння може виступати не тільки те, що демонстрував учитель у класі, але й відповіді кращих учнів. Чим раніше зрозуміє молодший школяр необхідність постійного самоконтролю, тим краще. Дуже велику помилку роблять ті батьки, які беруть функцію контролю на себе і прагнуть якомога довше утримати її за собою.

М. Фіцула зазначає, що для формування самоконтролю й самооцінки педагог повинен мотивувати виставлену учневі оцінку, пропонувати йому оцінити свою відповідь, організувати в класі взаємоконтроль, рецензування відповідей інших учнів тощо [4, с. 154].

Це свідчить про те, що на молодшого школяра, на формування його самооцінки основний вплив має оцінювання його навчальної діяльності вчителем. Діти, орієнтуючись на оцінку вчителя, самі вважають себе й своїх ровесників хорошими, середніми та поганими учнями, наділяючи кожную групу відповідними якостями. Оцінку навчальних досягнень на початку шкільного навчання діти сприймають як оцінку особистості в цілому, за нею визначається й соціальний статус дитини серед ровесників.

Упродовж шкільного навчання, вже в межах початкових класів, значення відмітки для дитини істотно міняється; при цьому вона знаходиться в прямому зв'язку з мотивами навчання, з вимогами, які сам школяр до себе пред'являє. Відношення дитини до оцінки її досягнень все більше і більше зв'язується з потребою мати, можливо, достовірніше уявлення про саму себе.

Вплив оцінок учителя на формування особистості дитини, на її відношення до себе, до інших та інших до неї важко переоцінити.

Система оцінок, яка в освітньому процесі служить головним засобом впливу вчителя на учнів, є, таким чином, набагато складнішим, могутнішим і тоншим знаряддям, ніж це звичайно передбачається.

Частина оцінок переноситься учнем на самого себе – це оцінки поведінки та якостей особистості. Найінтенсивніше розвивається в першокласника оцінка у виконанні учбових завдань. Це природно, оскільки йому щодня й стосовно різних занять доводиться чути оцінки педагогів. При цьому виявляється така закономірність: спочатку в дитини формуються критерії оцінки та їх застосування по відношенню до інших, а потім – далеко не в повній формі – по відношенню до себе.

Оцінні бали, які виставляє вчитель, повинні, безумовно, відповідати дійсним знанням дітей. Проте, педагогічний досвід показує, що при оцінці знань учнів необхідно мати великий педагогічний такт. Важливо не тільки, яку оцінку поставив учитель учню, але й те, що він при цьому сказав. Дитина повинна знати, чого чекає від неї вчитель наступного разу. Не слід захвалювати хороших учнів, особливо тих дітей, які досягають високих результатів, але без особливих зусиль. Зате потрібно заохочувати в тій або іншій формі щонайменше просування в навчанні хоча й слабкої, але працелюбної, старанної дитини.

Головне, що повинне визначати відношення кожного вчителя до кожного учня, незалежно від рівня його знань й індивідуальних психологічних особливостей, – це глибока віра в людину, в її можливості.

Отже, проблема підвищення успішності навчання дітей молодшого шкільного віку як передумова їх успіху в майбутньому є надзвичайно актуальною, адже, конкурентноспроможна, сильна особистість повинна формуватися з дитячих років, через позитивний вплив різних видів самооцінки.

Висновки. Самооцінка – це основний структурний компонент самосвідомості, який виконує регуляторну та захисну функції, впливаючи на поведінку, діяльність і розвиток особистості, її взаємодію з іншими людьми. А її формування – складний і динамічний процес, на який впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори, що є рушійною силою в діяльності та поведінці

особистості. Самооцінка молодших школярів характеризується стійкістю, недостатньою адекватністю, слабкою диференціацією за змістом, несамокритичністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балютіна К. Формування у молодших школярів самооцінних суджень за допомогою діаграм. *Початкова школа*. 2007. №7. С. 7-9.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
3. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи: метод. реком. / Бібік Н. М., Савченко О. Я., Байбара Т. М., Вашуленко М. С. та ін. Київ: Початкова школа, 2002. 128 с.
4. Фібула М. М. Педагогіка. навч. посібник. Київ: Академвидав, 2006. 559 с.

І. С. Сидоренко,
*учитель української мови та літератури КЗШ №93,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії*

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглядається проблема розвитку креативного мислення в контексті сучасних стратегій навчання української мови та літератури.

Ключові слова: креативність, креативне мислення, здібності, творчість, ТРВЗ-педагогіка, навчальна діяльність, освітній процес.

Постановка проблеми. Головне завдання освіти на сучасному етапі не тільки й не стільки оволодіння певною системою знань, умінь і навичок, скільки розвиток творчого мислення. У століття комп'ютеризації від молодого покоління вимагається не просто діяти за якимось зразком, а застосовувати творчий підхід до вирішення різноманітних завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання творчості, творчих здібностей і творчої діяльності завжди були й залишаються в центрі уваги багатьох учених як вітчизняних, так і зарубіжних наукових шкіл. Над проблемою розвитку творчих здібностей особистості працювали видатні постаті педагогічної науки, як: П. Блонський, О. Духнович, Я. Коменський, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Мета статті – виявити особливості розвитку креативного мислення на уроках української мови та літератури

Виклад основного матеріалу. Креативному процесу присвячено багато спеціальної літератури. Л. Шаргіна, розкриваючи технологію розвитку креативності, зазначає, що Ганс Сельє, аналізуючи питання про те, хто по-

винен займатися наукою і які здібності найнеобхідніші для цього, виокремлює в механізмі наукової творчості сім стадій. При цьому першою розглядається «любов або принаймні бажання, тобто пристрасна жага до пізнання», а це означає, що творчий процес починається з мотивації [6, с. 12].

Зважаючи на те, що урок залишається основною формою організації освітнього процесу, то для вирішення цього кола питань треба планувати такі уроки, які організаційно та методологічно забезпечать процес формування й розвитку креативного мислення учнів на уроках української мови та літератури.

О. Мазуровська з'ясовує, що технологія розвитку креативного мислення допоможе педагогам розв'язати такі завдання:

- 1) засвоєння предметних знань, умінь і навичок;
- 2) оволодіння методами роботи з інформацією;
- 3) створення стійкої мотивації до навчання;
- 4) готовність до роботи з новою інформацією, до пошуку аргументованих шляхів розв'язання проблем, до спілкування з іншими;
- 5) спонукання до самоосвіти, прийняття зважених рішень, обміну думками [2, с. 14].

Сучасного учня досить важко мотивувати до пізнавальної діяльності, до пошуку шляху, до мети в сучасному полі інформації та комунікації. Це відбувається тому, що діти часто відчувають серйозні труднощі в сприйнятті навчального матеріалу. Труднощі викликає самостійний пошук, обробка, організація інформації та створення своїх інформаційних об'єктів.

О. Туриніна наголошує: «Якщо казати про так звану «природу» креативності, не слід забувати, що креативність не володіє «природою», що вона невластива особистості від народження. Креативність – це певний гіпотетичний людський потенціал або здатності, які притаманні мисленнєвій діяльності» [5, с. 31].

Креативний урок відрізняється від традиційного. Він будується за системою Т-Блок. У цьому сенсі педагогічна система ТРВЗ і розвиток творчих здібностей школярів надають унікальні можливості для формування креативного мислення здобувачів освіти.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях все частіше ведуться дискусії щодо застосування ТРВЗ на уроках. Л. Новік зазначає, що «Освітній процес перетворюється з репродуктивної схеми: готові знання – засвоєння знань – контроль міцності засвоєння знань на схему пошукової пізнавальної діяльності: проблема – багатоваріантний пошук рішення – вибір оптимального рішення за критеріями ТРВЗ» [3, с. 35].

«Вчися мислити сміливо!» – ось основна ідея даної педагогічної системи. ТРВЗ-педагогіка – це педагогічна система, яка спрямована на розвиток у дитини творчого мислення для ефективного вирішення завдань.

Крім навчання творчої діяльності, в завдання ТРВЗ-педагогіки входить ознайомлення учнів з прийомами творчої уяви, розвиток уміння й навички розв'язання винахідницьких завдань.

Внутрішня потреба в творчій діяльності розглядається психологами й педагогами як об'єктивна закономірність розвитку особистості. За твердженням Л. Виготського, творчість – норма дитячого розвитку, схильність до творчості взагалі властива будь-якій дитині. Однак, беручи участь у творчій діяльності, людина може діяти, керуючись певним зразком (пасивно-наслідувальна діяльність), може з багатьох запропонованих варіантів рішення самостійно вибрати один (активно-наслідувальна), і, нарешті, вона може придумати, створити якісно нове (творча діяльність) [1, с. 102].

Кожен учень на певному етапі навчання здатний до якогось з цих типів діяльності в більшій чи меншій мірі. І це повинен ураховувати вчитель.

Креативність охоплює певну сукупність розумових й особистісних якостей, що визначає здатність до творчості.

Формування та розвиток здібностей передбачає засвоєння індивідом вироблених людством у процесі суспільно-історичного розвитку способів діяльності, які тісно пов'язані з суспільною організацією праці та пристосованою до неї системою освіти.

Якісний рівень розвитку здібностей виражається поняттям талант (сукупність здібностей, яка дає змогу отримати оригінальний продукт) і геніальність (здібності здійснювати зрушення в певній сфері).

Творчі здібності дитини необхідно розвивати вже в дошкільному віці. Але саме в школі починається процес формування творчо розвиненої особистості. Особливе завдання в цьому процесі належить урокам української мови та літератури. Ці предмети в рівній мірі сприяють розвитку творчого мислення, духовного насичення учнів.

В. Рогозіна в своєму дослідженні ототожнює творчі здібності з особливим видом розумових здібностей. Особливими вони є тому, що можуть створювати мислительну діяльність за межами вимог, відхилятися від традиційних норм, генерувати різноманітні оригінальні ідеї та знаходити способи їх практичного вирішення [4, с. 29].

Оскільки важливим для успішної навчальної діяльності є власна діяльність школяра, то концепція Нової української школи спрямована на широке застосування методів викладання, заснованих на співпраці (ігри, про-

екти – соціальні, дослідницькі, – експерименти, групові завдання тощо); залучення учнів до спільної діяльності, що сприятиме їхній соціалізації та успішному перейманню суспільного досвіду.

Головне в творчості – це не зовнішня, спонтанна активність, а так звана внутрішня, тобто включення уяви для вирішення будь-якого освітнього завдання. Ось таку творчу активність і повинен пробудити вчитель у кожного учня. Немає сумніву в тому, що подібна активність притаманна кожній дитині, її просто необхідно спрямувати в реальне освітнє середовище.

Коли працює уява, фантазія, дитина починає по-іншому бачити, відчувати, діяти. Вона не може відмовчуватися, не діяти. Образи, створені уявою, конкретизуються, матеріалізуються в ході практичної діяльності.

Усі уроки з розвитку творчих здібностей будуються з урахуванням творчої активності учнів. Планована педагогічна ситуація продумується з опорою на досягнення учнів, на те, що вони вміють і знають, з урахуванням їх творчих можливостей.

На уроках української мови та літератури, це буде особлива чуйність до слова, до його відтінків, до звучання. Розвиваючи на даному етапі творчу активність здобувача освіти, ми допомагаємо йому набутти впевненості й на інших предметах шкільного курсу.

Висновки. Людина, що володіє яскравою мовою, уявою, творчою ініціативою, прекрасно уживається в світ будь-якої професії, їй легко спілкуватися з людьми різних соціальних верств суспільства. Ось це соціальне замовлення в кінцевому підсумку і мріє виконати вчитель-словесник, розвиваючи інтерес до слова на своїх уроках. На таких уроках важливий процес пізнання, в якому учень є активним учасником. Він сам шукає шляхи до сприйняття нового матеріалу, а вчитель його тільки спрямовує.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: психологический очерк. Москва: Просвещение, 1991. 193 с.
2. Мазуровська О. В. Розвиток творчого мислення учнів: метод. посіб. Вінниця: ММК, 2016. 38 с.
3. Новік Л. Основний інструмент ТРВЗ. *Відкритий урок*. 2010. №4. С. 31-37.
4. Рогозина В. Педагогические условия развития творческих способностей на уроке. *Воспитание школьников*. 2007. №4. С. 28-30.
5. Туриніна О. Л. Психологія творчості: навч. посіб. Київ: МАУП, 2007. 160 с.
6. Шаргіна Л. Технологія розвитку креативності. Київ: Шк. світ, 2010. 160 с. (Серія «Психологічна скарбничка»)

С. М. Сушко,
учитель початкових класів КЗШ №46,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
старший вчитель

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розкривається проблема визначення шляхів розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами особистісно-орієнтованого навчання.

Ключові слова: нова українська школа, інноваційні технології, особистісно-орієнтоване навчання, творчі здібності.

Постановка проблеми. Зміни в суспільному житті й свідомості вимагають від нас, педагогів, визначити нову мету навчання та виховання – розвиток інноваційної особистості, здатної до життєтворчості та самореалізації в нових соціальних умовах незалежної України.

Концептуальне осмислення провідних проблем національної освіти переконує в тому, що демократизація, гуманізація й гуманітаризація їх неможливі без формування світогляду, цілеспрямованості, самостійності та інших якостей і рис, які формуються в учнів у процесі навчальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні вимоги до реалізації особистісного підходу поступово визначалися в дослідженнях таких відомих вчених: В. Давидов, В. Моляко, В. Рибалка, В. Серіков, І. Якиманська та інші. Усі вони зазначали, що головним стратегічним напрямком розвитку світової та вітчизняної системи освіти є розвиток особистості учня й учителя, технологізація процесу навчання, що лежать у площині освітнього процесу.

Мета статті – визначення шляхів розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами особистісно-орієнтованого навчання

Виклад основного матеріалу. Упродовж останніх років у методології початкової освіти все виразніше утверджуються цінність особистісного розвитку й виховання дитини, зосередженість на потребах навчання, які в школі мають набувати особистісно-розвивальної спрямованості. Сутнісними ознаками цих змін є індивідуалізація, пристосування будь-якої методики викладання до можливостей учня, створення умов для саморозвитку й самонавчання, співпраця та співтворчість між школярами й учителями, переважання навчального діалогу, ситуація вибору та відповідальності.

В освітньому середовищі Нової української школи ставляться нові пріоритети у визначенні цілей навчання. Цінною є не лише сама істина, але

й сам процес її пізнання, пошуку, спроби, помилки – тобто все, що розвиває творчу думку школяра.

Особистісно-орієнтоване навчання – це передумова активної пізнавальної діяльності учнів: нестандартна, цікава, творча робота, яка пробуджує в дітей інтерес до знань, сприяє емоційному, духовному та інтелектуальному розвитку школярів.

Особистісно-орієнтований підхід, визначає І. Бех, має суттєво гуманізувати навчально-виховний процес, наповнити його високими морально-духовними переживаннями, утвердити взаємини справедливості й поваги, максимально розкрити потенційні можливості дитини, стимулювати її до особистісно-розвивальної творчості [1, с. 86].

Особистісно-орієнтований підхід до дитини в системі початкової освіти, на думку І. Біленко, можливий за таких умов:

- переорієнтації освітнього процесу на активні методи навчання й виховання;
- педагогічного прогнозування на використання засобів передбачення результатів педагогічного впливу на особистість учня;
- соціальної та психолого-педагогічної діагностики учасників освітнього процесу;
- залучення вчителів й учнів до пошуково-дослідницької діяльності;
- проектування розвитку особистості учнів [2, с. 6].

Учитель сучасної школи повинен знати головні методологічні положення, що відбивають природу здібностей людини. Провідного значення в процесі розвитку здібностей надають особистісним детермінантам, їх можна виокремити в три групи:

- вікові: сензитивні періоди, адекватність методів навчання та розвитку дитини сензитивним періодом, віковим можливостям;
- індивідуальні: продуктивне використання в процесі діяльності своїх особливостей відповідно до вимог цієї діяльності; наприклад, певні характеристики темпераменту, задатків можуть бути передумовою високої продуктивності в певному виді діяльності;
- власне особистісні, що сприяють розвитку цілісної особистості: її спрямованість, саморозвиток, характер, саморегуляція, рефлексія, свідоме ставлення до того, чим вона займається: ставлення до себе, як до індивідуальності, формування в особистості знань, що мають суб'єктивний, індивідуалізований, сповнений внутрішніх переживань зміст.

До педагогічних умов розвитку і формування творчих здібностей відносять використання вчителем інноваційних технологій та ефективних ме-

тодів навчання.

Важливою умовою розвитку творчих здібностей є співпраця вчителя й учня та емоційно-психологічна атмосфера.

Створення атмосфери довіри між учителем й учнем, відвертості, підтримки та оптимізму, що залучає інших, – ось умови, що формують творчу особистість у цілому, і творчі здібності зокрема.

Для того, щоб учням дійсно було цікаво, щоб вони не втратили інтерес до навчання, потрібно створювати всі умови для розвитку здібностей, творчого мислення учнів, самовираження їх особистості в різних видах діяльності. Одноманітне, шаблонне повторення одних і тих же дій відвертає потяг до навчання. Тому учням поряд із стандартними завданнями слід пропонувати такі, які вимагають мислення, творчих пошуків, оригінальності, винахідливості. Саме такі творчі завдання допомагають розвинути в учнів пізнавальні процеси – пам'ять, увагу, уяву, логічне мислення.

Забезпечення розвитку творчих здібностей учнів ставить високі вимоги до особистості вчителя. Адже технологія формування творчого учня орієнтована на особистість.

Серед шляхів розвитку творчих здібностей, пізнавальної активності, самостійності, самореалізації дітей підкреслюється необхідність використання в роботі з учнями початкових класів різноманітних завдань – навчальних, розвивальних, пізнавальних, інтелектуальних, нестандартних, творчих.

На думку Н. Цуркан, усі творчі завдання допомагають виявити індивідуальні особливості учнів, намітити перспективи подальшого розвитку творчого потенціалу кожної дитини, зробити навчання більш захоплюючим і цікавим [4, с. 58].

У концептуальних засадах реформування середньої школи зазначається, що «Проголосивши людину найвищою цінністю, наша держава стала на шлях втілення гуманістичних ідей у педагогічну теорію і практику. Тому навчання у сучасній школі має забезпечувати оптимальні передумови для самореалізації особистості школяра, розкриття усіх закладених у ній природних задатків, її здатності до свободи й творчості» [3].

Отже, створення сприятливих умов для розвитку й навчання учнів, які здатні критично мислити, бути ініціативними, спрямовувати свою діяльність на пошук сучасних ідей, істин, тверджень можливе за умови реалізації нових підходів навчання відповідно до ідей Концепції нової української школи. Це, в свою чергу, не можливо без вчителя початкової школи, який є основоположником, фундатором розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.

Тому перед учителем стоїть завдання не повідомити матеріал і перевірити знання, а виявити досвід учнів щодо викладеної вчителями інформації. Змінилася й режисура уроку. Учні співпрацюють у діалозі з вчителем, висловлюють свої думки, діляться інформацією, обговорюють те, що пропонують однокласники, відбирають під керівництвом учителя той матеріал, що закріплений науковими знаннями.

Висновки. Школа є тією лабораторією, де навчають і виховують, відкривають можливості кожної дитини, допомагають їй розвивати власні здібності й потреби. Початкова ланка – фундамент шкільного навчання, адже саме тут закладається основа для формування особистості майбутнього громадянина.

Враження шкільного дитинства відкладаються в пам'яті на все життя і впливають на подальший розвиток дитини. В емоційному сприйнятті дитинства зароджуються витoki майбутньої творчої особистості, тому залучаючи дітей до творчості, створюючи постійно «ситуацію успіху», поважаючи дитину, ми в змозі виховати творчо працюючу особистість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-методичний посібник. Київ: ІЗИН 1998. 204 с.
2. Біленко І. Початкова школа в контексті інноваційних освітніх змін : використання сучасних технологій, форм та методів у початковій освіті. *Методист.* 2017. №2. С. 3-7.
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / МОН 27.10 2016: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 12.10. 2019)
4. Цуркан Н. Розвиток творчої особистості молодшого школяра в умовах модернізації початкової освіти. *Початкова школа.* 2017. №3. С. 57-58.

Н. С. Тішечко,
учитель початкових класів КЗШ №125,
спеціаліст I кваліфікаційної категорії

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядається проблема формування соціально-комунікативних компетентностей молодших школярів.

Ключові слова: молодший школяр, соціальні компетентності, комунікативні компетентності, спілкування.

Постановка проблеми. Початкова ланка освіти посідає вагоме місце в реформуванні сучасної освіти. Саме тут закладаються основи загальноосвітньої підготовки школярів. У положеннях Концепції Нової української школи акцентується увага на важливості формування ключових компетентностей молодших школярів. Завдання реформування мовної освіти в Україні спрямоване на розвиток комунікативної компетентності як однієї з ключових компетентностей початкової школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впровадження інноваційних технологій навчання з метою ефективного впливу на формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку розглядають сучасні дослідники М. Вашуленко, О. Корніяка, І. Осадченко, М. Стельмахович, Л. Скуратівський, О. Савченко, В. Юрченко та ін.

Мета статті – визначити шляхи формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Важливим завданням сучасної освіти є виховання духовно-морального, відповідального, ініціативного й компетентного громадянина.

С. Мартиненко наголошує, що «... молодший шкільний вік вважається основним періодом набуття соціального досвіду, передумовою функціонування механізмів розвитку особистості та орієнтації її життєдіяльності, це один із найважливіших періодів формування особистості. У цьому віці інтенсивно розвиваються природні задатки, формуються моральні якості, виробляються риси характеру» [4, с. 42].

Шкільне життя на кожному кроці ставить вимоги до компетентності дитини, її гнучкості, вміння вирізняти головне й другорядне, її здатності до одного пристосовуватися, а іншому – чинити опір, відстоюючи власну гідність.

Загальновідомо, що школа покликана формувати цілісну систему універсальних знань, умінь і навичок, а також досвід самостійної діяльності та

відповідальності учнів, що підтверджується сформованою соціальною компетентністю.

О. Корніяка, розглядаючи процес розвитку соціально-комунікативної компетентності молодших школярів, визначає, що у дітей є досить стійка потреба використовувати соціально схвалювані форми спілкування, але вона проявляється тільки в спілкуванні зі значущими для молодшого школяра дорослими; мотивом вступу в контакт з оточуючими є об'єктивна необхідність; потребує встановлення емоційного контакту зі співрозмовником тільки в момент сильних емоційних переживань [3, с. 191].

Починати роботу з формування соціальної компетентності учнів потрібно з початкових класів, тому що молодший шкільний вік – це перший період системного залучення дитини до громадського життя. С. Данилейко наголошує, що саме в цьому віці відбувається ряд особистісних утворень, необхідних для формування соціальної компетентності молодших школярів, а саме:

1) мотивація соціально значущої діяльності, в межах якої орієнтація на успіх є позитивною основою для формування соціальної компетентності, оскільки вона спрямована на досягнення конструктивних позитивних результатів, що визначає особистісну активність дитини;

2) діалогічність свідомості, критичність до себе та до інших людей; дитина стає здатною до адекватної самооцінки, а задоволеність собою й досить висока самооцінка виступають важливими складовими соціальної компетентності;

3) уміння керувати психічними процесами розвитку пізнавальної сфери, які створюють основу становлення здатності до довільної регуляції поведінки;

4) складається новий тип відносин з людьми, засвоюються певні соціальні норми, втрачається орієнтація на дорослого й відбувається зближення з групою однолітків, де необхідними стають навички конструктивної взаємодії; молодший школяр починає розуміти, що від його поведінки залежить розв'язання різних життєвих ситуацій, а це означає, що відбувається формування навичок конструктивної поведінки в проблемних ситуаціях [1].

Основи спілкування людини закладаються в дитинстві й чільне місце в цьому процесі посідає школа. Сучасні вимоги суспільства у сфері вітчизняної системи освіти зміщують акцент зі знаннєвої на компетентісну парадигму, в тому числі в початковій школі. Чільне місце серед міжпредметних компетентностей належить комунікативній компетентності, яка є метою та засобом у навчальній діяльності молодших школярів і формується в результаті систематичної навчальної роботи із застосуванням різноманітних засобів змісту освіти.

На думку В. Юрченка, комунікативна компетентність молодших школярів – це інтегральна якість особистості, до складу якої входить чимало компонентів [5, с. 61].

Чільне місце в процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів посідає сприйняття й навчання дітей цього віку комплексно, як особистості, яка розвивається.

Основна відповідальність за процес формування комунікативної компетентності молодшого школяра зазвичай лягає на плечі вчителя початкової школи. О. Дубасенюк вказує на важливість готовності вчителя до формування комунікативної компетентності школярів і підкреслює важливість наявності в нього низки розвинених груп умінь.

По-перше, гностичних умінь, які передбачають уміння вчителя, з одного боку, аналізувати психолого-педагогічну літературу, а з іншого, виявляти рівень розвитку мовленнєвої діяльності учнів.

По-друге, проєктувальних умінь, які забезпечують здатність педагога прогнозувати й передбачати розвиток мовленнєвої діяльності кожного учня та групи в цілому, моделювати цілі, завдання, зміст і засоби мовленнєвої діяльності відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів, а також прогнозувати власну систему мовленнєвої діяльності.

По-третє, конструктивних умінь, що допомагають планувати спільно з учнями мисленнєво-мовленнєву діяльність, відбирати її доцільні форми та методи, передбачати труднощі в її реалізації, конструювати її новітні засоби та прийоми.

По-четверте, комунікативних умінь, щоб будувати доцільні стосунки з учнями, батьками, колегами; створювати сприятливе середовище для розвитку мовленнєвих інтересів, здібностей, нахилів учнів; регулювати міжособистісні стосунки в класі, групі; уміло орієнтуватися в педагогічних ситуаціях, знаходити гуманні способи їх розв'язання; керувати власними емоціями й поведінкою.

По-п'яте, організаторських умінь, щоб стимулювати розвиток мовленнєвих умінь колективу учнів і кожного учня окремо, їх активність, ініціативу; спільно з учнями організовувати їх щоденну мовленнєву діяльність, наповнюючи її цікавими творчими справами; сприяти накопиченню в учнів мисленнєво-мовленнєвого досвіду, організовувати власну мовленнєву діяльність [2, с. 103].

Висновки. У процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів вирішальна роль належить учителю. Для успішної реалізації цього завдання вчитель має володіти низкою вмінь: гностичними, проєк-

тувальними, конструктивними, комунікативними та організаторськими. Результативність процесу формування комунікативної компетентності молодших школярів значною мірою залежить від розуміння сутності особистості людини.

Успіх процесу формування комунікативної компетентності молодших школярів значною мірою залежить від розуміння вчителем сутності особистості людини й реалізації цих ідей в освітній практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилейко С. І. Шляхи формування соціальної компетентності учнів початкової школи: матеріали III Міжнародної наукової інтернет-конференції «Інновації та традиції в сучасній науковій думці»: <http://intkonf.org/danileyko-si-shlyahi-formuvannya-sotsialnoyikompetentnosti-uchniv-pochatkovoyi-shkoli>. – (дата звернення 10.11.2019).
2. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: монографія / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонова. Житомир: Житомирський держ. універ., 2003. 192 с.
3. Корніяк О. М. Сучасні підходи до вивчення комунікативної компетентності особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2009. №3. С. 180-194.
4. Мартиненко С. Як зберегти психічне здоров'я дитини: поради вчителям і батькам. *Початкова школа*. 2014. №5. С. 41-43.
5. Юрченко В. І. Формування в учнів комунікативної компетентності – важливе завдання початкової школи. *Імідж сучасного педагога*. 2013. №4 (133). С. 59-62.

А. А. Троїцька

*учитель початкових класів КЗШ I-III ступенів №41,
спеціаліст вищої категорії, старший учитель*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ

У статті проаналізовано дидактичний матеріал, який забезпечує збагачення словникового запасу учнів українською лексикою, формування правильної вимови звуків української мови, розвиток уявлень про цінності, побут і світогляд українського народу.

Ключові слова: компетентності НУШ, звукова культура мови, робота над словосполученням, деформоване речення, робота над текстом, деформовані тексти, робота над медіатекстами, мовленнєві ігри.

Мовно-літературна освітня галузь в Україні спрямована на формування компетентностей, які забезпечать вільне володіння державною мовою в усіх сферах життєдіяльності. Високий рівень опанування мовою є запору-

кою реалізації культурних, соціальних, освітніх потреб громадян, толерантності й взаєморозуміння в умовах багатонаціонального суспільства держави. Тому в умовах освітньої реформи надважливо забезпечити якісні зміни у вивченні державної мови саме в класах з навчанням національних мов.

У «Типовій навчальній програмі української мови для закладів загальної середньої освіти з російською мовою навчання. 1-2 клас» [7] НУШ визначено мету, завдання, принципи та зміст навчального предмету, які обумовлені спорідненістю української й російської мов.

Мета початкового курсу мовно-літературної освітньої галузі (українська мова в закладах з російською мовою навчання) тісно об'єднує комунікативні вміння та соціокультурні компетентності. Ними передбачено формування вмінь спілкуватися українською мовою та встановлення соціальних контактів, забезпечення адаптації до життя в українському соціумі на основі ознайомлення з культурою українського народу.

Однією із ключових компетентностей НУШ є спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами. Дана компетентність передбачає усно й письмово висловлювати та тлумачити поняття, думки, почуття, факти й погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Також це вміння реагувати мовними засобами на соціальні й культурні явища – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час.

Формування комунікативних умінь та соціокультурної компетентності молодших школярів на уроках української мови забезпечують такі змістові лінії програми, як: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово».

Програмою НУШ в межах вивчення курсу української мови передбачено формування основних навичок мовлення: умінь слухати й розуміти співрозмовника, доречно реагувати репліки й питання, розігрувати діалоги за малюнком і пропонуваною уявною ситуацією; будувати невеликі власні висловлювання на основі сприйнятого на слух тексту; добирати заголовки до сюжетних малюнків і створювати текст за їх змістом.

Розвиток навичок зв'язного мовлення в учнів молодших класів реалізується в таких розділах початкової програми: «Аудіювання», «Говоріння», «Взаємодіємо письмово», «Читаємо», «Досліджуємо мовні явища», «Вивчаємо культуру Батьківщини». Велику роль в опануванні вимог цих розділів програми відіграє добір дидактичного матеріалу.

Дидактичний матеріал з розвитку мовлення молодших школярів НУШ являє собою набір вправ, мовленнєвих завдань та ігор, лінгвістичних ситуацій і казок, які доповнюють матеріали, вміщені в підручнику.

Дидактичний матеріал відповідно до різних рівнів складності та етапів вивчення мови в початковій школі розподіляємо на групи: «Звукова культу-

ра мовлення», «Скоромовки. Потішки», «Загадки», «Робота над словосполученням, реченням», «Робота над текстом», «Мовленнєві ігри», «Робота над медіатекстами».

Завдання груп «Звукова культура мовлення», «Скоромовки. Потішки», «Загадки» пропонують матеріал для розвитку мовного дихання, правильної артикуляції звуків, формування орфоепічних норм і швидкості читання. Наприклад, повторити вірші, правильно вимовляючи звуки та наголошуючи склади (Шок-шок-шок – великий мішок. Ішка-ішка-ішка – сидить гарна кішка. Апа-апа-апа – у Миколи гарна шафа. Ошка-ошка-ошка – у Толі є гармошка.)

Скоромовки, потішки, загадки збагачують словниковий запас учнів українською лексикою, формують правильну вимову звуків української мови, розвивають уявлення про побут і світогляд українського народу. Учням пропонується повторювати потішки, скоромовки, правильно вимовляючи звуки та наголошуючи склади (Над шляхом Явдошка шукала волошки. — Явдошко, волошки шукати облиш. Над шляхом ти знайдеш Один лиш шпориш.).

Робота над словосполученнями передбачає:

– утворення словосполучень із рядів запропонованих слів (Чашка, зайчик, річка. Глибока, пухнастий, рожева);

– добір правильної граматичної форми слів (*Теплий* дні; не знати *втома*; гратися з *котик*);

– самостійний добір залежних слів (Мріяти (про що?)... Піди (куди?)... Дивитися (на що?)... Пісня (яка?)...);

– добір прикметників до омонімів (ЗамОк, ЗАмок; дорОга, дорогА);

– добір слова серед синонімів (*Спить, куняє, дрімає* (земля, братик). Діти, верби (*сумують, журяться, нудьгують*).

Завдання групи «Деформовані речення» сприяють формуванню вміння сприймати та впорядковувати інформацію, враховувати мінливі умови спілкування, тобто розвивають гнучкість мислення:

– скласти речення зі слів (Сніг, над, заіскрився, полями. Подиху, від, обсипаються, клени, найменшого, вітерцю);

– доповнити речення (Данилко насипав у годівничку для горобчиків Синичкам він приготував А шишкаріків хлопчик пригостить ... *Пропущені слова: зерно, сало, шишки*);

– дібрати за змістом речення слово (Була (*тиха, спокійна*) погода. Дерев (*заніміли, застигли*) в непорушній тиші. (*Велетенські, височезні*) сосни ніби заснули. А вгорі (*чисте, безхмарне*) небо без жодної хмаринки).

Робота з текстами передбачає опрацювання змісту текстів-мініатюр і завдань до них. Завдання (усні та письмові) спрямовані на розуміння текс-

ту, його відтворення, творче доповнення, заміну ключових понять у ньому на протилежні, складання плану:

– В лісі тиша. Тільки подекуди дятли стукають по стовбурах. Вони шукають (Завдання. Доповніть розповідь кількома реченнями про те, що шукає дятел під корою дерев);

– Ну й чудова зима цього року! Випав перший пухнастий сніг. Хлопці готували лижі. У неділю вирушили в похід. Весело провели день відпочинку. (Завдання. Напишіть подібне оповідання на тему: «Навесні» (діти готують велосипеди).

Робота з деформованими текстами привчає учнів до правильного висловлення думок і самоконтролю, стимулює їхню пильність:

– поділити текст на речення. Записати, поставити потрібні розділові знаки (Юркові шість років тепер він учень хлопчик ходить до першого класу тато купив сину портфель там лежать пенал зошити буквар олівці.);

– скласти та записати зв'язний текст із речень (Дітям хотілося швидше добігти до школи. Був холодний осінній ранок. Падав дрібний дощ. Та раптом Злата з Владиком зупинилися здивовані. Перед ними на стежині сиділо мокре кошеня і нявчало. Діти вирішили взяти тваринку до школи.);

– прочитати текст, знайти в ньому завдання та виконати, записати (Маленьке телятко вперше вийшло з мамою на галявину. Хитаючись на високих тоненьких ніжках, воно здивовано озиралося навкруги... . А що воно побачило, ти дізнаєшся, коли доповниш речення. Зелені дуби нагадували оксамитовий... . То тут, то там червоніли голівки... . На тоненьких ніжках похитувались біленькі... з жовтими... . Зелені коники співали...).

Вправи на редагування текстів спрямовані на засвоєння учнями знань про текст та на відпрацювання вмінь будувати власні стилістично правильні зв'язні висловлювання:

– відновити вірш. Обґрунтувати вибір слів. Яке слово найчастіше зустрічається у тексті? Чому? Скласти побажання для України зі спонукальними реченнями (Моя Батьківщина – моя... (Україна)! Тобі зараз тяжко, бо в тебе...(війна,) А хочеться жити у вільній країні, Себе збережи – ти така є... (одна)! У кожного в серці одна лиш...(надія) – Про мир і добробут на нашій землі! ... (Єдина) країна – це всі розуміють і лиш росіяни сприяють війні.)

Завдання до текстів для учнів молодшої школи НУШ повинні бути спрямовані на формування вмінь складати висловлення за коротким сюжетом, за початком, кінцівкою чи основною частиною; створювати розповіді за поданим обрамленням, а також критично коментувати тексти, висловлювати свої погляди щодо розглянутої теми.

Робота над медіатекстами формує навички розрізнення та створення основних медіажанрів. Школярі вчать аналізувати їх структуру, знайомляться з їхніми реквізитами. Їх можна трансформувати відповідно до змістових ліній програми з української мови та компетентностей НУШ:

– зробити власноруч фотознімок своєї сім'ї за улюбленим заняттям. Придумати назву. Скласти розповідь про себе і свою родину;

– вгадати, про що говорять люди на фото (з журналу, газети), та розіграти діалог, використовуючи звертання та етикетні слова;

– намалювати та скласти текст афіші до вистави «Два півники» шкільного театру;

– створити текст реклами йогурту;

– уявити, що ви знайшли на вулиці загублене цуценя. Скласти текст оголошення про пошук власника, зазначивши опис цуценяти, місце, де знайшли і свої контакти;

– порівняти казку про Котигорошка із сучасним мультфільмом. Знайти спільне та відмінне;

– колективно озвучити знайомий або незнайомий мультфільм (вимкнувши звук під час перегляду).

Мовленнєві ігри – це завдання, які підвищують інтерес до вивчення мови. Їх можна проводити індивідуально, в парах і групах, як на уроках розвитку мовлення, так і під час вивчення мовних тем, добираючи відповідний матеріал. Наочність під час мовленнєвих ігор розвиває уяву, спостережливість, увагу та творче мислення:

– «Шифрувальник». З поданих букв скласти слова (Л Т Б А Н К Й И; О Б Н Е; А Д О Г О Р; А М К Р О Ш А; Г А К И Н; І В Е Т; А Р К І Ч);

– від поданих слів утворити нові, замінюючи першу літеру (Від, бій, порт, рік, вір, мак, січ, нірка, комашка, сито, віз, майка, коза, козел, тачка, баштан);

– «Плутанина». Зібрати слово зі складів (лень ма кий, чин дів ка, га кни, ний о хай, ло дже ре, зка ка, ко ло со вей, ня виш, ко яб лу, ві те зор ле, біль мо то ав, ка со ба, ше ня ко, пунь шам, зак ко);

– «Музикальні слова». Придумати слова, у яких звучатимуть ноти (До, ре, мі, фа, соль, ля, сі);

– «Мовні приклади». Потрібно додати або відняти склади і букви, щоб скласти слово (ЛИК+МОН+БА-КБА=___ АЧО+ВЕЛ+НІС-АЛ-ІС=___ БУ-БА+ЛИ+КОК-АОК=___ КІЗ+ОЛ+НЬ+КАТ-ЛТ=___).

Обираючи той чи інший вид вправ, необхідно враховувати можливості учнів класу, узгоджувати вправи з навчальним матеріалом уроку, систематично працювати над формуванням мовленнєвих умінь школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Говоримо, читаємо, пишемо: зошит з розвитку зв'язного мовлення. 2 клас / Будна Н.О., Головка З.Л., Рябова С.І. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2006. 64 с.
2. Добровольська Л.Н., Чорновіл В.О. Національно-патріотичне виховання молодших школярів – пріоритетний напрям діяльності педагогів. Черкаси, 2016. 135 с.
3. Каніщенко А. П. Уроки розвитку зв'язного мовлення в початкових класах: методичний посібник для вчителя. Київ: Рута, 2000. 128 с.
4. Крикун М. Роль слова в розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. *Початкова школа*. 2003. №11. С. 27-35.
5. Павленко Л. Розвиток зв'язного мовлення. Нестандартні уроки. 1-4 класи. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2007. 160 с.
6. Сапун Г. Збірник диктантів і завдань для тематичного опитування. Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. 132 с.
7. Українська мова для закладів загальної середньої освіти з російською мовою навчання 1-2 клас. Типова навчальна програма / Колегія Міністерства освіти і науки. Київ, 2018.

Л. М. Хоменко,

*учитель початкових класів КЗШ №32,
вчитель вищої кваліфікаційної категорії,
вчитель-методист*

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЖИТТЄЗДАТНОЇ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкривається доцільність використання сучасних педагогічних технологій у початковій школі.

Ключові слова: творча особистість, педагогічна технологія, формування особистості.

Постановка проблеми. Нові цілі модернізації освітньої галузі, визначені низкою нормативних документів, спрямовані на розвиток національної системи освіти, що має відповідати вимогам часу й потребам особистості, яка здатна реалізувати себе в суспільстві, що постійно змінюється.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині є багато визначень поняття «педагогічна технологія» – понад триста. Залежно від того, як автори уявляють структуру й складові навчального процесу, ці поняття трактуються як:

– системний метод (С. Гончаренко, І. Дичківська, О. Євдокімов): «Педагогічна технологія – це системний метод створення, використання й ви-

значення всього процесу викладання й засвоєння знань з урахуванням технологічних і людських ресурсів та їх взаємодії з метою оптимізації форм освіти», – таке визначення знаходимо у І. Дичківської [2, с. 45];

– педагогічна (дидактична) система; О. Савченко зазначає, що «Технологія навчання – це складова процесуальна частина дидактичної системи» [4, с. 54];

– педагогічна техніка (І. Зязюн, А. Гін, М. Красовицький); В. Безпалько наголошує: «Педагогічна технологія – це змістовна техніка реалізації навчального процесу» [1, с. 99].

Мета статті – дати характеристику сучасних педагогічних технологій, які стимулюють становлення та розвиток життєздатної творчої особистості дитини молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Актуальність проблеми технологізації освіти пояснюється стрімким поширенням різних інновацій, у тому числі нових педагогічних технологій, з одного боку, та з іншого – недостатнім володінням педагогами цими педагогічними технологіями. Використання в педагогічній діяльності різних педагогічних технологій дозволяє педагогам підвищити мотивацію учнів, професійно-практичну спрямованість занять, і відповідно, досягнути більш гарантованих запланованих результатів у своїй професійній педагогічній діяльності.

Першим засновником технології як окремої наукової дисципліни вважається Йоганн Бекман, відомий своїми творами з технології, та завдяки якому вона й отримала свою назву. Вживання поняття «технологія» щодо освітньої галузі, на думку М. Кларіна, є метафорою, яка походить від сприйняття школи як фабрики або конвеєрного виробництва [3, с.11]. Ця метафора навчання здається цілком доречною й з огляду на теорію філософа Ортегі-і-Гассета про наукове пізнання, початок якого повністю ототожнюється з двома надто різними об'єктами, щоб дійти висновку про їх хоча б часткову тотожність, яка і буде визнана дійсною.

Використання поняття «педагогічна технологія» пов'язується з багатьма чинниками. По-перше, стрімкий розвиток науково-технічного прогресу зумовив технологізацію не тільки виробничої галузі, а й втрутився в гуманітарні галузі знань. До того ж технічний розвиток збагатив арсенал засобів навчання, значно розширив його можливості. По-друге, звернення до технології зумовлювалося незадовільним станом традиційних форм і методів навчання. Сам термін «технологія» стосовно навчального процесу було вжито в 1886 р. американцем Дж. Саллі. Але поширення він набув значно пізніше.

Сучасні технології в освіті розглядаються як засіб, за допомогою якого може бути реалізована нова освітня парадигма. Тенденції розвитку освітніх технологій безпосередньо пов'язані з гуманізацією освіти, яка сприяє самостановленню та розвитку життєздатної творчої особистості молодшого школяра.

Учитель, який формує творчу особистість, повинен бути новатором за суттю своєю. Тільки тоді нові ідеї, прогресивні принципи та прийоми допоможуть йому створювати нові педагогічні технології, впроваджувати різноманітні інновації в освітній процес.

І тільки тоді буде перебудовано всю систему виховання й навчання в бік підвищення її ефективності.

Формування особистості – це становлення її як суб'єкта діяльності, спілкування, власного розвитку. Становлення суб'єкта полягає в постійному удосконаленні особистісного потенціалу, всебічному й гармонійному розвитку особистості, в процесі творчої інтегрованої діяльності й співробітництва. Суб'єктом особистість стає, коли сформована моральна позиція в колективі, ціннісне ставлення до праці як життєвої потреби, як домінуючого способу суспільного самоутвердження, самореалізації природних сил, як творчості.

На сучасному етапі розвитку освіти початкова школа не може залишатися осторонь від процесів модернізації, які відбуваються нині в усьому світі, і в Україні зокрема.

Сучасна школа повинна не просто виховувати учнів і давати їм ґрунтовні знання, а озброїти їх прийомами творчої пізнавальної та практичної діяльності, розвинути творчі здібності, підготувати до активної практичної діяльності.

Мета сучасної початкової школи – забезпечити подальше становлення особистості дитини, цілеспрямовано виявляти й розвивати здібності, формувати вміння та бажання вчитися, тож дуже важливо відчутти її індивідуальність, відшукати ті методичні форми, що сприятимуть збагаченню й розвитку творчого потенціалу, розкриттю здібностей дитини, бажанню і вмінню вчитися, відчувати радість пізнання.

Становлення та розвиток життєздатної творчої особистості насамперед передбачає впровадження в навчальну практику гуманістичного принципу організації освіти, коли в центрі освітнього процесу знаходиться особистість учня з її потребами, інтересами та можливостями, а вчитель з набором педагогічних форм, методів і засобів виконує таку функцію, яка не допустить згубної дії зовнішніх чинників на розвиток творчих здібностей учнів, і певною мірою стимулює останні.

Проте, на думку О. Середи, визнання пріоритету освітніх інтересів учнів саме собою не забезпечує створення комплексу необхідних умов для ефективного розвитку в них творчих здібностей [5, с. 62].

Розвитку творчих здібностей учнів сприяє також упровадження відкритих методів навчання, що передбачають дискусії, оригінальні експерименти, учнівські проекти тощо. Дбаючи про становлення та розвиток життєздатної творчої особистості, маємо вчити їх не тільки тому, як розв'язувати ті чи інші проблеми, а й тому, де можна знайти відповідь на поставлені запитання. Уже в молодшому шкільному віці учні мають уміти користуватися довідковою літературою, знати, кому яке запитання можна поставити.

Початкова школа сьогодні – це школа самореалізації особистості. Тому перед учителями початкових класів постає завдання – не тільки дати дітям суму знань, а й навчити спілкуватися, розв'язувати проблеми, знаходити вихід із нестандартних ситуацій, тобто ці знання застосовувати.

Учні повинні бути не об'єктами, а суб'єктами навчання: вміти оцінити проблему, в предметній дискусії обрати правильні варіанти, довести правильність своїх міркувань, відмовитись від хибних, уміти аналізувати причини помилок. Внаслідок цього в учнів розвиватимуться якості творчої особистості: уява, фантазія, ініціативність, прагнення до самоосвіти, критичне мислення.

Отже, для підвищення ефективності освітнього процесу під час проведення уроків у початковій школі, необхідно використовувати сучасні педагогічні технології. Завдання вчителя – не давати готові знання учню, а компетентно організувати самостійний пізнавальний процес. Відтак, потрібно використовувати в своїй педагогічній практиці технології, які реалізують особистісно-орієнтоване навчання, які забезпечують залучення кожного учня до активного пізнавального процесу.

Висновки. Пріоритетом навчання має стати не засвоєння учнями певного обсягу знань, умінь і навичок, а й уміння молодших школярів вчитися самостійно, здобувати знання та вміти їх переробляти, відбирати потрібне, міцно їх запам'ятовувати та пов'язувати з іншими.

Впровадження сучасних педагогічних технологій створюють умови для підвищення якості навчання, пізнавальної активності й навчальної мотивації молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпалько В. П. Слагаемые педагогической технологии: метод. пособ. Москва: Педагогика, 1989. 192 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. Київ: Академвидав, 2012. 352 с.
3. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта: пособ. Москва: Знание, 1989. 77 с.

4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ: Генеза, 2002. 368 с.
5. Середа О. Розвиток і формування особистості молодшого школяра в умовах естетичнотворчої діяльності. *Рідна школа*. 2015. №4. С. 60-63.

Л. О. Черевична,
учитель початкових класів КЗШ №32,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
вчитель-методист – «НУШ, інноваційні технології»

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається проблема використання інформаційних технологій, які сприяють розвитку формуванню творчого потенціалу вчителя.

Ключові слова: професійна діяльність, інформаційно-цифрова компетентність, інформаційно-комунікативні технології.

Постановка проблеми. У концепції розвитку нової української школи зазначається, що сучасний учитель, зокрема й початкових класів, має формувати в учнів уміння володіння десятками основними групами компетентностей, що допомагають їм стати успішними та важливими для життя, серед яких виокремлено інформаційно-цифрову компетентність [2].

Нова українська школа – розвиток дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб; формування загальнолюдських цінностей; підтримка життєвого оптимізму; розвиток самостійності; плекання творчості й допитливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідники визнають провідну роль інформаційних технологій у формуванні особистості XXI століття. Питання готовності вчителя початкових класів до роботи з ІКТ широко розкрито в працях О. Дубасенюк, І. Зязюна, Н. Кузьміної, В. Лозової, О. Щербакова, В. Ковальчука, О. Юзик та інших.

Мета статті – визначити роль інформаційних технологій у професійній діяльності вчителя початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Процес реформування освіти в Україні є спробою застосування нових форм роботи в межах традиційної системи. Результативність у роботі досягається шляхом впровадження інформаційних технологій.

Креативний компонент готовності до використання інформаційних технологій у педагогічній діяльності виявляється через відкритість щодо педа-

гогічних інновацій, гнучкість, критичність мислення, творчу уяву. Готовність до такої педагогічної діяльності це особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості.

І. Підласий стверджує, що «нові часи вимагають нових підходів. Лише та технологія спроможна утвердитися, яка співзвучна часові, відповідає його вимогам і можливостям». Тому найважчою для реалізації вважає партнерську технологію, у якій рівноцінними визначаються вчитель та учень, і предмет, процес розгортається з обох боків, «від учня» і «від педагога [4, с. 127].

При підготовці до уроку з використанням інформаційно-комунікативних технологій учитель не повинен забувати, що це урок, а значить складає план уроку, виходячи з його цілей.

При відборі навчального матеріалу він повинен дотримуватися основних дидактичних принципів: систематичності та послідовності, доступності, диференційованого підходу, науковості тощо. При цьому ІКТ не замінюють учителя, а тільки доповнюють його.

А. Шлейхер зазначає, що «у нинішніх школах діти зазвичай вчать індивідуально. Але що взаємозалежнішим стає світ, то більше ми потребуємо талановитих партнерів та організаторів. Інновації мало, коли є витвором окремих людей. Добробут суспільства все більше залежить від умінь людей діяти колективно. Тому школи мусять допомагати учням усвідомити плюралізм сучасного життя. А для цього треба вчити їх співпрацювати...» [7, с. 31].

Застосування інформаційних технологій на уроках є ефективним засобом формування мотивації учіння молодших школярів. Створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини – основна мета, що покладена в основу інноваційних технологій навчання.

В. Воробцова зауважує, що застосування ІКТ має на меті демонструвати певну навчальну інформацію, індивідуалізувати роботу учнів та використовувати на одному уроці як демонстрацію, так й індивідуальну та групову роботу. Для роботи в демонстраційному режимі вчителю достатньо мати на уроці один комп'ютер і мультимедійний проектор, за допомогою якого потрібна інформація виводиться на екран, як правило, у вигляді слайдів (або демонстрації), відеороликів [1, с. 22].

Широкі можливості комп'ютера, якісний підбір програмного забезпечення з предмету дозволяє використовувати персональний комп'ютер на уроках в початковій школі, активізуючи навчальний процес, допомагаючи учням реалізувати тією чи іншою мірою свій прихований творчий потенціал.

ЮНЕСКО розробила міжнародний стандарт «Структура ІКТ-компетентності вчителів», де виходять з того, що вчителям недостатньо бути компетентними в галузі ІКТ і здатними навчати цього учнів. Учителі мають допомагати учням не просто навчатися з використанням ІКТ, а робити це творчо, розвивати співпрацю та вміння вирішувати проблеми, щоб у майбутньому стати ефективними громадянами та працівниками [5].

Уміння та бажання навчатися – це той фундамент, який учитель закладає учням, вибудовуючи стиль своєї професійної діяльності. Тому перед кожним уроком потрібно шукати відповідь на «вічне» запитання: як побудувати навчальну роботу, щоб вона викликала емоційне піднесення у школярів, неодмінно позитивно впливала на їхні почуття й мислення, збагачувала їх досвідом самостійних пошуків і роздумів.

Найбільшою проблемою, з якою стикаються вчителі на початку своєї діяльності на початку роботи – це байдужий дитячий погляд. Далеко не всі вихованці виявляють бажання виконувати додаткові завдання.

Зважаючи на це, вчитель повинен керуватись сьогодні новими інформаційно-комунікаційними технологіями, та новими інтерактивними освітніми моделями, тому що на їх основі здійснюється освітня реформа загалом.

Сучасна школа крокує напрямком впровадження нового режиму освітньої роботи в умовах гуманізації науково-методичної діяльності вчителя, в напрямку забезпечення креативної освіти інноваційної особистості.

Комп'ютерні засоби навчання є інтерактивними, бо вони мають здатність «відгукуватися» на дії учня та вчителя, «вступати» з ними в діалог, що й складає головну особливість методик цього навчання. Комп'ютер можна використовувати на всіх етапах процесу навчання: під час пояснення нового матеріалу, закріплення, повторення, контролю ЗУН.

При цьому, наголошує О. Косован, комп'ютер для дитини виконує різні функції: вчителя, робочого інструмента, об'єкта навчання, ігрового середовища. Основною метою комп'ютерних технологій навчання є підготовка учнів до повноцінної життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства. Комп'ютерні технології дозволяють ставити перед учнем початкової школи пізнавальні й творчі завдання з опорою на наочність і допомагають йому розв'язувати їх [3, с. 7].

Новий підхід до характеру й рівня професійної діяльності сучасного вчителя пов'язаний з бажанням відійти від стереотипів у навчанні, вихованні та розвитку особистості. Він передбачає індивідуально-творчу діяльність педагога, здатного створити й запровадити нові технології, що ефективно реалізують вимоги особистісно-орієнтованого освітнього простору.

Але кожному вчителю, перш за все, слід розуміти, що корінні зміни мають відбутися в його власній професійній діяльності, в роботі його учнів, знати яким чином можна забезпечувати високу якість навчання та виховання в сучасній школі.

Висновки. Ефективне використання ІКТ на уроках забезпечує формування мотивації учіння молодших школярів, допомагає підвищити ефективність уроків, психологічно полегшує процес засвоєння матеріалу учнями, активізує увагу, розширює кругозір, підвищує рівень використання наочності на уроці, формує вміння здобувати інформацію із різних джерел, обробляти її за допомогою комп'ютерних технологій, підвищує продуктивність праці вчителя й учнів, робить урок привабливим і сучасним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воробйова В. В. Використання інформаційних технологій навчання на уроках української мови і літератури. *Використання ІКТ у процесі вивчення української мови і літератури*: наук.-метод. посіб. / за ред. О. В.Чубарук. Біла Церква, 2007. С.19-24.
2. Інноваційні технології для Нової української школи: <https://www.pedrada.com.ua/article/2251-nush-ta-nnovatsyn-tehnolog-v-pochatkovy-shkol>
3. Косова О. Формування ключових компетентностей учнів шляхом упровадження системи розвивального навчання. *Початкова освіта*. Сер. Шкільний світ. 2012. №6. С. 6-9.
4. Підласий І. П. Продуктивний педагог: настільна книга вчителя. Харків: Вид. група «Основа», 2010. 360 с.
5. Структура ІКТ-компетентності вчителів. Рекомендації ЮНЕСКО. Організацію Об'єднаних Націй із питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО). UNESCO та Майкрософт, 2011. 100 с.
6. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи: зб. тез доповідей учасників всеукр. наук.- практи. семінару (Київ, 28 лютого 2018 р.) / за заг.ред. О. Е. Коневщинської, О. В. Овчарук. Київ: Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: Київ, 2018. 61 с.
7. Шлейхер А. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття: пер з англ. Львів: Літопис, 2018. 296 с.

Ж. В. Шишко,
учитель початкових класів КЗШ №46,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ЯК СУЧАСНА ФОРМА НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядається значущість та основні аспекти інтеграції навчального матеріалу в початковій загальній освіті.

Ключові слова: інтеграція, інтегративний підхід, інноваційні процеси.

Постановка проблеми. Разом з активним зверненням сучасної психології та педагогіки до понять інтеграції та інтегративного підходу в навчанні та вихованні – постає проблема теоретичного визначення даних понять та їх адекватного проектування в професійній життєдіяльності особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інтеграції окремих явищ і процесів у педагогіці та психології сьогодні ґрунтовно досліджується. Серед них особливе місце посідає інтеграція наукових понять і художніх образів, елементів світогляду, загальнолюдських цінностей. Низку досліджень із цієї проблеми представляють наукові розробки О. Вознюк, С. Гончаренка, О. Дубасенюк, І. Козловська, О. Полат, Ю. Фокіна та ін.

Мета статті – висвітлення окремих аспектів проблеми навчання молодших школярів на основі інтегративного підходу.

Виклад основного матеріалу. Особливістю початкової школи є те, що діти приходять до школи з різним рівнем готовності до навчання, неоднаковим соціальним досвідом, відмінностями в психофізіологічному розвитку. Початкова загальна освіта покликана допомогти реалізувати здібності кожного та створити умови для індивідуального розвитку дитини.

Інноваційні процеси, що відбуваються сьогодні в системі педагогічної освіти, найбільш гостро ставлять питання про пошуки резервів вдосконалення підготовки високоосвіченої, інтелектуально розвиненої особистості. Сучасні проблеми висувають вимоги навчити дітей мислити масштабами на космічному рівні. Цього можна досягти, якщо в сприйнятті дитини з'єднати знання з кожного предмета в широку цілісну картину світу.

Поняття інтегративності використовують у сучасній психолого-педагогічній науковій літературі часто в загально побутовому розумінні, а саме – як поєднання та тісний взаємовплив різноманітних факторів.

У науково-педагогічній літературі існують різні тлумачення поняття «інтеграція». А. Урсул стверджував, що проблема інтеграції знань виникла в педагогіці одночасно із запровадженням предметного підходу до навчання [5, с. 15].

А на думку М. Іванчука, інтеграція відображає міжнаукові зв'язки в змісті й методах навчання різних дисциплін, при цьому початкові предмети є дидактичним еквівалентом [2, с. 42].

І. Козловська пише: «...найбільш важливою функцією інтегративного навчання є здатність подолати штучні бар'єри між різними аспектами навчання, між навчальними предметами, між школою та побутом, між собою і суспільством, собою і учнем» [4, с. 115].

Отже, інтеграція – це процес пристосування й об'єднання розрізнених елементів в єдине ціле за умови їх цільової та функціональної однотипності, а інтегроване навчання – це навчання, яке засновано на комплексному підході, розглядається через призму цілісної картини світу та не ділиться на окремі предмети.

Інтегрований урок відрізняється від традиційного використання міжпредметних зв'язків, які передбачають лише епізодичне включення матеріалу інших предметів. Предметом аналізу в ньому виступають багатопланові об'єкти, інформація про сутність яких міститься в різних навчальних дисциплінах.

Методичною основою інтегрованого підходу є встановлення внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків у засвоєнні основ наук і розумінні закономірностей навколишнього світу. А це можливо за умови багаторазового повернення до одного й того самого поняття на різних уроках, його поглиблення та збагачення, виокремлення доступних даному віку суттєвих ознак цього поняття. Отже, за основу інтеграції може бути взятий будь-який урок з його усталеною структурою та логікою проведення, у зміст якого буде включена та група понять, яка належить до даного навчального предмету.

У Концепції НУШ виділено такі переваги інтегрованого навчання для учнів: більш чітке розуміння мети кожного предмету в різних контекстах; більш глибоке розуміння будь-якої теми, завдяки її дослідженню через кілька точок зору; краще усвідомлення комплексного підходу, через який предмети, навички, ідеї та різні точки зору пов'язані з реальним світом; вдосконалення навичок системного мислення [3].

Інтеграція створює умови для зближення, взаємопроникнення наук, створення нових галузей і появи нових навчальних дисциплін.

У початковій школі роль інтегруючої ланки здійснює сам учитель, який навчає дітей всьому: й арифметиці, і грамоті, і початковому розумінню природи, і багато чому іншому.

Основа навчання в школі – урок. А завдання вчителя зробити його цікавим, захоплюючим, який би викликав у дітей радість, посмішку, бажання поділитися новими знаннями.

Одним із різновидів нестандартних уроків є інтегрований урок. Його мета – об'єднання кількох предметів однією темою.

Структура інтегрованих уроків відрізняється: чіткістю, компактністю, стислістю, логічною взаємозумовленістю навчального матеріалу на кожному етапі уроку.

Рання інтеграція сприяє розвитку абстрактного мислення й у подальшому запобігає перевантаженню учнів. Системне інтегрування знань реалізується в навчальному процесі цілеспрямовано, динамічно розвиваючи розумові здібності учнів.

Відомо, що найбільш оптимальною формою інтеграції є навчальні теми інтегративного характеру. Вони, на відміну від предметів, курсів, менш об'ємні, крім того, якщо для інтегративних курсів взаємозв'язок між знаннями різних наук постійний, то для навчальних тем інтегративного характеру він варіативний.

Прикладом внутрішньопредметної інтеграції є систематизація знань усередині певної дисципліни – перехід від розрізнених фактів до їх системи в процесі відкриття нового закону, уточнення картин світу. Інтеграція цього рівня спрямована на поєднання матеріалу у великі блоки, що веде до зміни структури змісту дисципліни. Особливість цієї форми полягає в тому, що учні, тримаючи в полі зору вихідну проблему, розширюють і поглиблюють коло пов'язаних з нею питань.

Враховуючи те, що учень не може довго сприймати одноманітну інформацію, поєднання на уроці двох-трьох навчальних предметів забезпечує активізацію пізнавальної діяльності дітей, стимулює інтереси до навчання, здійснює зв'язок з життям, дає можливість учням опанувати значний за обсягом навчальний матеріал, досягнути міцних знань, уникнути дублювання.

На сучасному етапі розвитку освіти актуально впроваджувати інтеграцію в освітній процес. Це дає змогу впродовж уроку опанувати значний за обсягом навчальний матеріал, сприяти розвитку учня як творчої особистості, а також ущільнити знання та досягти їх цілісності. На думку науковців, доцільно проводити інтегровані уроки при вивченні нового матеріалу, а також під час узагальнення та систематизації набутих знань. Такими можуть бути й комбіновані уроки.

Проведення інтегрованих уроків сприяє підвищенню зростання професійної майстерності вчителя, оскільки вимагає від нього володіння методикою нових технологій освітнього процесу, здійснення діяльнісного підходу до навчання.

Отже, можна зробити висновки, що інтегроване навчання має такі переваги: сприяє розвитку вміння бачити взаємозв'язки між різними яви-

щами природи, глибше розуміти будь-яку тему завдяки її дослідженню через кілька точок зору, більш чітко визначати мету кожного предмету в різних контекстах, усвідомлювати комплексний підхід: предмети, навички, ідеї та різні точки зору пов'язані з реальним світом; надається можливість удосконалювати компетентності.

Висновки. Інтегративний підхід у навчанні в умовах нової української школи сприятиме об'єднанню знань з різних дисциплін в єдину наукову картину світу, формуванню в учнів системного мислення, що є основною умовою формування цілісного наукового світогляду. Впроваджуючи в свою педагогічну практику інтегровані уроки, учителі пришвидшують здійснення перебудови процесу навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вознюк О. В., Дубасенюк О.В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти : інтегративний підхід: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 684 с.
2. Іванчук М. Г. Основи технології інтегрованого навчання в початковій школі: посіб. Чернівці, 2000. С. 36-62.
3. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 2) НУШ: <https://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyňa-2/> (дата звернення: 9.12.2019).
4. Козловська І. М. Теоретичні та методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.04. Київ, 2001. 460 с.
5. Урсул А. Д. Философия и интеграционные процессы: пособ. Москва: Мир, 1981. 182 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Ачкасова Олена Борисівна** – учитель початкових класів КЗШ №46, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії.
- Борзьонюк Анна Вікторівна** – учитель початкових класів КЗШ №32, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії.
- Бухало Наталя Олександрівна** – учитель початкових класів СНВК № 22, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист.
- Владика Світлана Володимирівна** – учитель початкових класів КЗШ №62, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель.
- Войченко Олена Володимирівна** – учитель початкових класів КЗШ № 32, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель.
- Воронова Світлана Василівна** – учитель початкових класів КЗШ № 62, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист.
- Горбенко Яна Юріївна** – асистент вчителя комунального закладу «Новомиколаївська СЗШ№2 I-III ступенів» Верхньодніпровського району Дніпропетровської області.
- Гриненко Світлана Анатоліївна** – учитель-дефектолог НВК «ДНЗ-ЗОШ» №291, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист.
- Діденко Світлана Володимирівна** – учитель початкових класів КЗШ № 32, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії.
- Дідик Віра Федорівна** – учитель німецької мови КЗШ № 32, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист.
- Дядичкіна Лариса Іванівна** – учитель початкових класів КЗШ №62, вчитель вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель.
- Желязкова Лариса Іванівна** – учитель початкових класів КЗШ №32, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист.
- Журба Тетяна Анатоліївна** – учитель початкових класів КЗШ №110, спеціаліст першої кваліфікаційної категорії.
- Зінченко Ірина Миколаївна** – учитель англійської мови КЗШ № 32, спеціаліст I кваліфікаційної категорії.
- Колеснікова Галина Ілвіна** – учитель початкових класів КЗШ №125, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії старший вчитель.
- Куц Олена Анатоліївна** – учитель початкових класів КЗШ № 126, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель.
- Лисяк Тамара Петрівна** – учитель початкових класів КЗШ № 32, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії.

- Литовченко Анжела Іванівна** – учитель математики КЗШ №125, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії.
- Лозовська Тетяна Миколаївна** – учитель початкових класів КГ №91, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист.
- Мохтан Ірина Юріївна** – учитель української мови та літератури КЗШ № 93, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший вчитель.
- Савченко Світлана Іванівна** – учитель початкових класів КГ №91, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист.
- Сидоренко Ірина Сергіївна** – учитель української мови та літератури КЗШ № 93, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії.
- Сушко Світлана Миколаївна** – учитель початкових класів КЗШ №46, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший учитель.
- Тішечко Наталя Сергіївна** – учитель початкових класів КЗШ №125, спеціаліст I кваліфікаційної категорії.
- Троїцька Анна Анатоліївна** – учитель початкових класів КЗШ I-III ступенів №41, спеціаліст вищої категорії, старший учитель.
- Хоменко Людмила Михайлівна** – учитель початкових класів КЗШ №32, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист.
- Черевична Людмила Олексіївна** – учитель початкових класів КЗШ №32, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, вчитель-методист – «НУШ, інноваційні технології».
- Шишко Жанна Вікторівна** – учитель початкових класів КЗШ №46, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії.

УДК 372.3+373.3

С91 **Сучасна освіта в реаліях та перспективах: соціально-педагогічний аспект:** збірник наукових і науково-методичних праць / редкол. І. М. Шимко, І. О. Талаш. – Вип. 3. – Кривий Ріг: КДПУ, 2020. – 116 с.

У збірнику наукових та науково-методичних праць висвітлено теоретичні та методичні аспекти проблем сучасної психології, педагогіки та соціальної педагогіки, розглянуто традиційні й нетрадиційні підходи до різних психологічних, педагогічних і соціально-педагогічних явищ, відображено результати наукових досліджень та методичних розробок викладачів, докторантів, аспірантів, магістрантів університету, провідних учителів міста та країни.

Матеріали збірника можуть викликати інтерес у широкого кола наукових працівників.

УДК 372.3+373.3

Науково-методичне видання

**Сучасна освіта в реаліях та перспективах:
соціально-педагогічний аспект**

Збірник наукових і науково-методичних праць

Випуск 3

Підписано до друку 10.01.2020 р.

Формат 60×84/16. Ум. др. арк. – 6,76. Обл.-вид. арк. – 6,45.

Тираж – 150 прим.

Друкарня С. Г. Щербенка
вул. Рокоссовського, 5/3, м. Кривий Ріг, 50027
+38 097 192-20-77

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4561 від 13.06.2013 р.